גליון

מפקודיך אתבונן

באגדה ובהלכה

מפי הרב אורן נזרית שליט"א

פרשת וישלח

גליון

מפקודיך אתבונן

ניתן להקדיש
פרשיות להצלחה ולברכה
ולעילוי נשמת וכיו"ב
לפרטים,
ניתן ליצור קשר בפל':
0509013000
0506491414

ניתן להשיג בטלפונים:
0509013000
0506491414
למעוניינים
ניתן לקבל השיחה במייל:
toraoren@gmail.com

עיצוב, עימוד וניקוד:
שלמה. נ.
0504158840
shlomo131375@gmail.com

מֵאֵיבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶיךָ

יַעֲקֹב מְדַבֵּר אֶל עֵשָׂו בִּשְׁנֵי מַהֲלָכִים ..... ג
מַלְחֶמֶת שָׁרוֹ שֶׁל עֵשָׂו עִם יַעֲקֹב עַמּוּד הַתּוֹרָה ..... ד
הַלָּקַח וְהַמּוּסָר שֶׁלָּמַד יַעֲקֹב אָבִינוּ מִלָּבָן הָרָשָׁע ..... ו
מִי שֶׁדָּבוּק בְּהקב"ה מוֹצֵא דְּרָכִים בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְפָנָיו ..... ז
אָדָם יָכוֹל לְהַפֵּךְ אֶת כָּל פְּעֻלּוֹתָיו לְמַעֲשֵׂי מִצְוָה ..... ח
קִפְּדָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁהָעֲבָדִים יִשָּׂאֲרוּ בִּרְשׁוּתוֹ ..... י
חוֹנְנֵנוּ לִשְׁמֹר וּלְהַשְׁגִּיחַ עַל בָּנֵינוּ שֶׁיֵּלְכוּ בְּדַרְכְּךָ ה' ..... יא
הָסִירוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּתוֹכְכֶם... וְנָקוּמָה וְנַעֲלֶה בֵּית אֵל ..... יג
בְּטָהֳרַת בָּתֵּינוּ וְחִנּוּךְ יְלָדֵינוּ בְּקִדֻּשָּׁה נִזְכֶּה לַגְּאֻלָּה הַשְּׁלֵמָה ..... טו

פֶּרֶק טו - בִּרְכַּת הַיְּלָדִים א

לְנַשֵּׁק יְדֵי אָבִיו וְאִמּוֹ - בְּלֵיל שַׁבָּת ..... יח
אֵין צָרִיךְ לְנַשֵּׁק אֶת ב' הַיָּדַיִם ..... יט
אִם לְהַקְדִּים לְנַשֵּׁק יְדֵי אִמּוֹ לִידֵי אָבִיו ..... כ
אִם צָרִיךְ לְבַטֵּל תּוֹרָה כְּדֵי לְנַשֵּׁק יְדֵי אִמּוֹ בְּלֵיל שַׁבָּת ..... כ
מִנְהָג שֶׁל נְשִׁיקַת הַיָּד אֵינוֹ נָהוּג בְּאַרְצוֹת אַשְׁכְּנַז ..... כא
כְּשֶׁיֵּשׁ אוֹרְחִים בְּלֵיל שַׁבָּת אֵין לְהִתְעַכֵּב לֵילֵךְ לְבֵית הוֹרָיו ..... כב
נְשִׁיקַת יְדֵי אֲחוֹתוֹ - לְחִיצַת יָד לַאֲחוֹתוֹ, וְאִסּוּר נְגִיעָה בְּנָשִׁים ..... כב
דִּין חִבּוּק וְנְשׁוּק הָאֵם לִבְנָהּ וְהָאָב לְבִתּוֹ ..... כג
אִסּוּר נְגִיעָה בְּעָלְמָא בְּבִתּוֹ וַאֲחוֹתוֹ ..... כז
מַאֵיזֶה גִּיל הָאִסּוּר לְחַבֵּק וּלְנַשֵּׁק אֶת אֲחוֹתוֹ ..... לב
אֵין לַכַּלָּה לְנַשֵּׁק יְדֵי חֲמִיהָ אַחֲרֵי הַקִּדּוּשׁ, וְכֵן אֵין לָחָתָן לְנַשֵּׁק יְדֵי חֲמוֹתוֹ ..... לד

מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶיךָ

יַעֲקֹב מְדַבֵּר אֶל עֵשָׂו בִּשְׁנֵי מַהֲלָכִים

רָאִיתִי בְּמַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב (וַיִּשְׁלַח) שֶׁכָּתַב וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם. הַפָּרָשָׁה שֶׁלָּנוּ הִיא הַפָּרָשָׁה הַמְּלַמֶּדֶת אֵיךְ צְרִיכָה לִהְיוֹת הַהִתְיַחֲסוּת לִפְגִישׁוֹת בֵּין יַעֲקֹב לְעֵשָׂו. עֵשָׂו מְלַוֶּה אֶת יַעֲקֹב כָּל הַזְּמַן, עַד עֲלוֹת הַשַּׁחַר. וִיצוּעִים דִּבְרֵי הַחֻתָּם סוֹפֵר זַצַ"ל שֶׁאֵין לְךָ יַעֲקֹב אֲשֶׁר לֹא יִפְגַּע בּוֹ עֵשָׂו (עַיֵּן שוּ"ת חֻתָּם סוֹפֵר ח"ו סִימָן נ"ט). רַק כְּשֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר, יִתְבַּטֵּל עֵשָׂו וְאֵינֶנּוּ, וְזֶה קָרוֹב מְאֹד בְּעֶזְרַת ה'.

צְרִיכִים לָדַעַת אֵיךְ לְהִתְמוֹדֵד עִם עֵשָׂו, וּמֵהַפָּרָשָׁה שֶׁלָּנוּ אֲנַחְנוּ לְמֵדִים עַל כָּךְ. אֲנַחְנוּ רוֹאִים אֵיךְ שֶׁיַּעֲקֹב שׁוֹלֵחַ מַלְאָכִים, וּמֵבִיא רַשִׁ"י בְּשֵׁם רַבּוֹתֵינוּ שֶׁהַכַּוָּנָה לְמַלְאָכִים מַמָּשׁ, וַיְצַו אוֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד עָתָּה. וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי לִמְצֹא חֵן בְּעֵינֶיךָ.

רַשִׁ"י מֵבִיא מִדִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ, עִם לָבָן גַּרְתִּי - לֹא נֶעֱשֵׂיתִי שַׂר וְחָשׁוּב אֶלָּא גֵּר, אֵינְךָ כְּדַאי לִשְׁנֹא אוֹתִי עַל בִּרְכוֹת אָבִיךָ שֶׁבֵּרְכָנִי 'הֱוֵה גְּבִיר לְאַחֶיךָ' שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְקַיְּמָה בִּי. דָּבָר אַחֵר, בְּאוּר נוֹסָף מֵבִיא רַשִׁ"י, עִם לָבָן **'גַּרְתִּי'** בְּגִימַטְרִיָּא **תַּרְי"ג**, כְּלוֹמַר, עִם לָבָן הָרָשָׁע גַּרְתִּי וְתַרְי"ג מִצְוֹות שָׁמַרְתִּי וְלֹא לָמַדְתִּי מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים.

רַבּוֹתֵינוּ לָמְדוּ הַרְבֵּה לְמוּדִים מֵהַדְּבָרִים הַלָּלוּ. רַבּוֹתֵינוּ הַמְפָרְשִׁים הִסְבִּירוּ, שֶׁיַּעֲקֹב אָבִינוּ ע"ה מְדַבֵּר אֶל עֵשָׂו הָרָשָׁע בִּשְׁנֵי מַהֲלָכִים. הַמַּהֲלָךְ הָאֶחָד הוּא הַמַּהֲלָךְ הַנִּגְלֶה, וְהַמַּהֲלָךְ הַנּוֹסָף הוּא מַהֲלָךְ נִסְתָּר, הַטָּמוּן בְּתוֹךְ דְּבָרָיו. קֹדֶם כָּל אוֹמֵר לוֹ יַעֲקֹב בַּמַּהֲלָךְ הַפָּשׁוּט, דַּע לְךָ שֶׁהָיִיתִי כָּל הַזְּמַן הַזֶּה בְּגָלוּת, וְלֹא הִתְקַיְּמָה בִּי הַבְּרָכָה שֶׁל אַבָּא 'הֱוֵה גְּבִיר לְאַחֶיךָ', וְאֵין לְךָ עַל מָה לִשְׂנֹא אוֹתִי.

בְּסֵפֶר 'מִינֵי תַּרְגִּימָא' עַל הַתּוֹרָה שֶׁל הַגָּאוֹן רַבִּי יְשַׁעְיָה בֶּרְלִין זַצַ"ל מֵבִיא בְּאוּר נֶחְמָד וְיָקָר, בִּשְׁמָהּ שֶׁל אֲחוֹתוֹ הָרַבָּנִית. אֲחוֹתוֹ הָיְתָה חֲכָמָה גְּדוֹלָה, וְגַם בַּעֲלָהּ שֶׁל אֲחוֹתוֹ, בְּסִפְרוֹ 'זִכְרוֹן יוֹסֵף' מֵבִיא הַרְבֵּה חִדּוּשִׁים שֶׁשָּׁמַע מֵאִשְׁתּוֹ הָרַבָּנִית. פַּעַם בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מַמָּשׁ סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה רָגַע לִפְנֵי הַשַּׁבָּת, בָּאוּ לְבֵיתָהּ שְׁנֵי עֲנִיִּים וּבִקְשׁוּ צְדָקָה. הִיא כְּבָר גָּמְרָה לְחַלֵּק אֶת מִכְסַת הַצְּדָקָה שֶׁהָיָה לָהּ לְאוֹתוֹ הַשָּׁבוּעַ, וְלֹא הָיָה בְּיָדָהּ לָתֵת לָהֶם כְּלוּם. אֲבָל, אָמְרָה הָרַבָּנִית לְעַצְמָהּ, אִם בָּאִים שְׁנֵי אֵלּוּ לְבֵיתִי רֵגַע אֶחָד לִפְנֵי שַׁבָּת לְבַקֵּשׁ צְדָקָה, פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל דָּבָר שֶׁהַמַּצָּב שֶׁלָּהֶם דָּחוּק, וְאֵיךְ אֶשְׁלַח אוֹתָם בְּחִסָּר כֹּל?! לָקְחָה הָרַבָּנִית מִשְּׁלְחַן הַשַּׁבָּת כַּף שֶׁל כֶּסֶף שֶׁהָיְתָה מֻנַּחַת שָׁם, וְשָׁבְרָה אוֹתָהּ לִשְׁנַיִם. לְעָנִי אֶחָד נָתְנָה אֶת הַיָּדִית, וְלַשֵּׁנִי נָתְנָה אֶת הַחֵלֶק הֶעָגֹל, אֶת הַכַּף עַצְמָהּ, וְאָמְרָה לָהֶם: הִנֵּה, יֵשׁ לָכֶם אֵיךְ לִקְנוֹת אֶת צָרְכֵי הַשַּׁבָּת. אַחַר כָּךְ אָמְרָה הָרַבָּנִית, שֶׁקִּיְּמָה בְּעַצְמָהּ אֶת הַפָּסוּק 'כַּפֹּה פָּרְשָׂה לֶעָנִי וְיָדֶיהָ שִׁלְּחָה לָאֶבְיוֹן' (מִשְׁלֵי לא, כ), כִּי נָתְנָה לֶעָנִי אֶחָד אֶת הַכַּף, וְלָאֶבְיוֹן הַשֵּׁנִי אֶת הַיָּדִית. מִמֶּנָּה צָרִיךְ לִלְמֹד מַה זּוֹ צְדָקָה. אָדָם אַחֵר אִם הָיוּ בָּאִים אֵלָיו עֲנִיִּים עֶרֶב שַׁבָּת סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה וּמְבַקְּשִׁים כֶּסֶף, הָיָה אוֹמֵר לָהֶם, 'מַה לַּעֲשׂוֹת, אֵין, כְּבָר גָּמַרְתִּי לְחַלֵּק צְדָקָה. וְחוּץ מִזֶּה, אֲנִי לֹא יוֹדֵעַ אִם אַתֶּם עֲנִיִּים. הֲרֵי 'מַזִּיקִין בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת נִבְרָאוּ' (אָבוֹת פ"ה, ו), וּמִי יוֹדֵעַ מִי אַתֶּם וּמָה אַתֶּם... לְכוּ מִפֹּה וְתָבוֹאוּ בְּפַעַם אַחֶרֶת'. אֲבָל הִיא אָמְרָה, אֵין אֶפְשָׁרוּת לְשַׁלֵּחַ אוֹתָם בְּחִסָּר כֹּל. אִם אֵין, נְחַפֵּשׂ מַשֶּׁהוּ אַחֵר, וּמִשֶּׁלֹּא מָצְאָה דָּבָר שָׁבְרָה אֶת הַכַּף לִשְׁנַיִם וְנָתְנָה לָהֶם.

וְאָמְרָה הָרַבָּנִית, יַעֲקֹב אוֹמֵר לְעֵשָׂו אֵינְךָ כְּדַאי לְשָׁנֹא אוֹתִי עַל בְּרָכוֹת אָבִיךָ שֶׁבֵּרְכָנִי הֱוֵה גְּבִיר לְאַחֶיךָ שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְקַיְּמָה בִּי, הָאוֹתִיּוֹת 'בִּי' בְּתוֹךְ הַמִּלָּה 'גְּבִיר' לֹא הִתְקַיְּמוּ. וְאִם תִּקַּח אֶת הַמִּלָּה גְּבִיר וְתָסִיר מִמֶּנָּה אֶת הָאוֹתִיּוֹת 'בִּי', מַה יִּשָּׁאֵר?! - 'גֵּר'. וְהוּא מַה שֶּׁאוֹמֵר יַעֲקֹב לְעֵשָׂו, 'עִם לָבָן גַּרְתִּי', הַבְּרָכוֹת שֶׁל אַבָּא שֶׁאָהְיֶה 'גְּבִיר' לֹא הִתְקַיְּמוּ בִּי, הָאוֹתִיּוֹת 'בִּי' לֹא הִתְקַיְּמוּ, וְלֹא הָיִיתִי אֶלָּא 'גֵּר'.

זֶהוּ הַמַּהֲלָךְ הַנִּגְלֶה, בּוֹ מְדַבֵּר יַעֲקֹב לְעֵשָׂו וְאוֹמֵר לוֹ בְּהַכְנָעָה וּבַעֲנָוָה, מַה מָּקוֹם יֵשׁ לְךָ לְכְעֹס וּלְהַקְפִּיד עָלַי?! תַּבִּיט וְתִרְאֶה שֶׁלֹּא הִתְקַיְּמוּ בִּי בִּכְלָל הַבְּרָכוֹת, וַאֲנִי גֵּר וְנִרְדָּף.

אֲבָל יֵשׁ גַּם עֹמֶק בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ. אוֹמֵר יַעֲקֹב, תִּרְאֶה אָחִי, אֵיךְ שֶׁאַתָּה רוֹצֶה לָבוֹא כְּנֶגְדִּי, אֲנִי מוּכָן לָבוֹא כְּנֶגְדְּךָ. אִם אַתָּה בָּא אֵלַי בְּתוֹרַת אָח, בְּתוֹרַת יָדִיד, וְאַתָּה רוֹצֶה לְהִתְפַּיֵּס עִמָּדִי, טוֹב מְאֹד.

אֲבָל אִם אַתָּה עֵשָׂו, 'עַל חַרְבְּךָ תִּחְיֶה', וְאַתָּה בָּא בְּתוֹרַת מִלְחָמָה, דַּע טוֹב טוֹב עִם מִי יֵשׁ לְךָ עֵסֶק. אֲנִי גַּרְתִּי עִם לָבָן. אַתָּה יוֹדֵעַ מִי זֶה לָבָן?! כָּל מִי שֶׁהָיָה שׁוֹמֵעַ אֶת הַשֵּׁם שֶׁל לָבָן, הָיָה מִתְחַלְחֵל. וַאֲנִי לֹא הָיִיתִי אֶצְלוֹ יוֹם אוֹ יוֹמַיִם, אֶלָּא יָשַׁבְתִּי בְּבֵיתוֹ עֶשְׂרִים שָׁנָה רְצוּפוֹת. יוֹם יוֹם הָיִיתִי בְּתוֹךְ הַמְּאוּרָה שֶׁל הַנָּחָשׁ הַזֶּה, וְהוּא נִסָּה בְּשִׁנְאָתוֹ הָעֲצוּמָה אֶת כָּל הַתַּחְבּוּלוֹת וְאֶת כָּל הַכְּשָׁפִים, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (דף קס"ז ע"א), כְּדֵי לַעֲקֹר וּלְקַעֲקֵעַ בֵּיצָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ, וּכְמוֹ שֶׁבִּפְגִישָׁתוֹ שֶׁל לָבָן עִם יַעֲקֹב אַחֲרֵי שֶׁרָדַף אוֹתוֹ וְהִשִּׂיגוֹ, וְשָׁם גִּלָּה אֶת פַּרְצוּפוֹ הָאֲמִתִּי וְאֶת רְצוֹנוֹ לַעֲקֹר אֶת הַכֹּל, 'יֵשׁ לְאֵל יָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע'. וּמָה הָיָה?! לָבָן הִצְלִיחַ?! - לֹא הִצְלִיחַ. וְאִם לָבָן שֶׁגָּרַתִּי אִתּוֹ עֶשְׂרִים שָׁנָה לֹא הִצְלִיחַ וְלֹא עָלְתָה בְּיָדוֹ לִפְגֹּעַ בִּי, קַל וָחֹמֶר שֶׁגַּם אַתָּה לֹא תַּצְלִיחַ. וְלָכֵן אִם אַתָּה רוֹצֶה לָבוֹא לְמִלְחָמָה, דַּע שֶׁאֲנִי מוּכָן, וְתֵדַע הֵיטֵב שֶׁיָּדִי תִּהְיֶה עַל הָעֶלְיוֹנָה.

יַעֲקֹב אוֹמֵר אֶת זֶה לְעֵשָׂו, וְלֹא מַעֲלִים מִמֶּנּוּ שֶׁהוּא מוּכָן לְמִלְחָמָה. וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ, 'וְיִהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וְאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי לִמְצֹא חֵן בְּעֵינֶיךָ', בִּפְשׁוּטוֹ יַעֲקֹב אוֹמֵר אֶת הַכֹּל בְּהַכְנָעָה וּבַעֲנָוָה, אֲבָל נֶאֱמַר כָּאן 'וְאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי', וְכָל לְשׁוֹן הַגָּדָה 'רָזָא דְּמִלְתָּא אִית בָּהּ' (זֹהַר הַקָּדוֹשׁ לְךָ לְךָ פו: וְעוֹד), יֵשׁ בָּהּ אֵיזֶה סוֹד, אֵיזֶה עִנְיָן נִסְתָּר. אֲנִי מְדַבֵּר אָמְנָם בְּשָׂפָה דִּיפְלוֹמָטִית, אוֹמֵר יַעֲקֹב לְעֵשָׂו, אֲבָל שִׂים לֵב לַטֶּלֶגְרָמָה הַסּוֹדִית, לְמַה שֶּׁאֲנִי אוֹמֵר לְךָ בֵּין הַשּׁוּרוֹת. 'וְיִהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר', מֵבִיא רַשִׁ"י אֶת דִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ בַּמִּדְרָשׁ, 'שׁוֹר' זֶה יוֹסֵף, 'חֲמוֹר' זֶה יְשָׁשכָר. כְּלוֹמַר, יֵשׁ לִי אֶת שְׁנֵי הַכֵּלִים הַטּוֹבִים בְּיוֹתֵר כְּדֵי לְהַשְׁבִּית אוֹתְךָ מִן הָעוֹלָם. יֵשׁ לִי אֶת יְשָׁשכָר עַמּוּד הַתּוֹרָה, וְיֵשׁ לִי אֶת יוֹסֵף, שֶׁהוּא שִׁטְנוֹ שֶׁל עֵשָׂו, וְהוּא הַלֶּהָבָה הַמִּתְלַהֶטֶת לִשְׂרֹף אֶת בֵּית עֵשָׂו הַמָּשׁוּל לְקַשׁ. עֵשָׂו גַּם הוּא לָמַד אֶת הַהַפְטָרָה שֶׁל 'חֲזוֹן עוֹבַדְיָה', וְהוּא גַּם יָדַע מִי זֶה יוֹסֵף.

אֵלּוּ שְׁנֵי הַמַּהֲלָכִים בַּאֲמִירָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. אוֹמֵר יַעֲקֹב לְעֵשָׂו, שְׁמַע, אִם אַתָּה רוֹצֶה לָבוֹא עִמִּי בִּידִידוּת, הִנְנִי מוּכָן וּמְזֻמָּן לְהִתְפַּיֵּס אִתְּךָ, 'וְאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי לִמְצֹא חֵן בְּעֵינֶיךָ', אֲנִי אֶהְיֶה הַנִּכְנָע לְפָנֶיךָ, הָעִקָּר בֹּא וְנִתְפַּיֵּס. אֲבָל אִם אַתָּה רוֹצֶה מִלְחָמָה?! - אֲנִי לֹא מְפַחֵד מִמְּךָ בִּכְלָל. אֲנִי מוּכָן. יֵשׁ לִי אֶת כֹּחוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְאֶת כֹּחוֹ שֶׁל יְשָׁשכָר, עַמּוּד הַתּוֹרָה, שֶׁבָּזֶה מַשְׁבִּיתִים וּמַשְׁמִידִים כָּל אוֹיֵב וְכָל מִתְנַקֵּם וְכָל צוֹרֵר, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בַּזֹּהַר בַּפָּרָשָׁה, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ שָׁם (דר"ב ע"א) דְּלֵית לָךְ מִלָּה לְתַבְּרָא יֵצֶר הָרַע אֶלָּא אוֹרַיְתָא.

מִלְחֶמֶת שָׁרוֹ שֶׁל עֵשָׂו עִם יַעֲקֹב עַמּוּד הַתּוֹרָה

לִכְאוֹרָה יֵשׁ תֵּימָה גְּדוֹלָה בְּפָרָשָׁתֵנוּ שָׁרוֹ שֶׁל עֵשָׂו, הַשָּׂטָן בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ, בָּא וְנִלְחָם מִלְחָמָה עֲקוּבָה מִדָּם עִם יַעֲקֹב אָבִינוּ. אִי אֶפְשָׁר בִּכְלָל

לְתָאֵר אֵיזוֹ מִלְחָמָה הָיְתָה שָׁם כָּל הַלַּיְלָה, עַד עֲלוֹת הַשַּׁחַר, לְחַיִּים וּלְמָוֶת. וְלִכְאוֹרָה, לָמָּה בָּא לְהִלָּחֵם דַּוְקָא עִם יַעֲקֹב?! לָמָּה לֹא נִלְחָם עִם אַבְרָהָם אָבִינוּ, שֹׂרֶשׁ הָאֱמוּנָה בַּבְּרִיאָה, אוֹ עִם יִצְחָק עַמּוּד הַתְּפִלָּה?! הַתְּשׁוּבָה, אָמַר רַבִּי אֶלְחָנָן וַסַּרְמָן זַצַ"ל - נָכוֹן, אַבְרָהָם אָבִינוּ הָיָה עַמּוּד הָאֱמוּנָה וְעַמּוּד הַחֶסֶד, 'חֶסֶד לְאַבְרָהָם', וְיִצְחָק הָיָה עַמּוּד הַתְּפִלָּה. אֲבָל אֶת הָעַמּוּדִים הָאֵלּוּ הַשָּׂטָן עוֹד יָכוֹל לִסְבֹּל.

הוּא כַּמּוּבָן יָבוֹא לְעַכֵּב אֶת הָאָדָם מֵעֲשׂיַּת חֶסֶד, הוּא יִכְבֹּל אֶת יָדָיו שֶׁלֹּא יִתֵּן צְדָקָה וְיַעֲשֶׂה כָּל שֶׁבְּיָכְלְתּוֹ לִמְנֹעַ מִמֶּנּוּ לִהְיוֹת בַּעַל חֶסֶד, אֲבָל הוּא עוֹד יָכוֹל לִסְבֹּל אֶת זֶה. כָּךְ גַּם עִם הַתְּפִלָּה. אֲבָל תּוֹרָה?! הַתּוֹרָה הִיא סַם הַמָּוֶת בִּשְׁבִילוֹ. יַעֲקֹב הוּא עַמּוּד הַתּוֹרָה, 'אֱמֶת לְיַעֲקֹב', וְהַשָּׂטָן עִם זֶה לֹא יָכוֹל לְהַשְׁלִים, כִּי הַתּוֹרָה הִיא סַם הַמָּוֶת שֶׁמְּבַטֵּל אֶת עֶשְׂו מִן הַמְּצִיאוּת. לָכֵן בָּא שָׂרוֹ שֶׁל עֵשָׂו לְהִלָּחֵם עִם יַעֲקֹב לִפְנֵי שֶׁיָּבוֹא לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כִּי אִם יָבוֹא יַעֲקֹב אֶל 'מִבְחַר הַיְשׁוּבִ' (רַמְבַּ"ן בְּרֵאשִׁית י"ד י"ח, וְרַבֵּנוּ בְּחַיֵּי שָׁם ט"ו י"ח ע"ש), אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַמְקֻדֶּשֶׁת אֲשֶׁר עֵינֵי ה' בָּהּ כָּל הַיָּמִים, אוֹי וַאֲבוֹי לוֹ. לָכֵן בָּא לְהִלָּחֵם עִם יַעֲקֹב בְּדַרְכּוֹ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, בְּמִלְחֶמֶת אֵיתָנִים.

שֹׂרֶשׁ הַדְּבָרִים מוּבָא בְּחוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת, וְרוֹאִים אֶת זֶה בְּחוּשׁ. הַיֵּצֶר יִתֵּן לָאָדָם לַעֲשׂוֹת כָּל מִינֵי מִצְווֹת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִפְתַּח סֵפֶר, לֹא יִפְתַּח גְּמָרָא וְלֹא יִלְמַד תּוֹרָה. וְאֶפְשָׁר לִרְאוֹת אֵיךְ שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה כָּל מִינֵי מִצְווֹת וּמְקַיֵּם כָּל מִינֵי חֲסִידוּיוֹת, וְהַיֵּצֶר לֹא מוֹנֵעַ בַּעֲדוֹ. לְהֵפֶךְ, הוּא אֲפִלּוּ עוֹזֵר לוֹ... אַתָּה רוֹצֶה לָלֶכֶת לַמִּקְוֶה?! תֵּלֵךְ! אַתָּה רוֹצֶה לִטְבֹּל שָׁם תַּתַ"ף פְּעָמִים?! תִּטְבֹּל, לָמָּה לֹא?! זוֹ סְגֻלָּה טוֹבָה לְדַלֶּקֶת רֵיאוֹת... תֵּלֵךְ בְּשָׁעָה שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עִם הַמַּגֶּבֶת כָּכָה עַל הַכָּתֵף, שֶׁכֻּלָּם יִרְאוּ, וְתִטְבֹּל... וּבָאֱמֶת, צְרִיכִים לִטְבֹּל כָּל יוֹם, זֶה מְטַהֵר וּמֵבִיא אֶת הַהַשָּׁגָה כְּמוֹ שֶׁאוֹמֵר הָאַר"י, אֲבָל, הַאִם זֶהוּ עִקַּר הָעִקָּרִים?! אַתָּה יָכוֹל לִרְאוֹת אֶחָד שֶׁזֶּה עִקַּר הָעִקָּרִים בִּשְׁבִילוֹ, הוּא נִמְצָא שָׁם בְּיַחַד עִם הַחֲבֵרִים שֶׁלּוֹ שָׁעָה שְׁעָתַיִם וּמְדַבֵּר אִתָּם כָּל דִּבּוּרִים שֶׁבָּעוֹלָם, כּוֹלֵל דִּבּוּרִים כָּאֵלּוּ שֶׁשּׁוּם טָהֳרָה בַּמִּקְוֶה לֹא תַּעֲזֹר לָהֶם. אַתָּה רוֹצֶה לְהִטָּהֵר?! לֵךְ, תִּטְבֹּל וְתֵצֵא מַהֵר, וְתֵלֵךְ לִלְמֹד... לִמּוּד הַתּוֹרָה, הוּא עִקַּר הָעִקָּרִים.

כְּיוֹצֵא בָּזֶה אַתָּה יָכוֹל לִרְאוֹת בְּעִנְיַן הַמִּקְוָאוֹת הַקְּדוֹשִׁים. מַצִּיעִים לְךָ 'חָפְשִׁי חָדְשִׁי', לִנְסֹעַ לְכָל הַמִּקְוָאוֹת הַקְּדוֹשִׁים, מֵהַחֶרְמוֹן וְעַד חֶבְרוֹן... הָעִקָּר שֶׁסֵּפֶר אַל תִּפְתַּח. וּצְרִיכִים לִזְכֹּר כִּי הַתּוֹרָה הִיא הָעִקָּר. נוֹדָע עַל רַב גְּדוֹל בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁמִּימָיו לֹא הָיָה בְּמֵירוֹן. לָמָּה?! הוּא מַרְבִּיץ תּוֹרָה כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה, כְּמַעַט לֹא יָשֵׁן, וְאֵין לוֹ זְמַן לִנְסֹעַ. הוּא אוֹמֵר, אִם אֲנִי אֶסַּע לְמֵירוֹן, יִגָּרֵם מִזֶּה בְּטוּל תּוֹרָה לָרַבִּים. אוֹמְרִים שֶׁהַגָּאוֹן הַגָּדוֹל רַבִּי פִּנְחָס עֶפְשְׁטֵיין זַצַ"ל, אַב בֵּית הַדִּין בִּירוּשָׁלַיִם, הָיָה רַק פַּעַם אַחַת בְּמֵירוֹן. מָתַי?! כְּשֶׁפַּעַם אַחַת הָיְתָה לָהֶם שְׁחִיטָה בִּשְׁפַרְעָם, לְיַד מֵירוֹן, וְהוּא הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת נוֹכֵחַ שָׁם בְּתוֹרַת רַב לִרְאוֹת וּלְהַשְׁגִּיחַ שֶׁהַכֹּל בְּסֵדֶר, וְאָמַר, הֲרֵי אַף פַּעַם לֹא הָיִיתִי בְּמֵירוֹן, וְעַכְשָׁו שֶׁאֲנִי כְּבָר נִמְצָא לְיַד מֵירוֹן, זוֹ הִזְדַּמְּנוּת וּבְבַקָּשָׁה תִּקְחוּ אוֹתִי לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי. אֵין הַכַּוָּנָה ח"ו שֶׁלֹּא יִסְעוּ לַמְּקוֹמוֹת הַקְּדוֹשִׁים. לָמָּה לֹא?! אֲבָל מַה עִם הַתּוֹרָה שֶׁהִיא הָעִקָּר?! הַתּוֹרָה, הִיא צְרִיכָה לִהְיוֹת לָחֵם חֻקֵּנוּ! אִם מִישֶׁהוּ מְצֻרָף לְלִמּוּד הַתּוֹרָה עִנְיָנִים נוֹסָפִים, לָמָּה לֹא?! - אֲבָל עָלֵינוּ לִזְכֹּר, שֶׁעִסָּק הַתּוֹרָה הוּא הָעִקָּר וְהוּא הָרִאשׁוֹן בְּמַעֲלָה. וְאֵלּוּ הֵם דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְחָנָן, כִּי עִם הָאֱמוּנָה וְעִם הַחֶסֶד, הַגַּם שֶׁגַּם אוֹתָם מְנַסֶּה הַשָּׂטָן לְבַטֵּל וְלִמְנֹעַ, אֲבָל עִם אֵלּוּ עוֹד יָכֹל הַשָּׂטָן לְהִסְתַּדֵּר. אֲבָל עִם הַתּוֹרָה?! הָיֹה לֹא תִהְיֶה. הַתּוֹרָה הִיא הַנֶּשֶׁק הַיּוֹתֵר גָּדוֹל כְּנֶגֶד הַשָּׂטָן, וְעַל זֶה מוֹסֵר הַשָּׂטָן אֶת נַפְשׁוֹ, לִגְרֹם לָאָדָם שֶׁלֹּא יִלְמַד.

וּבְאֵיזֶה מַטְבֵּעַ נְשַׁלֵּם אֲנַחְנוּ לַיֵּצֶר הָרַע, עַל מְסִירוּת נַפְשׁוֹ וּמִלְחַמְתּוֹ נָגְדֵנוּ, שֶׁלֹּא נְקַיֵּם מִצְווֹת וּבִפְרָט שֶׁלֹּא נַעֲסֹק בַּתּוֹרָה?! 'אִם פָּגַע בְּךָ מְנָוָל זֶה מָשְׁכֵהוּ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. אִם אֶבֶן הוּא נִמּוֹחַ,

אִם בַּרְזֶל הוּא מִתְפּוֹצֵץ' (קִדּוּשִׁין ל:). 'לֵית לָךְ מִלָּה לְתַבְּרָא לְיֵצֶר הָרַע אֶלָּא אוֹרַיְתָא' (זֹהַר הַקָּדוֹשׁ ח"א דַּף ר"ב ע"א). כְּלִי הַנֶּשֶׁק הַיָּחִיד שֶׁלָּנוּ כְּנֶגֶד הַיֵּצֶר, הוּא עֵסֶק הַתּוֹרָה. הוּא אוֹמֵר 'תַּעֲשׂוּ כָּל מַה שֶּׁאַתֶּם רוֹצִים, רַק אֶת זֶה, אֶת עֵסֶק הַתּוֹרָה, לֹא'. וַאֲנַחְנוּ אוֹמְרִים, 'רַק אֶת זֶה כֵּן'! הַתּוֹרָה הִיא סַם הַמָּוֶת לַיֵּצֶר.

הַלֶּקַח וְהַמּוּסָר שֶׁלָּמַד יַעֲקֹב אָבִינוּ מִלָּבָן הָרָשָׁע

הַמִּלְחָמָה הַזּוֹ נְטוּשָׁה עַד עֲלוֹת הַשַּׁחַר, וַאֲנַחְנוּ מְחֻיָּבִים לְהִלָּחֵם. אֶפְשָׁר לִרְאוֹת אֵיךְ שֶׁאָדָם בָּא לַשִּׁעוּר, וּבַדֶּרֶךְ לַשִּׁעוּר הוּא רוֹאֶה כָּל מִינֵי עִכּוּבִים. וְהַרְבֵּה פְּעָמִים לֹא רַק בַּדֶּרֶךְ לַשִּׁעוּר, אֶלָּא גַּם בַּשִּׁעוּר עַצְמוֹ. פִּתְאוֹם מִישֶׁהוּ מִתְיַשֵּׁב לְיָדוֹ, וּמַתְחִיל לָשִׁיר לוֹ שִׁיר עָרֶשׁ, שִׁיר כָּזֶה שֶׁמֵּעוֹלָם לֹא שָׁמַע, וְהִנֵּה הוּא כְּבָר מַתְחִיל לְהֵרָדֵם. מִי זֶה שֶׁהִתְיַשֵּׁב לְיָדוֹ וְשָׁר כָּל כָּךְ יָפֶה?! הַיֵּצֶר... הָאִישׁ הַזֶּה כְּבָר בָּא לַשִּׁעוּר, בָּא לִלְמֹד תּוֹרָה, אֲבָל גַּם אָז הוּא לֹא הִתְפַּטֵּר מֵהַיֵּצֶר. הוּא בָּא לְשָׁם אִתּוֹ בְּיַחַד, וּמְנַסֶּה לְהַרְדִּים אוֹתוֹ. בְּסוֹף הַשִּׁעוּר הוּא שׁוֹמֵעַ אֶת כֻּלָּם אוֹמְרִים 'רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַשְׁיָא', וּפוֹתֵחַ אֶת הָעֵינַיִם... חָזָק וּבָרוּךְ. מַה יָּצָא לוֹ מֵהַשִּׁעוּר?! 'רַבִּי חֲנַנְיָא'... בֶּאֱמֶת גַּם זֶה דָּבָר גָּדוֹל, אֲבָל מַה עִם כָּל הַשִּׁעוּר בֶּאֱמְצַע?! גַּם כְּשֶׁאַתָּה בָּא לַשִּׁעוּר, אַל תְּוַתֵּר לַיֵּצֶר וְאַל תְּנַטֵּשׁ אֶת שְׂדֵה הַמַּעֲרָכָה. תִּהְיֶה בַּשִּׁעוּר עִם כָּל הַחִיּוּת, תִּלְמַד הֵיטֵב וְתִקְנֶה בְּנַפְשְׁךָ עוֹד תּוֹרָה.

וְאָמְרוּ בִּשְׁמוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ הֶחָפֵץ חַיִּים זַצַ"ל, שֶׁגַּם זֶה מִרְמָז בְּדִבְרֵי רַשַׁ"י כָּאן. רַשַׁ"י מְפָרֵשׁ בַּפֵּרוּשׁ הַשֵּׁנִי, שֶׁיַּעֲקֹב אוֹמֵר לְעֵשָׂו, עִם לָבָן גַּרְתִּי וְתַרְיַ"ג מִצְוֹות שָׁמַרְתִּי. פְּשׁוּטָם שֶׁל דְּבָרִים, שֶׁאוֹמֵר יַעֲקֹב לְעֵשָׂו, אַל תַּחְשֹׁב שֶׁהִתְקַלְקַלְתִּי שָׁם אֵצֶל לָבָן. נָכוֹן, כָּתוּב בָּרַמְבַּ"ם (הִלְכוֹת דֵּעוֹת פ"ו, א) שֶׁדֶּרֶךְ בְּרִיָּתוֹ שֶׁל אָדָם לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ וּמִשְׁפָּע מֵאַנְשֵׁי מְקוֹמוֹ וּמֵאַנְשֵׁי סְבִיבָתוֹ, וְגַם אִם אָדָם הָיָה צַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם מִכָּל מָקוֹם אִם יִתְגַּלְגֵּל וְיָבוֹא לָגוּר בְּמָקוֹם שֶׁל אֲנָשִׁים שֶׁאֵינָם מְהֻגָּנִים, תִּרְאֶה בַּעֲלִיל אֵיךְ שֶׁלְּאַט לְאַט הוּא מִדַּמֶּה אֲלֵיהֶם בְּמַעֲשָׂיו וּבְתַנּוּעוֹתָיו. לְאַט לְאַט יַפְסִיק אֶת הַנְהָגוֹתָיו הַטּוֹבוֹת, וּמִצְוֹותָיו יַהַפְכוּ לִהְיוֹת קְלוּשׁוֹת וַחֲלוּשׁוֹת. לָמָּה?! בִּגְלַל הָאֲוִירָה הַסּוֹבֶבֶת. וְכָךְ הוּא גַּם לְהֶפֶךְ. אִם אָדָם זוֹכֶה לִהְיוֹת בִּמְחִצָּתָם שֶׁל אֲנָשִׁים יִרְאֵי שָׁמַיִם שֶׁמִּדַּקְדְּקִים בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹות כִּדְבָעֵי, תּוּכַל לִרְאוֹת אֵיךְ שֶׁלְּאַט לְאַט יֵשׁ אֶצְלוֹ גַּם כֵּן שִׁפּוּר. פִּתְאוֹם אַתָּה רוֹאֶה אוֹתוֹ בָּא לְבֵית הַכְּנֶסֶת, אַחֲרֵי זְמַן הוּא מוֹסִיף שִׁעוּר, וְעִם הַזְּמַן גַּם אֵיזֶה "כֵּלִים" עָפִים מִן הַבַּיִת שֶׁלּוֹ, וְכַיּוֹצֵא. לָמָּה?! כִּי זֶהוּ כֹּלָל גָּדוֹל בַּתּוֹרָה, שֶׁאָדָם מֻשְׁפָּע מֵאַנְשֵׁי מְקוֹמוֹ. וְלָכֵן צָרִיךְ זְהִירוּת בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר הַתַּנָּא (אָבוֹת פ"ו מ"ט), 'לְעוֹלָם אֵינִי דָר אֶלָּא בִּמְקוֹם תּוֹרָה', וְאִם אֵין מְקוֹם תּוֹרָה יוֹתֵר טוֹב לָאָדָם שֶׁיָּגוּר בַּמִּדְבָּר מֵאֲשֶׁר שֶׁיָּגוּר בְּחֶבְרַת אֲנָשִׁים שֶׁלֹּא הוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות, כְּמוֹ שֶׁכּוֹתֵב שָׁם הָרַמְבַּ"ם. כִּי לִפְעָמִים מַסְפִּיק דִּבּוּר אֶחָד וּמַסְפִּיקָה תְּנוּעָה אַחַת מֵהַסְּבִיבָה, וּכְבָר נִכְבֶּה לָאָדָם הַחֵשֶׁק לְקִיּוּם תּוֹרָה וּמִצְוֹות.

אוֹמֵר לוֹ יַעֲקֹב לְעֵשָׂו, אֲנִי אָמְנָם גַּרְתִּי עִם לָבָן, וְלֹא סְתָם גַּרְתִּי, אֶלָּא עֶשְׂרִים שָׁנָה גַּרְתִּי, אֲבָל תַּרְיַ"ג מִצְוֹות שָׁמַרְתִּי. עֵשָׂו, אַל תַּחְשֹׁב שֶׁתּוּכַל לְנַצֵּל אֶת הָעֲבֹדָה שֶׁגַּרְתִּי עִם לָבָן וּמִסְתָּמָא הִשְׁפַּעְתִּי מִמֶּנּוּ וְהִפְסַקְתִּי עִם קִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות וּמִמֵּילָא תּוּכַל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֹחַ שֶׁלְּךָ, 'עַל חַרְבְּךָ תִּחְיֶה'. לֹא הִיא. לַמְרוֹת שֶׁיָּשַׁבְתִּי אֵצֶל לָבָן, תַּרְיַ"ג מִצְוֹות שָׁמַרְתִּי וְלֹא לָמַדְתִּי מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים, וַעֲדַיִן יֵשׁ בִּי אֶת כֹּחַ הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות לְהִנָּצֵל מִמְּךָ.

אֵלּוּ הֵם פְּשׁוּטָם שֶׁל דְּבָרִים. אֲבָל בִּשְׁמוֹ שֶׁל הֶחָפֵץ חַיִּים הוֹסִיפוּ שֶׁאָמַר שֶׁצָּרִיךְ לְנַגֵּן אֶת דִּבְרֵי רַשַׁ"י בְּמַנְגִּינָה אַחֶרֶת. בְּמַנְגִּינָה שֶׁל כְּאֵב, צַעַר וַאֲנָחָה. יַעֲקֹב פֶּה נֶאֱנָח וּמִצְטַעֵר, עוֹשֶׂה חֶשְׁבּוֹן הַנֶּפֶשׁ.

עִם לָבָן גַּרְתִּי, בֶּאֱמֶת יָשַׁבְתִּי אֵצֶל חָמִי עֶשְׂרִים שָׁנָה, וְלֹא לָמַדְתִּי מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים, לֹא לָמַדְתִּי מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים, לֶקַח וּמוּסָר אֵיךְ אֲנִי צָרִיךְ לְהִתְנַהֵג בְּמַעֲשַׂי הַטּוֹבִים וּבְקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות שֶׁלִּי. תִּרְאֶה רָשָׁע, אֵיךְ הוּא מְקַיֵּם אֶת כָּל תַּאֲוֹתָיו. עִם כָּל הַחַיּוּת, עִם כָּל הַשִּׂמְחָה וְכָל הָעֹנֶג. תּוּכַל לִרְאוֹת אוֹתוֹ אֵיךְ שֶׁהוּא מֵסִיחַ דַּעַת מִכָּל הַדְּבָרִים שֶׁבָּעוֹלָם, וְחוֹשֵׁב רַק עַל הַתַּאֲוָה שֶׁלּוֹ, מָתַי כְּבָר יַגִּיעַ אֵלֶיהָ וּמָתַי יַשִּׂיג אוֹתָהּ. וּכְשֶׁהוּא מִתְעַנֵּג בְּתַעֲנוּגֵי הָעוֹלָם, הוּא לֹא חוֹשֵׁב עַל כְּלוּם חוּץ מֵהַהֶנְאָה שֶׁלּוֹ. אוֹמֵר יַעֲקֹב לְעֵשָׂו בְּצַעַר, 'לֹא לָמַדְתִּי מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים' אֵיךְ לַעֲשׂוֹת כָּךְ בְּמַעֲשֵׂי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות שֶׁלִּי. הָיִיתִי צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת אוֹתָם עִם יוֹתֵר חַיּוּת, עִם יוֹתֵר שִׂמְחָה, וְעִם יוֹתֵר הֶיּוֹת כָּל כְּלִי מְנָח בַּמִּצְוֹות.

וְכָךְ אָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ ע"ה, 'מֵאֵיבֵי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶיךָ' (תְּהִלִּים קיח, צח). כְּלָל גָּדוֹל הוּא בַּמִּלְחָמָה, 'הַכֵּר אֶת הָאוֹיֵב'. תָּמִיד כְּשֶׁיֵּשׁ לְךָ אוֹיֵב, אַתָּה צָרִיךְ לָדַעַת מוּל מִי אַתָּה מִתְמוֹדֵד וּמָה שִׁיטוֹת הַלּוֹחֶמָה שֶׁלּוֹ, וּבָהֶם לְהִתְמוֹדֵד וּלְהִלָּחֵם בּוֹ. תִּרְאֶה אֵיךְ הָאוֹיֵב, הַיֵּצֶר הָרַע, מֵבִיא אֶת הָאָדָם בְּשָׁעָה שֶׁעוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת וְהוֹלֵךְ בְּתַאֲוֹות לִבּוֹ, לִידֵי שִׂמְחָה, וְהוּא מְגַלֶּה דְּבֵקוּת בַּמְּשִׂימָה שֶׁלּוֹ לְהַשִּׂיג אֶת מַה שֶּׁלִּבּוֹ חָפֵץ, לֹא יַפְרִיעַ לוֹ שׁוּם דָּבָר וְהוּא יִמְסֹר עַל כָּךְ נָפֶשׁ. כְּמוֹ כֵן צְרִיכִים לִלְמֹד מֵהָאוֹיֵב לַעֲשׂוֹת כָּךְ בַּמִּצְוֹות שֶׁלָּנוּ וּבְקִיּוּם הַתּוֹרָה, שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַמִּצְוֹות רְפוּיוֹת בְּיָדֵינוּ ח"ו, וְלֹא יִהְיֶה מַצָּב שֶׁנָּבוֹא לִשְׁעוּר תּוֹרָה וּנְנַמְנֵם שָׁם, אֶלָּא נִהְיֶה דְּבוּקִים בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹות וְנַעֲשֶׂה אוֹתָם בְּחַיּוּת וּבְשִׂמְחָה.

מִי שֶׁדָּבוּק בְּהקב"ה מוֹצֵא דְּרָכִים בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְפָנָיו

וּמִי שֶׁדָּבוּק בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹות וְלֹא מֵסִיחַ דַּעַת מֵהקב"ה וְכָל נַפְשׁוֹ אֵשׁ קוֹדֶשׁ לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לַה' יִתְבָּרַךְ, מוֹצֵא אֶת הַדֶּרֶךְ לַעֲבֹד אֶת ה' בְּכָל מָקוֹם, בְּכָל זְמַן וּבְכָל מַצָּב.

מוּבָא סִפּוּר נוֹרָא. לְדָאֲבוֹנֵנוּ הָרַב בַּדּוֹר הָאַחֲרוֹן, יָרַד כְּמִין מָדוֹר מִן הַגֵּיהִנֹּם עָלֵי אֲדָמוֹת. הֵיכָן הוּא?! בָּעִיר אוֹשְׂפִּיצִין, זוֹ הִיא שֶׁנִּקְרֵאת בְּפִי כֻּלָּם 'אוֹשְׁוִויץ'. מִי שֶׁרוֹאֶה אֶת הַתְּאוּרִים שֶׁל אֵלּוּ שֶׁהָיוּ בְּמַחֲנֵה הַהַשְׁמָדָה, וּמִי שֶׁשּׁוֹמֵעַ אֶת אֵלּוּ שֶׁעָבְרוּ אֶת זֶה, הֲרֵי זֶה לֹא יַאֲמִן כִּי יִסָּפֵר. סַךְ הַכֹּל עֶשְׂרוֹת שָׁנִים עָבְרוּ מֵאָז, אֲבָל מַצָּבֵנוּ כְּבָר רָחוֹק כָּל כָּךְ, וְאֵין לָנוּ כְּלִי קִבּוּל לְהַעֲמִיק וּלְהָבִין מַה שֶּׁהִתְרַחֵשׁ שָׁם בְּאוֹתָן שָׁנִים נוֹרָאוֹת. אֵין לָנוּ הַיְכֹלֶת לְתְפֹּס וּלְהַשִּׂיג אֶת הַסֵּבֶל וְהַיִּסּוּרִים, הַהֲרִיגוֹת וְהָעִנּוּיִים שֶׁהָיוּ מְנַת חֶלְקָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּתְּקוּפָה הַהִיא. הי"ד.

אֲבָל גַּם בַּגֵּיהִנֹּם הַהוּא אֶפְשָׁר הָיָה לֹא לְאַבֵּד אֶת הַצֶּלֶם הָאֱנוֹשִׁי וְלִהְיוֹת עֶבֶד ה', וְגַם שָׁם אֶפְשָׁר הָיָה לְחַפֵּשׂ אֵיךְ לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְהקב"ה. אֵיךְ אֶפְשָׁר, בְּמָקוֹם כָּזֶה שֶׁחַיֵּי אָדָם לֹא חֲשׁוּבִים מְאוּמָה, וְהַנָּאצִים הָאֲרוּרִים ימ"ש הוֹרְגִים יְהוּדִים בְּמִיתוֹת אַכְזָרִיּוֹת וּבְעִנּוּיֵי תֹּפֶת, לַעֲבֹד אֶת ה'?! אֵיזֶה מִצְוֹות אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם בְּמָקוֹם שֶׁדַּם יִשְׂרָאֵל נִשְׁפַּךְ כַּמַּיִם מִדֵּי יוֹם בְּיוֹמוֹ?!

וּבְכֵן, בֵּין אוֹתָם אֵלּוּ שֶׁהָיוּ שָׁם, הָיָה הָאַדְמוֹ"ר רַבִּי יְחֶזְקֵאל שְׂרַגָּא לִיפְשִׁיץ הַלְּבָרְשְׁטַאם מִסְּטְרוֹפְקוֹב זַצַ"ל, שֶׁנִּפְטַר בּוֹ' בְּכִסְלּוּ תשנ"ה. הוּא לָקַח אֶת הָאֹכֶל שֶׁקִּבֵּל, וּמַה הָיָה שָׁם הָאֹכֶל?! חֲצִי פְּרוּסַת לֶחֶם בַּיּוֹם, בִּזְמַנִּים שֶׁל עֵת רָצוֹן. וְאוּלַי גַּם זֶה גּוּזְמָא. הוּא לָקַח אֶת מְנַת לַחְמוֹ, וְהֶחֱלִיף אוֹתָהּ תְּמוּרַת עִפָּרוֹן. מַה יַּעֲשֶׂה עִם הָעִפָּרוֹן?! וְכִי כָּאן הוּא בֵּית מִדְרָשׁ שֶׁתּוּכַל לִכְתֹּב בּוֹ חִדּוּשִׁים?! יוֹתֵר מִזֶּה, גַּם נְיָר לֹא הָיָה שָׁם. מַה כֵּן הָיָה שָׁם?! רַק גֵּיהִנֹּם הָיָה שָׁם. אֲבָל הוּא הִתְאַמֵּץ, וְקִמֵּץ מִפִּיו וְנָתַן כַּמָּה מְנוֹת אֹכֶל, בְּתְמוּרָה לְעִפָּרוֹן.

אַחֲרֵי שֶׁהִשִּׂיג אֶת הָעִפָּרוֹן, פָּתַח בְּמִבְצָע חָדָשׁ, כְּדֵי לְהַשִּׂיג נְיָר. הָיוּ שָׁם שַׂקֵּי מֶלֶט שֶׁהִשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶם לִבְנְיָה, וּמֵהַשִּׁירַיִם שֶׁל שַׂקֵּי הַמֶּלֶט הָיָה מְקַבֵּץ חֲתִיכוֹת קְטַנּוֹת שֶׁל נְיָרוֹת, וְאוֹתָם הָיָה שׁוֹמֵר לְעַצְמוֹ. וְכָךְ אַחֲרֵי מַאֲמָץ רַב, הִשִּׂיג עִפָּרוֹן

וְהִשִּׂיג נֵיר. בִּשְׁבִיל מַה?! אַחַר כָּךְ הִתְבָּרֵר. הוּא הָיָה מִסְתּוֹבֵב בַּצְּרִיפִים בָּהֶם הָיוּ יְשֵׁנִים הַיְּהוּדִים, וְהָיָה שׁוֹאֵל, תַּגִּידוּ, בַּעֲוונוֹת הָרַבִּים, רְאִיתֶם מִישֶׁהוּ שֶׁמֵּת פֹּה הַיּוֹם?! אִם יֵשׁ כָּאן כָּאֵלּוּ שֶׁרָאוּ רח"ל אֵיךְ נֶהֱרְגוּ, אֲנִי רוֹצֶה לִכְתֹּב אֶת זֶה עַכְשָׁו, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה בְּיָדֵי גְּבִית עֵדוּת עַל מוֹתוֹ. וּלְצֹרֶךְ מַה?! כְּדֵי שֶׁאִם אֲנַחְנוּ נֵצֵא אַחַר כָּךְ מֵהַתֹּפֶת הַזּוֹ וְיִתְבָּרֵר שֶׁאִשְׁתּוֹ נִשְׁאֲרָה בַּחַיִּים, הֵיא לֹא תִּשָּׂאֵר עֲגוּנָה וְיוּכְלוּ לְהַתִּיר אוֹתָהּ עַל סְמַךְ עֵדוּתֵנוּ. וְהָיָה הָאַדְמוֹ"ר מִסְּטְרוֹפְקוֹב זַצַ"ל יוֹשֵׁב וְכוֹתֵב עַל חֲתִיכוֹת הַנְּיָר הָאֵלּוּ, "פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי נֶהֱרַג, וְהֵעִיד עָלָיו פְּלוֹנִי", וְכֵן הָלְאָה.

מִישֶׁהוּ שָׁם הָיָה לוֹ רֹאשׁ לַדְּבָרִים הָאֵלּוּ?! הֲרֵי אַף אֶחָד לֹא יָדַע אִם בְּעוֹד שָׁעָה הוּא עוֹד יִחְיֶה! אֲבָל הוּא אֲשֶׁר אָמַרְנוּ. מִי שֶׁהוּא עֶבֶד ה', בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן, גַּם אִם הוּא בְּתוֹךְ הַגֵּיהִנֹּם, יָכוֹל לַעֲשׂוֹת בְּמִסִּירוּת נֶפֶשׁ נַחַת רוּחַ לְבוֹרֵא עוֹלָם. וּבָאֱמֶת אַחֲרֵי שֶׁנִּצְּלוּ מֵהַתֹּפֶת, הָלַךְ לְבֵית הַדִּין הַגָּדוֹל בְּבוּדַפֶּשְׁט וְהֵבִיא לָהֶם אֶת כָּל הַפִּתָּקִים. הֻרְאָה לָהֶם, הִנֵּה, פְּלוֹנִי מֵת בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וְגָבִיתִי עֵדוּת כְּדָת וְכַדִּין, וְעַל סְמַךְ זֶה הִתִּירוּ אֶת הָעֲגוּנוֹת. זיע"א.

אָדָם יָכוֹל לַהֲפֹךְ אֶת כָּל פְּעֻלּוֹתָיו לְמַעֲשֵׂי מִצְוָה

מִי שֶׁדָּבוּק בַּתּוֹרָה, תָּמִיד יִמְצָא אֶת הַדֶּרֶךְ לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לַה'. וְהָיָה רַבֵּנוּ הֶחָפֵץ חַיִּים זַצַ"ל אוֹמֵר, 'אֹמֵר אֲנִי מַעֲשַׂי לַמֶּלֶךְ' (תְּהִלִּים מה, ב). כָּל מַעֲשֶׂה תּוּכַל לַהֲפֹךְ אוֹתוֹ שֶׁיִּהְיֶה לְמַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְכָל פְּעֻלָּה שֶׁתִּפְעַל, תּוּכַל לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, וּלְקַיֵּם בָּהּ מִצְוָה. אֲפִלּוּ פְּעֻלּוֹת רְשׁוּת לְכְאוֹרָה, אִם תְּקַדֵּשׁ אוֹתָן לְצֹרֶךְ גְּבוֹהַּ וְתַעֲשֶׂה אוֹתָן בְּמַטָּרָה לְקַדֵּשׁ אֶת שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, הֲרֵי שֶׁהָפַכְתָּ אוֹתָן גַּם כֵּן לְמִצְוָה.

פִּקֵּחַ, אָמַר הֶחָפֵץ חַיִּים, יָכוֹל לַהֲפֹךְ בֹּץ לְזָהָב. אֵיךְ?! עִם דַּעְתּוֹ וְשִׂכְלוֹ. אִם הוּא יִתְבּוֹנֵן אֵיךְ לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְהקב"ה, וְיַעֲשֶׂה מַה שֶּׁעוֹשֶׂה לְשֵׁם שָׁמַיִם, כָּל פְּעֻלָּה וְכָל מַעֲשֶׂה תֵּחָשֵׁב לְמִצְוָה. אֲבָל מִי שֶׁלֹּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בַּשֵּׂכֶל שֶׁחָנַן אוֹתוֹ בּוֹרֵא עוֹלָם, עָלוּל גַּם אֶת הַזָּהָב לַהֲפֹךְ לְבֹץ.

נִקַּח דְּגִמָּא. אַתָּה הוֹלֵךְ לְהִסְתַּפֵּר. כַּמָּה מִצְווֹת אַתָּה מְקַיֵּם?! הַשּׁוֹאֵל יִשְׁאַל, מִצְווֹת?! כְּשֶׁאֲנִי מְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן אֲנִי מְקַיֵּם מִצְוָה, אֲבָל כְּשֶׁאֲנִי מִסְתַּפֵּר אֲנִי מְקַיֵּם מִצְווֹת?! אֲבָל בֶּאֱמֶת רַבּוֹתֵינוּ גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל סִדְּרוּ 'לְשֵׁם יִחוּד' שֶׁאָדָם יָכוֹל לוֹמַר לִפְנֵי שֶׁמִּסְתַּפֵּר, וּפֵרְטוּ אֶת כָּל הַמִּצְווֹת שֶׁאָדָם יָכוֹל לְקַיֵּם בִּזְמַן שֶׁנִּמְצָא אֵצֶל הַסַּפָּר, וְהִגִּיעוּ לִשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִצְווֹת. תֹּאמַר אֶת זֶה לְאֶחָד וְהוּא יִתְפַּלֵּא, 'שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִצְווֹת?! הַלְוַאי בַּתְּפִלָּה הָיוּ לִי כָּל כָּךְ הַרְבֵּה מִצְווֹת'... אֲבָל כָּךְ זֶה. לְמָשָׁל, יֵשׁ מִצְוַת 'בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ'. זוֹ מִצְוָה גְּדוֹלָה וִיקָרָה, שֶׁכְּמַעַט וְלֹא נוֹהֶגֶת בַּזְּמַן הַזֶּה, כִּי רַבִּים מִתְעַצְּלִים מִמֶּנָּה וְדוֹחִים אֶת הַפּוֹעֵל, אוֹמְרִים לוֹ, 'עַכְשָׁו אֵין לִי לְשַׁלֵּם', 'תָּבוֹא מָחָר'. וּכְשֶׁהוּא בָּא מָחָר אוֹמְרִים לוֹ, 'כְּבָר עָבַר שְׁעוּר שִׂכְחָה, אֲנִי לֹא מַכִּיר אוֹתְךָ... מָה אַתָּה רוֹצֶה'?! אֲבָל זֶהוּ חִיּוּב גָּמוּר. הַשָּׂכִיר 'אֵלָיו הוּא נוֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ', כְּמוֹ שֶׁאָמְרָה הַתּוֹרָה, וְאִם עָבַד וְעָשָׂה אֶת מְלַאכְתּוֹ צָרִיךְ לְשַׁלֵּם לוֹ אֶת הַשָּׂכָר בַּזְּמַן וּבְשִׂמְחָה, וְאֵין שׁוּם הֶתֵּר לְהִשְׁתַּמֵּט מִזֶּה. וּגְדוֹלֵי רַבּוֹתֵינוּ הָיוּ מִשְׁתַּדְּלִים בָּזֶה עַד קָצֶה הָאַחֲרוֹן, וְעַל רַבֵּנוּ הָאֲרִיזַ"ל מִסְפָּר שֶׁאִם הָיָה צָרִיךְ לִפְרֹעַ לְשָׂכִיר וּלְפוֹעֵל הָיָה לוֹקֵחַ כֶּסֶף בְּהַלְוָאָה כְּדֵי לְשַׁלֵּם לוֹ מִיָּד, כִּי הָיָה אוֹמֵר, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁאָבוֹא לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הקב"ה תְּפִלַּת מִנְחָה, בְּשָׁעָה שֶׁזֶּה הַשָּׂכִיר שֶׁלִּי עֵינָיו תְּלוּיוֹת בִּי וְהוּא מְבַקֵּשׁ אֶת שְׂכָרוֹ?! [וּרְאֵה בְּכַף הַחַיִּים סִימָן רל"ב אוֹת ט"ו, וְסִימָן רנ"א אוֹת י"ט, וּבְסִפְרוֹ יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל דְּבָרִים כ"ד ט"ו].

וּכְשֶׁגָּמַרְתָּ לְהִסְתַּפֵּר אֵצֶל הַסַּפָּר וְאַתָּה מְשַׁלֵּם לוֹ אֶת שְׂכָרוֹ, אַתָּה מְקַיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל 'בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ'. זוֹ מִצְוָה אַחַת, וְיֵשׁ עוֹד. יֵשׁ אִסּוּר לְהַקִּיף אֶת פְּאַת הָרֹאשׁ וְאִסּוּר לְהַקִּיף אֶת פְּאַת הַזָּקָן, וּכְשֶׁאַתָּה מִסְתַּפֵּר וּמַשְׁאִיר אֶת הַפֵּאוֹת

הָאֵלּוּ וְלֹא מַשְׁחִית אוֹתָן, אַתָּה נוֹטֵל שָׂכָר. וְאִם הַתִּסְפֹּרֶת הִיא בְּעֶרֶב שַׁבָּת אוֹ בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב וּמִסְתַּפֵּר לִכְבוֹד הַשַּׁבָּת וְהָרֶגֶל, הֲרֵי אֵלּוּ עוֹד מִצְוֹוֹת. וְכָךְ הָלְאָה. וּכְמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, מִי שֶׁהוּא פִּקֵּחַ, מִכָּל פְּעֻלָּה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לַה' יִתְבָּרַךְ. 'מֵאֵיבֵי תְּחַכְּמֵנִי'. צְרִיכִים אֲנַחְנוּ לִלְמֹד מֵהַצּוּרָה בָּהּ מִתְנַהֲגִים אֵלּוּ שֶׁהוֹלְכִים וּמְבַלִּים אֶת זְמַנָּם בְּתַעֲנוּגֵי הָעוֹלָם, וּכְמוֹ שֶׁהֵם עוֹשִׂים אֶת זֶה בְּחֶשֶׁק וְלֹא מְסִיחִים דַּעַת מִזֶּה, כָּךְ גַּם אֲנַחְנוּ צְרִיכִים לֹא לְהָסִיחַ דַּעַת מֵהֶיוֹתֵנוּ עַבְדֵי ה', וּבְכָל פְּעֻלָּה עָלֵינוּ לְהִתְבּוֹנֵן אֵיךְ לַעֲשׂוֹת בָּהּ נַחַת רוּחַ לַה' יִתְבָּרַךְ.

הַשֶּׂלֶ"ה הַקָּדוֹשׁ כּוֹתֵב אֶת זֶה עַל הַפָּסוּק 'אוֹהֵב מִצְוֹוֹת לֹא יִשְׁבַּע מִצְוֹוֹת'. מִי שֶׁבֶּאֱמֶת אוֹהֵב מִצְוֹוֹת וְרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת נַחַת לַה' יִתְבָּרַךְ, מְחַדֵּשׁ כָּל מִינֵי חִדּוּשִׁים, דְּבָרִים שֶׁלֹּא כְּתוּבִים בְּשׁוּם מָקוֹם וְלֹא אָמַר אוֹתָם שׁוּם רַב מֵעוֹלָם, מוֹסִיף מִדִּילֵיהּ עוֹד חֶסְידוּיוֹת וְעוֹד דִּקְדּוּקֵי מִצְוֹוֹת, וּמוֹצֵא עוֹד וְעוֹד דְּרָכִים שֶׁיּוּכַל לְהוֹסִיף בָּהֶם נַחַת רוּחַ לְהקב"ה. וּמִנַּיִן זֶה מַגִּיעַ?! מֵה'אוֹהֵב מִצְוֹוֹת'. אִם אָדָם מִסְתַּכֵּל עַל הַתַּרי"ג מִצְוֹוֹת כְּעֹל וּכְדָבָר מַכְבִּיד חֲלִילָה, וְכָל מְגַמָּתוֹ לְהִתְחַמֵּק וּלְהִתְפַּטֵּר מֵהֶם, בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא יַגִּיעַ לִכְלַל זֶה. אֲבָל אָדָם צָרִיךְ לִהְיוֹת חוֹמֵד אֶת הַמִּצְוֹוֹת וּמְיַקֵּר כָּל פְּעֻלָּה שֶׁתַּעֲשֶׂה נַחַת רוּחַ לַה' יִתְבָּרַךְ, וּמִכֹּחַ אַהֲבָתוֹ אֶת הַמִּצְוֹוֹת יָבוֹא לְהוֹסִיף עוֹד וְעוֹד כְּהֶנָּה וְכָהֶנָּה.

מוּבָא שֶׁפַּעַם נִכְנַס רַב גָּדוֹל לְבֵיתוֹ וְאָמַר לְאִשְׁתּוֹ שֶׁהוּא רוֹצֶה לָתֵת לָהּ תּוֹסֶפֶת כְּתֻבָּה. כְּלוֹמַר, בַּכְּתֻבָּה הִתְחַיֵּב לָהּ מַה שֶׁהִתְחַיֵּב, וְעַכְשָׁו רוֹצֶה לְהוֹסִיף לָהּ עוֹד.

שָׁאֲלָה אוֹתוֹ הָרַבָּנִית, 'מַה קָּרָה פִּתְאוֹם?! הֲרֵי אֲנַחְנוּ נְשׂוּאִים כְּבָר עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה, מַה נִּזְכְּרְתָּ עַכְשָׁו?! אָמַר לָהּ הָרַב, כֵּן, אַתְּ הֵבֵאת בֵּן לָעוֹלָם שֶׁחִדֵּשׁ חִדּוּשׁ שֶׁלֹּא מָצָאנוּ לוֹ חָבֵר וְרֵעַ. שָׁאֲלָה אוֹתוֹ, מַה הַחִדּוּשׁ, וְהוּא הֵשִׁיב, תִּרְאִי, יֵשׁ לָנוּ בֵּן תַּלְמִיד חָכָם גָּדוֹל שֶׁרוֹצֶה לְקַיֵּם מִצְוַת כְּתִיבַת סֵפֶר תּוֹרָה בְּעַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁצָּרִיךְ - הִיא הַמִּצְוָה הָאַחֲרוֹנָה בַּתּוֹרָה, 'אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן חָבִיב', וְהִיא מִצְוָה שֶׁנּוֹהֶגֶת גַּם בַּזְּמַן הַזֶּה - וְהוּא הֶחְלִיט לִלְמֹד אֶת מְלֶאכֶת הַכְּתִיבָה וְלִכְתֹּב אֶת הַסֵּפֶר בְּעַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁהָיוּ מִגְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁעָשׂוּ כָּךְ, וְגַם הגה"צ רַבִּי צָדוֹק הַכֹּהֵן מִלּוּבְלִין זַצ"ל לָמַד בְּמֶיְחָד אֶת מְלֶאכֶת הַכְּתִיבָה וְהָיָה בִּימֵי שִׁשִּׁי כּוֹתֵב עוֹד קְצָת וְעוֹד קְצָת, עַד שֶׁאַחֲרֵי עֶשֶׂר שָׁנִים סִיֵּם אֶת כְּתִיבַת הַסֵּפֶר וְהִכְנִיס אוֹתוֹ בְּשִׂמְחָה וּבְשָׂשׂוֹן לְבֵית הַכְּנֶסֶת.

וְהַבֵּן הַכִּין גַּם אֶת הַדְּיוֹ בְּעַצְמוֹ וְלֹא סָמַךְ עַל אֲחֵרִים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בָּרַמְבַּ"ם. וּמַה חִדֵּשׁ עוֹד?! שֶׁגַּם אֶת הַמַּיִם שֶׁצָּרִיךְ לָשִׂים בַּדְּיוֹ, לֹא לָקַח מֵהַבָּרֶז, אֶלָּא מֵהַשִּׁירַיִם שֶׁל הַ'מַּיִם שֶׁלָּנוּ'. מַה עוֹשִׂים בְּדֶרֶךְ כְּלָל עִם מַיִם שֶׁנִּשְׁאָרִים מֵהַ'מַּיִם שֶׁלָּנוּ' שֶׁלּוֹקְחִים לַאֲפִיַּת הַמַּצּוֹת לְפֶסַח?! שׁוֹפְכִים, מַשְׁקִים עָצִיץ, וְכַיּוֹצֵא... אֲבָל בֶּאֱמֶת אֵלּוּ הֵם שִׁיָּרֵי מִצְוָה, וְרַבִּי שְׁלֹמֹה מִזְוֶוהִיל הָיָה נוֹהֵג לָקַחַת אֶת מַה שֶּׁנִּשְׁאַר, מְחַלֵּק אֶת זֶה בְּכוֹסוֹת, וְהָיָה שׁוֹתֶה בָּזֶה לְחַיִּים. הַבֵּן שֶׁלָּנוּ, אָמַר אוֹתוֹ רַב לְאִשְׁתּוֹ, לָקַח אֶת הַמַּיִם שֶׁנִּשְׁאֲרוּ וְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּזֶה כְּדֵי לְהָכִין אֶת הַדְּיוֹ, וּכְפִי שֶׁאָמְרוּ בַּגְּמָרָא (בְּרָכוֹת לט:) 'הוֹאִיל וְאִתְעֲבִיד בֵּיהּ חֲדָא מִצְוָה לַעֲבִיד בֵּיהּ מִצְוָה אַחֲרִיתִי'. וְהַחִדּוּשׁ הַזֶּה שֶׁחִדֵּשׁ הַבֵּן שֶׁלָּנוּ, לָקַחַת אֶת הַמַּיִם שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מֵהַמַּיִם שֶׁלָּנוּ וּלְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּזֶה לְצֹרֶךְ הֲפָקַת הַדְּיוֹ לִכְתִיבַת סֵפֶר הַתּוֹרָה, הוּא חִדּוּשׁ שֶׁלֹּא כָּתוּב בְּשׁוּם מָקוֹם, וְעַל זֶה אֲנִי רוֹצֶה לָתֵת לָךְ תּוֹסֶפֶת כְּתֻבָּה...

הוּא אֲשֶׁר אָמַרְנוּ. אָדָם שֶׁמְּחַבֵּב אֶת הַמִּצְוֹוֹת וְאוֹהֵב אוֹתָן, מְחַפֵּשׂ בְּכָל דֶּרֶךְ וּבְכָל פְּרָט אֵיךְ הוּא יָכוֹל לְהוֹסִיף עוֹד וְעוֹד נַחַת רוּחַ לַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ. וְזוֹ הִיא אַנְחָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ, 'וְלֹא לָמַדְתִּי מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים', אֵיךְ זֶה שֶׁלֹּא קִיַּמְתִּי אֶת הַמִּצְוֹוֹת בְּלֵב שָׁלֵם, עִם כָּל הַחִיּוּת שֶׁבַּדָּבָר וְעִם כָּל הַשִּׂמְחָה, כְּמוֹ שֶׁלְּהַבְדִּיל עָשָׂה לָבָן הָרָשָׁע וּכְמוֹ שֶׁעוֹשִׂים שְׁאָר הָרְשָׁעִים כְּשֶׁמִּתְעַסְּקִים בְּהַבְלֵי הָעוֹלָם. וְעִקַּר קִבּוּל הַשָּׂכָר בַּמִּצְוֹוֹת הוּא

עַל הַשִּׂמְחָה שֶׁבַּמִּצְוֹת, כְּמוֹ שֶׁלִּמְּדוּנוּ רַבּוֹתֵינוּ (רְאֵה בְּסֵפֶר לְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת סִימָן י"ב אוֹת ע"ד) שֶׁהַגַּם שֶׁאָמַר רַבִּי יַעֲקֹב (קִדּוּשִׁין לט:) שֶׁשְּׂכַר מִצְוָה בְּהַאי עָלְמָא לֵיכָּא, הַיְנוּ דַּוְקָא שְׂכַר הַמִּצְוָה, אֲבָל שְׂכַר הַשִּׂמְחָה בַּמִּצְוָה אִיכָּא וְאִיכָּא, כָּךְ שֶׁחוּץ מִמַּה שֶּׁמְּעוּתָּד וּמְזֻמָּן לוֹ לָאָדָם לְחַיֵּי הַנֶּצַח עַל הַמִּצְוָה, יְקַבֵּל שָׂכָר גָּדוֹל כָּאן בַּזֶּה הָעוֹלָם, עַל שִׂמְחָתוֹ בַּמִּצְוָה.

וְזוֹ שְׁאֵלָה שֶׁכָּל אֶחָד צָרִיךְ לִשְׁאֹל אֶת עַצְמוֹ, וְכָל אֶחָד צָרִיךְ לִבְחֹן בְּנַפְשׁוֹ. הַאִם הוּא 'אוֹהֵב מִצְוֹת', וְהַאִם הוּא מְחַבֵּב אֶת הַמִּצְוֹת. הַאִם הִסְתַּכַּלְנוּ עַל לָבָן אֵיךְ הוּא עוֹשֶׂה אֶת מַעֲשָׂיו הַמְכֹעָרִים, וְלָמַדְנוּ מִמֶּנּוּ אֵיךְ אֲנַחְנוּ צְרִיכִים לַעֲסֹק בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַתַּרי"ג מִצְוֹת שֶׁלָּנוּ.

קִפְּדָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁהָעֲבָדִים יִשָּׂאֲרוּ בִּרְשׁוּתוֹ

וּכְשֶׁאָדָם מְחַבֵּב אֶת הַמִּצְוֹת וְכָל מְגַמָּתוֹ לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לַה' יִתְבָּרַךְ, מִמֵּילָא יָבוֹא גַּם לִדְקְדּוּק הַמִּצְוֹת, בְּלֹא לְהִתְרַשֵּׁל מֵהֶם וּבְלֹא לְחַסֵּר מֵהֶם כְּלָל. וּכְמוֹ שֶׁאֲנַחְנוּ רוֹאִים אֵצֶל יַעֲקֹב בְּשָׁעָה שֶׁשּׁוֹלֵחַ לְעֵשָׂו אֶת הַדּוֹרוֹן, וַיִּתֵּן בְּיַד עֲבָדָיו עֵדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדָיו עִבְרוּ לְפָנַי וְרֶוַח תָּשִׂימוּ בֵּין עֵדֶר וּבֵין עֵדֶר, כְּדֵי לְהַשְׁבִּיעַ עֵינָיו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, שֶׁיִּרְאֶה כַּמּוּת נִכְבָּדָה שֶׁל בְּהֵמוֹת וְזֶה יַרְשִׁים אוֹתוֹ. וּבֶאֱמֶת רוֹאִים שֶׁעֵשָׂו מִתְפַּלֵּא עַל זֶה. הוּא הִגִּיעַ בַּחֲמַת זַעַם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּרַשִׁ"י שֶׁהַמַּלְאָכִים הֵשִׁיבוּ לְיַעֲקֹב, "אַתָּה אוֹמֵר אָחִי הוּא אֲבָל הוּא נוֹהֵג עִמְּךָ כְּעֵשָׂו הָרָשָׁע, עוֹדֶנּוּ בְּשִׁנְאָתוֹ". אַל תַּחְשֹׁב שֶׁמִּכְיָן שֶׁעָבְרוּ כְּבָר עֶשְׂרִים שָׁנָה שָׁכְכָה חֲמָתוֹ, לֹא הִיא. לְהֵפֶךְ, הוּא בְּכָלָל מִצְטַמֵּק וְרַע לוֹ... הוּא עֲדַיִן רוֹתֵחַ עָלֶיךָ וְכוֹעֵס. וְהִנֵּה כְּשֶׁהֵם נִפְגָּשִׁים הוּא מְחַבֵּק וּמְנַשֵּׁק אוֹתוֹ. מָה הַהֶסְבֵּר בָּזֶה?!

וְהַהֶסְבֵּר, כִּי זֶהוּ כֹּחוֹ שֶׁל דּוֹרוֹן. דּוֹרוֹן פּוֹעֵל וּמְחוֹלֵל נִפְלָאוֹת. כַּמּוּבָן צָרִיךְ לָדַעַת אֵיךְ לַעֲשׂוֹת אֶת זֶה, וּמִיַּעֲקֹב אֲנַחְנוּ רוֹאִים וְלוֹמְדִים אֵיךְ טַכְּס טַכְסִיסִים בַּדָּבָר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וַיְצַו אֶת הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי יִפְגָּשְׁךָ עֵשָׂו אָחִי וּשְׁאֵלְךָ לֵאמֹר לְמִי אַתָּה וְאָנָה תֵּלֵךְ וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ. כַּמָּה שְׁאֵלוֹת יִשְׁאַל עֵשָׂו... וְאָמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב מִנְחָה הִיא שְׁלוּחָה לַאדֹנִי לְעֵשָׂו וְהִנֵּה גַם הוּא אַחֲרֵינוּ. וְעוֹד פַּעַם חוֹזֵר הַפָּסוּק וְאוֹמֵר, וַיְצַו גַּם אֶת הַשֵּׁנִי גַּם אֶת הַשְּׁלִישִׁי גַּם אֶת כָּל הַהוֹלְכִים אַחֲרֵי הָעֲדָרִים לֵאמֹר, כַּדָּבָר הַזֶּה תְּדַבְּרוּן אֶל עֵשָׂו בְּמוֹצַאֲכֶם אוֹתוֹ. וַאֲמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עַבְדְּךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ, וְכוּ'.

שָׁאַל רַבֵּנוּ הֶחָפֵץ חַיִּים, לָמָּה הַתּוֹרָה מַאֲרִיכָה כָּל כָּךְ לְפָרֵט בִּפְרוֹטְרוֹט מַה שֶּׁהִזְהִיר יַעֲקֹב אֶת הַשְּׁלוּחִים זֶה אַחַר זֶה, לוֹמַר לְעֵשָׂו 'מִנְחָה הִיא שְׁלוּחָה וְכוּ', וְאַף מוֹסִיף וּמַזְהִיר אוֹתָם 'כַּדָּבָר הַזֶּה תְּדַבְּרוּן אֶל עֵשָׂו', אַל תְּשַׁנּוּ כְּלוּם מִמַּה שֶׁאָמַרְתִּי לָכֶם, אֶלָּא תֹּאמְרוּ לוֹ בְּדִיּוּק כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה 'הִנֵּה גַּם עַבְדְּךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ'. הֲלֹא יָדוּעַ שֶׁמַּעֲשֵׂי אָבוֹת סִימָן לַבָּנִים, וְאִם הַתּוֹרָה מַאֲרִיכָה כָּל כָּךְ לְבָאֵר וּלְפָרֵשׁ מַה שֶּׁאָמַר לָהֶם יַעֲקֹב, בְּוַדַּאי יֵשׁ כָּאן לִמּוּד עֲבוּרֵנוּ. מַהוּ הַלִּמּוּד?!

אוֹמֵר הֶחָפֵץ חַיִּים (חוֹמַת הַדָּת פ"ג), מַה שֶּׁסִּפְּרָה לָנוּ הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה אֶת רִבּוּי הַשְּׁאֵלוֹת לְמִי אַתָּה וְאָנָה תֵּלֵךְ, לָמָּה צָרִיךְ לְפָרֵט אֶת כָּל הַשְּׁאֵלוֹת שֶׁיִּשְׁאַל אוֹתוֹ רָשָׁע, עֵשָׂו, וְכֵן מַה שֶּׁסִּפְּרָה שֶׁצִּוָּה אֶת הַשֵּׁנִי וְאֶת הַשְּׁלִישִׁי וְאֶת כָּל הַהוֹלְכִים אַחֲרֵי הָעֲדָרִים, בִּשְׁבִיל מָה כָּל הָאֲרִיכוּת הַזּוֹ?! רַק, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ קַדְמוֹנֵינוּ, יַעֲקֹב אָמַר לְעֵשָׂו כִּי עִם לָבָן גַּרְתִּי וְלִמְּרוֹת זֹאת שָׁמַר אֶת הַתַּרי"ג מִצְוֹת, סִפְּרָה לָנוּ הַתּוֹרָה אֶת גֹּדֶל קִיּוּם הַתּוֹרָה שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ אֵיךְ שֶׁהִשְׁתַּדֵּל וְהִתְאַמֵּץ בְּתַרי"ג מִצְוֹת, וְיָדוּעַ שֶׁהָאָבוֹת קִיְּמוּ כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ אֵצֶל אַבְרָהָם אָבִינוּ 'עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע וְכוּ' וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרוֹתַי', וְאָמְרוּ חֲזַ"ל שֶׁקִּיֵּם אֲפִלּוּ עֵרוּב תַּבְשִׁילִין וְעֵרוּב תְּחוּמִין, אֲפִלּוּ מִצְוֹת דְּרַבָּנָן, וּבְוַדַּאי כָּךְ הָיָה גַּם אֵצֶל שְׁאָר הָאָבוֹת, אֵצֶל יִצְחָק וְאֵצֶל יַעֲקֹב, שֶׁשָּׁמְרוּ אֶת כָּל הַתּוֹרָה, מִצְוֹת דְּאוֹרַיְתָא וּמִצְוֹת וּסְיָגִים דְּרַבָּנָן.

וְאִם כֵּן, אוֹמֵר הֶחָפֵץ חַיִּים, לְכְאוֹרָה, יִפְלָא עַל יַעֲקֹב אָבִינוּ, אֵיךְ שָׁלַח אֶת הַדּוֹרוֹן לְעֵשָׂו עִם הָעֲבָדִים, וַהֲלֹא הַגְּמָרָא אוֹמֶרֶת בְּמַסֶּכֶת גִּטִּין (מ"ד א') שֶׁהַמּוֹכֵר עֲבָדוֹ לְגוֹי קוֹנְסִים אוֹתוֹ עַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיו, כְּלוֹמַר, אִם אָדָם מָכַר אֶת עַבְדּוֹ הַכְּנַעֲנִי, קוֹנְסִים אוֹתוֹ שֶׁיִּקְנֶה בַּחֲזָרָה אֶת הָעֶבֶד, אֶפִלּוּ אִם יִצְטָרֵךְ לְשַׁלֵּם עַכְשָׁו פִּי עֲשָׂרָה מִמַּה שֶׁמָּכַר לוֹ. לָמָּה?! מִשּׁוּם שֶׁהִפְקִיעוּ מִמִּצְווֹת. כְּשֶׁהָעֶבֶד הָיָה אֵצֶל הָאָדוֹן הַיִּשְׂרְאֵלִי הָיָה מְקַיֵּם מִצְווֹת. אָמְנָם לֹא הָיָה מְחֻיָּב בְּכָל הַמִּצְווֹת, אֲבָל הָיָה חַיָּב בְּמִצְווֹת כִּאְשָׁה, וְעַכְשָׁו שֶׁנִּמְכַּר לְגוֹי, וְכִי יָכוֹל הוּא לִשְׁמֹר שָׁם שַׁבָּת?! וְכִי יָכוֹל לִשְׁמֹר שָׁם כַּשְׁרוּת?! הֶפְקֵע הָעֶבֶד הַזֶּה מֵהַמִּצְווֹת, וְלָכֵן קָנְסוּ רַבּוֹתֵינוּ אֶת הַמּוֹכֵר שֶׁעַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיו צָרִיךְ לְהוֹסִיף וּלְפְדּוֹת אוֹתוֹ. וְאִם כֵּן, כַּאֲשֶׁר יַעֲקֹב שׁוֹלֵחַ אֶת הָעֲבָדִים אֶל עֵשָׂו, פְּשִׁיטָא שֶׁיִּהְיוּ הָעֲבָדִים גּוֹיִם כְּמוֹתוֹ. אִם הָעֶבֶד יַגִּיד לְעֵשָׂו, 'אֲנִי רוֹצֶה לֶאֱכֹל בְּכַשְׁרוּת בַּדָּ"ץ', מַה יַּגִּיד לוֹ עֵשָׂו?! 'אֵין דָּבָר כָּזֶה אֶצְלִי כַּשְׁרוּת בַּדָּ"ץ. אֶצְלִי הַכֹּל כָּשֵׁר... תֹּאכַל מֵהַסִּיר שֶׁלִּי'. וְיַעֲקֹב הִתְבּוֹנֵן בְּנַפְשׁוֹ כִּי עֵשָׂו הָיָה עַרְמוּמִי מְאֹד וּבְוַדַּאי יִשְׁאַל כְּשֶׁיִּפְגֹּשׁ אֶת בַּעֲלֵי הַדּוֹרוֹן, אֶת כָּל הָעֲבָדִים, תַּגִּידוּ, הֲבֵאתֶם לִי מִלֹּא עֲדָרִים, יָפֶה מְאֹד. אֲבָל הַאִם אַתֶּם עַצְמְכֶם, הָעֲבָדִים, גַּם כֵּן בִּכְלַל הַמַּתָּנָה וּבִכְלַל הַדּוֹרוֹן, אוֹ שֶׁרַק הַבְּהֵמוֹת הֵם הַדּוֹרוֹן, וְאַתֶּם לֹא?!

עַל זֶה אוֹמֵר יַעֲקֹב לָעֲבָדִים, תַּקְשִׁיבוּ לִי הֵיטֵב. כִּי יִפְגָּשְׁךָ עֵשָׂו וּשְׁאֵלְךָ לֵאמֹר לְמִי אַתָּה, אַתָּה בְּעַצְמְךָ, לְמִי שַׁיָּךְ?! אַתָּה מַתָּנָה בִּשְׁבִילִי בְּיַחַד עִם הַדּוֹרוֹן אוֹ לֹא?! וְאָמַרְתָּ, לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב. אֲנִי שַׁיָּךְ לְיַעֲקֹב. וּמָה אַתָּה מְקַבֵּל?! רַק 'מִנְחָה הִיא שְׁלוּחָה לַאדֹנִי לְעֵשָׂו'. אַתָּה תְּקַבֵּל אֶת הָעֵדֶר, אֶת הַבָּקָר, מִין בְּמִינוֹ... אֲבָל אֲנִי עַצְמִי?! אֲנִי שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ, וְאֵינֶנִּי אֶלָּא שָׁלִיחַ בְּעָלְמָא לְהוֹבִיל אֶת הָעֵדֶר הַזֶּה אֵלֶיךָ.

זֶהוּ הַבֵּאוּר הַמָּתוֹק מִדְּבַשׁ שֶׁל הֶחָפֵץ חַיִּים. הַמִּנְחָה הִיא שֶׁשְּׁלוּחָה לַאדֹנִי לְעֵשָׂו, אֲבָל אֲנִי, אוֹמֵר הָעֶבֶד, צָרִיךְ לַחֲזֹר לְיַעֲקֹב. וְסִפְּרָה לָנוּ הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה שֶׁכָּךְ צִוָּה יַעֲקֹב גַּם אֶת הַשֵּׁנִי גַּם אֶת הַשְּׁלִישִׁי גַּם אֶת כָּל הַהוֹלְכִים אַחֲרֵי הָעֲדָרִים, כַּדָּבָר הַזֶּה תְּדַבְּרוּן, כָּכָה תַּגִּידוּ, הַבָּקָר וְהָעֵדֶר שַׁיָּךְ לְךָ, מַתָּנָה לְעֵשָׂו, אֲבָל אֲנַחְנוּ שַׁיָּכִים לְיַעֲקֹב אָבִינוּ וְחוֹזְרִים לְבַעֲלֵינוּ.

חוֹבָתֵנוּ לִשְׁמֹר וּלְהַשְׁגִּיחַ עַל בָּנֵינוּ שֶׁיֵּלְכוּ בְּדֶרֶךְ ה'

זֶה בֵּאוּר יָקָר בְּפֵרוּשׁ הַמִּקְרָא, אֲבָל כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, 'מַעֲשֶׂה אָבוֹת סִימָן לַבָּנִים'. זֶהוּ לֹא רַק בֵּאוּר נִפְלָא בַּתּוֹרָה, אֶלָּא יֵשׁ פֹּה גַּם מוּסַר הַשְׂכֵּל עֲבוּרֵנוּ מַה אֲנַחְנוּ מוֹצִיאִים מִזֶּה לָקַח עֲבוּרֵנוּ?!

אוֹמֵר הֶחָפֵץ חַיִּים, אִם הָיָה יַעֲקֹב אָבִינוּ זָהִיר אֶפִלּוּ עַל הָעֲבָדִים לְשָׁמְרָם שֶׁלֹּא יִמּוֹטוּ מִן הַדֶּרֶךְ, יַעֲקֹב אָבִינוּ דּוֹאֵג לָעֲבָדִים שֶׁלּוֹ, הוּא אוֹמֵר, אֲנִי לֹא יָכוֹל לְהַפְקִיר אוֹתָם אֵצֶל עֵשָׂו בְּשׁוּם פָּנִים וָאֹפֶן. הָעֵדֶר יִהְיֶה מַתָּנָה לְעֵשָׂו, אֲבָל הָעֲבָדִים מְכֹרָחִים לַחֲזֹר אֵלַי מִשּׁוּם שֶׁאֲנִי צָרִיךְ לְהַדְרִיךְ אוֹתָם, לְהַשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם הוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ טוֹבָה. וְאִם עַל הָעֲבָדִים דָּאַג יַעֲקֹב, תִּלְמַד מִזֶּה כַּמָּה הָיָה יַעֲקֹב זָהִיר עַל בָּנָיו, אֶלֶף פְּעָמִים יוֹתֵר לְצַוּוֹת אוֹתָם עַל דֶּרֶךְ ה'. וַאֲנַחְנוּ בַּעֲוֹונוֹת הָרַבִּים לֹא הוֹלְכִים בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ כַּמָּה מֵאִתָּנוּ שֶׁמּוֹסְרִים אֶת הַבָּנִים לְמָקוֹם שֶׁיְּחַלְּלוּ שַׁבָּתוֹת, וְאוֹי לָנוּ שֶׁכָּךְ עָלְתָה בְּיָמֵינוּ.

בִּשְׁבִיל זֶה הַתּוֹרָה מַאֲרִיכָה בְּכָל זֶה, כִּי הַתּוֹרָה רוֹצָה לְלַמֵּד אוֹתָנוּ אֵיךְ יַעֲקֹב אָבִינוּ דּוֹאֵג אֲפִלּוּ לָעֲבָדִים שֶׁלּוֹ שֶׁלֹּא יִתְקַלְקְלוּ וְלֹא יֹאבְדוּ אֶת דֶּרֶךְ הַחַיִּים, וּמַקְפִּיד שֶׁיֹּאמְרוּ לְעֵשָׂו שֶׁהֵם לֹא עוֹזְבִים אֶת יַעֲקֹב. לָמָּה?! מִפְּנֵי שֶׁלֹּא כָּל אֶחָד יָכוֹל לִהְיוֹת בְּמִחְצָתוֹ שֶׁל רָשָׁע בְּמֶשֶׁךְ עֶשְׂרִים שָׁנָה וְלֹא לִלְמֹד מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים כְּמוֹ יַעֲקֹב, וּכְמוֹ שֶׁרָאִינוּ לִפְנֵי כֵן מִדִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ם שֶׁדֶּרֶךְ בֶּן אָדָם לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ אַחַר דַּעַת הַסְּבִיבָה שֶׁלּוֹ. וְאִם כָּךְ יַעֲקֹב שׁוֹמֵר עַל הָעֲבָדִים שֶׁלּוֹ, הֵיתֵכֶן שֶׁאָדָם יִשְׁלַח אֶת הַבֵּן שֶׁלּוֹ לְמָקוֹם שֶׁמְּלַמְּדִים אוֹתוֹ כְּפִירָה וּמִינוּת, מָקוֹם שֶׁמְּחַנְּכִים שָׁם לְחִלּוּלֵי שַׁבָּת וּנְטִישַׁת דֶּרֶךְ ה'?!

אִם אָדָם יִפְגֹּשׁ אֶת חָבֵר שֶׁלּוֹ וְיֹאמַר לוֹ כַּמָּה דְּבָרֵי חִזּוּק, עַד שֶׁבִּגְלָלוֹ יֹאמַר לוֹ הֶחָבֵר, "תִּשְׁמַע, נָגַעְתָּ בְּלִבִּי. הֶחְלַטְתִּי לִשְׁמֹר שַׁבָּת וּלְהִתְחַזֵּק בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות". כַּמָּה הוּא יִשְׂמַח!

וּבֶאֱמֶת אַשְׁרָיו וְאַשְׁרֵי חֶלְקוֹ, וְהַלְוַאי וְהָיֵינוּ גַּם כֵּן מִמְּזַכֵּי הָרַבִּים הָאֵלֶּה שֶׁמְּקָרְבִים אֶת הָרַבִּים לְתוֹרָה וּמִצְוֹות. אֲבָל רֶגַע. מָה עִם הַבָּנִים שֶׁלְּךָ?! מָה עִם הַמִּשְׁפָּחָה שֶׁלְּךָ?! הֵם פְּטוּרִים מִזֶּה?! וְאַדְרַבָּה, מִשָּׁם מַתְחִילִים! דַּוְקָא בַּמִּשְׁפָּחָה, שָׁם צָרִיךְ לָתֵת יוֹתֵר תְּשׂוּמַת לֵב, וַעֲלֵיהֶם צְרִיכָה לִהְיוֹת יוֹתֵר הַדְּאָגָה, כִּי עֲנֵיֵי בֵּיתְךָ קוֹדְמִין וְהַקָּרוֹב קָרוֹב קוֹדֵם, וְשָׁם צְרִיכִים לִבְדֹּק וּלְהַשְׁגִּיחַ, לִרְאוֹת אֵיפֹה הַבָּנִים לוֹמְדִים, לְאָן שׁוֹלְחִים אוֹתָם וְאֵיךְ מְחַנְּכִים אוֹתָם.

הוּא אֲשֶׁר הֵבִיא רַשִׁ"י בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה, שֶׁשָּׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים - מַלְאָכִים מַמָּשׁ. לָמָּה שָׁלַח מַלְאָכִים מַמָּשׁ וְלֹא אֲנָשִׁים רְגִילִים?! אָמַר הַמַּשְׁגִּיחַ רַבִּי יְחֶזְקֵאל לֶוִינְשְׁטֵיין זַצַ"ל, מִשּׁוּם שֶׁפָּחַד יַעֲקֹב לִשְׁלֹחַ אֵלָיו אֲנָשִׁים רְגִילִים. אִם יֵלֵךְ אֵלָיו אָדָם רָגִיל, מִי יוֹדֵעַ מַה יִּהְיֶה. מִי יוֹדֵעַ אֵיזֶה מִשְׁפָּט הוּא יָכוֹל לִשְׁמֹעַ מֵעֵשָׂו, וְאֵיזוֹ תְּנוּעָה הוּא יוּכַל לִרְאוֹת אֵצֶל אוֹתוֹ רָשָׁע. הֲלֹא מִתְּנוּעָה אַחַת יָכוֹל לְהִגָּרֵם קִלְקוּל רַב, וּמִדֶּרֶךְ הַלֵּיצָנוּת - וּבַל נִשְׁכַּח שֶׁעֵשָׂו הוּא רֹאשׁ לַעֲמָלֵק, הַלֵּיצָן הַיָּדוּעַ - שֶׁתְּנוּעָה אַחַת מַפְסֶדֶת טוֹבָה הַרְבֵּה. לְפָעָמִים בְּתְנוּעַת יָד מְבַטֶּלֶת אַחַת שֶׁל אֶחָד אַחֲרֵי הַשְּׁעוּר, אוֹ בְּעִקּוּם אַף אַחֲרֵי הַדְּרָשָׁה, כְּבָר מִתְקָרֵר לֵב הָאָדָם וְהַכֹּל יָרַד לְטִמְיוֹן. וְכָךְ אָמְרוּ חַזַ"ל, 'לֵיצָנוּת אַחַת דּוֹחָה מֵאָה תּוֹכָחוֹת', וְאָמְרוּ הַמְפָרְשִׁים (הובא בְּסֵפֶר דִּבְרֵי יְהוֹשֻׁעַ מַאֲמָר א' פ"ח), שֶׁאֲפִלּוּ אִם כְּבָר הָיוּ אֵלּוּ הַמֵּאָה תּוֹכָחוֹת בְּלִבּוֹ שֶׁל הָאָדָם וּכְבָר קָנָה אוֹתָם, כְּשֶׁיִּשְׁמַע דָּבָר לֵיצָנוּת אֶחָד יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁכָּל הַמֵּאָה תּוֹכָחוֹת אֵלּוּ יַחְלְפוּ וְיַעַבְרוּ מִלִּבּוֹ.

זוֹ הִיא כֹּחָהּ שֶׁל הַלֵּיצָנוּת. וְיַעֲקֹב דָּאַג עַל הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא הָיָה מְסֻגָּל לִשְׁלֹחַ אֵלָיו אֲנָשִׁים מַמָּשׁ. וּבֶאֱמֶת אֲנַחְנוּ רוֹאִים מָה הָיוּ הַדְּבוּרִים שֶׁל עֵשָׂו: 'יֶשׁ לִי כֹּל', 'יֶשׁ לִי רַב', כָּל כָּלּוֹ אוֹמֵר גַּסוּת הָרוּחַ, וְכָל הַדְּבוּרִים שֶׁלּוֹ הֵם סָבִיב הָעוֹלָם הַזֶּה, וְחָשַׁשׁ יַעֲקֹב שֶׁהַשְּׁלוּחִים שֶׁלּוֹ אִם רַק יִרְאוּ אֶת עֵשָׂו וְיִרְאוּ מַה חָשׁוּב לוֹ בַּחַיִּים, וְכָל שֶׁכֵּן אִם יִשְׁמְעוּ מִמֶּנּוּ אֵי אֵלּוּ מִשְׁפָּטִים שֶׁל הֶבֶל וְיִרְאוּ אֶת מַעֲשָׂיו הַמְקֻלְקָלִים, עֲלוּלִים לָבוֹא לְהֶפְסֵד. לָכֵן לֹא הָיְתָה לְיַעֲקֹב בְּרֵרָה וְשָׁלַח אֵלָיו מַלְאָכִים מַמָּשׁ, הֵם לֹא יִתְקַלְקְלוּ.

הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ צְרִיכִים זְהִירוּת, וּבְפָרָט אֵצֶל יְלָדִים. אֲנַחְנוּ צְרִיכִים לִזְכֹּר שֶׁיְּלָדִים קוֹלְטִים טוֹב טוֹב מֵאֵלּוּ שֶׁסְּבִיבָם אֶת מַה הֵם מַעֲרִיכִים וְעַל מָה הֵם שָׂמִים דָּגֶשׁ, וְאִם יֶלֶד רוֹאֶה אֶת אַבָּא שֶׁלּוֹ יוֹשֵׁב לְיַד הַשֻּׁלְחָן וְאוֹמֵר הִתְלַהֲבוּת, 'פְּלוֹנִי קָנָה רֶכֶב חָדָשׁ' עִם נִיצוֹץ בָּעֵינַיִם, הַיֶּלֶד קוֹלֵט אֶת הַנִּיצוֹץ הַזֶּה, וּכְבָר מֵבִין הַכֹּל. מָה מֵבִין?! שֶׁרֶכֶב חָדָשׁ דּוֹחֶה אֶת כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ... תִּרְאֶה אֵיךְ אַבָּא הִתְלַהֵב! תִּרְאֶה אֵיךְ אַבָּא דִּבֵּר עַל הָרֶכֶב! אַחֲרֵי זֶה אִם הָאַבָּא הַזֶּה יֵלֵךְ אֶל הַיֶּלֶד וְיִתֵּן לוֹ מוּסָר וְיֹאמַר לוֹ, 'לֹא, צָרִיךְ לִהְיוֹת מִסְתַּפֵּק בַּמּוּעָט כָּמוֹנִי'... יֹאמַר לוֹ הַיֶּלֶד, וְגַם אִם לֹא יֹאמַר בָּטַח יַחְשֹׁב, 'אַבָּא, אֶת זֶה תַּגִּיד לַאֲחֵרִים... כְּבָר רָאִיתִי מַה בֶּאֱמֶת חָשׁוּב בְּעֵינֶיךָ'.

וּכְמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, הַדְּאָגָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל כָּל אֶחָד צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּבֵיתוֹ פְּנִימָה. זֶה מַה שֶּׁאוֹמֵר הֶחָפֵץ חַיִּים זַצַ"ל. יַעֲקֹב אָבִינוּ עַל הָעֲבָדִים שֶׁלּוֹ דּוֹאֵג, וַאֲנַחְנוּ אֶת הַבָּנִים נַפְקִיר?! הַאִם יָדוּעַ לְךָ עִם מִי הַבָּנִים מִסְתּוֹבְבִים?! מִי הַחֲבֵרִים שֶׁלָּהֶם?! אֵיפֹה הֵם מִסְתּוֹבְבִים עַכְשָׁיו?! אַתָּה חַיָּב לְפַקֵּחַ עֲלֵיהֶם וְלִרְאוֹת שֶׁהֵם הוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ טוֹבָה, כִּי אִם יִהְיוּ בְּחֶבְרַת מִי שֶׁאֵינָם מְהֻגָּנִים, וְיִרְאוּ מַה שֶּׁאָסוּר לִרְאוֹת וְיִשְׁמְעוּ מַה שֶּׁאָסוּר לִשְׁמֹעַ, אוֹי וַאֲבוֹי. וְזֶה עוֹד אִפֶּן לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְבוֹרֵא עוֹלָם, כִּי בְּכָל פְּעֻלָּה וּבְכָל תְּנוּעָה אָדָם יָכוֹל לַעֲשׂוֹת לַה' נַחַת רוּחַ, וְאִם אָדָם מַשְׂגִּיחַ עַל בָּנָיו וְשׁוֹמֵר עֲלֵיהֶם שֶׁיֵּלְכוּ בְּדֶרֶךְ ה', הִנֵּה בְּכָל פְּעֻלָּה כָּזוֹ הוּא עוֹשֶׂה נַחַת רוּחַ לַה' יִתְבָּרַךְ.

הָסִירוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּתוֹכְכֶם... וְנָקוּמָה וְנַעֲלֶה בֵּית אֵל

בְּהֶמְשֵׁךְ הַפָּרָשָׁה, אַחֲרֵי כָּל הַפְּגִישָׁה שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ עִם עֵשָׂו, אַחֲרֵי הַהִשְׁתַּחֲוָאוֹת, אַחֲרֵי שֶׁנָּתַן לוֹ אֶת הַדּוֹרוֹן וְאַחֲרֵי שֶׁהִפְצִיר בּוֹ לְקַבְּלוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב 'וַיִּפְצַר בּוֹ', וּכְמוֹ הַסִּפּוּר הַיָּדוּעַ עַל הֶחָפֵץ חַיִּים זַצַ"ל, שֶׁפַּעַם בָּאוּ אֶצְלוֹ מֵאֵיזוֹ קְהִלָּה וְאָמְרוּ לוֹ, כְּבוֹד הָרַב, יֵשׁ לָנוּ בַּקְּהִלָּה בְּעָיָה חֲדָשָׁה. שָׁאַל הֶחָפֵץ חַיִּים, מַה קָּרָה?! וְהֵם סִפְּרוּ, אַנְשֵׁי הַשִּׁלְטוֹן אֶצְלֵנוּ [בְּרוּסְיָה הָרְשָׁעָה], מִנּוּ שַׂר חָדָשׁ בָּעִיר, וְתֵכֶף וּמִיָּד כְּשֶׁקִּבֵּל אֶת הַמִּנּוּי הִתְחִיל לִגְזֹר גְּזֵרוֹת חֲדָשׁוֹת עַל הַיְּהוּדִים. לָמָּה?! כִּי כֻּלָּם יוֹדְעִים אֶת הַסּוֹד הַזֶּה שֶׁכָּל הַמֵּצֵר לְיִשְׂרָאֵל נַעֲשָׂה רֹאשׁ' (גִּטִּין נו:). אָמְנָם הוּא רַק לְפִי שָׁעָה, כִּי בְּהֶמְשֵׁךְ חוֹתְכִים לוֹ אֶת הָרֹאשׁ... אֲבָל בֵּינְתַיִם אֲנַחְנוּ סוֹבְלִים תַּחַת הַגְּזֵרוֹת שֶׁלּוֹ, וְטִכְסְנוּ עֵצָה לֶאֱחֹז אֻמָּנוּת אֲבוֹתֵינוּ בְּיָדֵינוּ, וְהֶחְלַטְנוּ לִשְׁלֹחַ אֵלָיו מִשְׁלַחַת מְכֻבֶּדֶת עִם דּוֹרוֹן כְּדֵי לְפַיֵּס אוֹתוֹ וּלְהָשִׁיב אֶת לִבּוֹ לְטוֹבָתֵנוּ. בָּאנוּ אֶצְלוֹ, סִפְּרוּ לֶחָפֵץ חַיִּים, וְהִנֵּה זֶה פֶּלֶא. הוּא לֹא הָיָה מוּכָן לְקַבֵּל אֶת הַדּוֹרוֹן! כָּל אֶחָד אַחֵר רַק מְחַכֶּה, 'תָּבִיא, תָּבִיא', וְהוּא אוֹמֵר, 'לֹא, לֹא רוֹצֶה'. גּוֹי חָדָשׁ זֶה, לֹא הִכַּרְנוּ עַד כֹּה אֶחָד כָּמוֹהוּ. מַה נַּעֲשֶׂה?!

אָמַר לָהֶם הֶחָפֵץ חַיִּים, גַּם עַל זֶה אֶפְשָׁר לִמְצֹא הַדְרָכָה בַּתּוֹרָה. תַּבִּיטוּ וְתִרְאוּ, שֶׁגַּם יַעֲקֹב כְּשֶׁהֵבִיא אֶת הַדּוֹרוֹן לְעֵשָׂו, בִּתְחִלָּה הוּא סֵרֵב לְקַבֵּל. אָמַר, 'לֹא, לֹא צָרִיךְ. מַסְפִּיק גָּנַבְתִּי כָּל הַחַיִּים שֶׁלִּי, לֹא חָסֵר לִי כְּלוּם'... אָז מָה עָשָׂה יַעֲקֹב?! 'וַיִּפְצַר בּוֹ', לִפְעָמִים צָרִיךְ לְבַקֵּשׁ וּלְהִתְחַנֵּן, לְהַרְאוֹת לוֹ לַגּוֹי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה לְךָ טוֹבָה שֶׁהוּא בְּכְלָל מַסְכִּים לְקַבֵּל אֶת הַדּוֹרוֹן... לְהַסְבִּיר לוֹ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אִתְּךָ חֶסֶד גָּדוֹל בָּזֶה שֶׁהוּא מַסְכִּים לְקַבֵּל מִמְּךָ אֶת הַמַּתָּנָה. וּכְשֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ אֶת זֶה הוּא אוֹמֵר, 'אָה? גַּם חֶסֶד אֲנִי עוֹשֶׂה אִתְּךָ?! אָז בָּטַח אֶקַּח אֶת הַמַּתָּנָה. הֲרֵי אֲנִי בַּעַל חֶסֶד מְפֻרְסָם, גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים... וְהַלְוַאי תָּמִיד אֶעֱשֶׂה כָּאֵלּוּ חֲסָדִים'... הַאִם הִפְצַרְתֶּם בַּשֵּׂר הַזֶּה שֶׁיְּקַבֵּל אֶת הַמַּתָּנָה?!

שָׁאַל הֶחָפֵץ חַיִּים. הֵם הֵשִׁיבוּ שֶׁלֹּא הִפְצִירוּ. הָיוּ בְּטוּחִים שֶׁמִּיָּד יִקְפֹּץ עַל הַמְּצִיאָה וְיִקַּח אֶת הַמַּתָּנָה... אָמַר לָהֶם הֶחָפֵץ חַיִּים, 'לְכוּ וְתַפְצִירוּ בּוֹ', וְאָכֵן כָּךְ הָיָה. בָּאוּ אֶצְלוֹ בְּקִידָּה וּבְהִשְׁתַּחֲוָיָה, הִפְצִירוּ וְהִתְחַנְּנוּ עַד שֶׁהוֹאִיל בְּטוּבוֹ לְקַבֵּל אֶת הַדּוֹרוֹן, וּמִיָּד שָׁאַל הַשַּׂר "אֵיפֹה חֵלֶק ב'"? 'מָתַי יָבוֹא הַחֵלֶק הַשֵּׁנִי'? וְכָךְ בִּטְּלוּ אֶת כָּל הַגְּזֵרוֹת.

וְהִנֵּה כָּתוּב, וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵּית אֵל וְשֶׁב שָׁם וַעֲשֵׂה שָׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הַנִּרְאָה אֵלֶיךָ בְּבָרְחֲךָ מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיךָ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁמַר עַל יַעֲקֹב שְׁמִירָה כְּפוּלָה, הֵן מִפְּנֵי לָבָן, הֵן מִפְּנֵי עֵשָׂו, וּכְמוֹ שֶׁהִבְטִיחַ לוֹ בִּיצִיאָתוֹ מִבְּאֵר שָׁבַע. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ הַמְפָרְשִׁים, בּוֹא וּרְאֵה, יַעֲקֹב אָבִינוּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִבְטִיחַ לוֹ כַּמָּה מִינֵי הַבְטָחוֹת, 'וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ' 'לֹא אֶעֱזָבְךָ' וְכוּ' וְכוּ', עִם כָּל זֹאת הוּא דּוֹאֵג 'קְטַנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל הָאֱמֶת', מִשּׁוּם שֶׁזּוֹ הִיא מִדָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ, הַהַכְנָעָה וְהַשְּׁפָלוּת לִפְנֵי בּוֹרֵא עוֹלָם, וְהַפַּחַד שֶׁמָּא יִגְרֹם הַחֵטְא. יַעֲקֹב אָבִינוּ בְּחִיר שָׁבָאבוֹת, מַה יֵּשׁ לוֹ לִפְחֹד שֶׁמָּא יִגְרֹם הַחֵטְא?! אֵיזֶה חֵטְא?! אֲבָל כָּךְ הִיא מִדָּתוֹ, כְּפִי מִדַּת הַצַּדִּיקִים שֶׁתָּמִיד חוֹשְׁדִים בְּעַצְמָם. וְעַכְשָׁיו הוּא הוֹלֵךְ לִבְנוֹת מִזְבֵּחַ לְהוֹדוֹת לַה' עַל כָּל חֲסָדָיו שֶׁעָשָׂה אִתּוֹ.

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל בֵּיתוֹ וְאֶל כָּל אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסִירוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּתוֹכְכֶם וְהִטַּהֲרוּ וְהַחֲלִיפוּ שִׂמְלֹתֵיכֶם. וְנָקוּמָה וְנַעֲלֶה בֵּית אֵל וְאֶעֱשֶׂה שָּׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הָעֹנֶה אֹתִי בְּיוֹם צָרָתִי וַיְהִי עִמָּדִי בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הָלָכְתִּי.

עַל הַפְּסוּקִים הָאֵלּוּ יֵשׁ מִכְתָּב נוֹרָא שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ הֶחָפֵץ חַיִּים זַצַ"ל. הֶחָפֵץ חַיִּים זַצַ"ל הָיָה 'צוֹפֶה נְתִיבוֹת לְבֵית יִשְׂרָאֵל' בְּדוֹרוֹ. הוּא הָיָה הַמַּנְהִיג וְהָרוֹעֶה הַנֶּאֱמָן שֶׁרָצָה אֶת טוֹבַת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, אֶת כָּל חַיָּיו הִפְקִיר בִּשְׁבִיל טוֹבַת כְּלַל יִשְׂרָאֵל, וְכָל הַחִבּוּרִים שֶׁחִבֵּר הָיוּ רַק לְטוֹבַת יִשְׂרָאֵל. הֵן לְאוֹתָם אֵלּוּ שֶׁהָיוּ מְכֻרָּחִים לְהִתְגַּיֵּס לַצָּבָא הָרוּסִי

בְּעַל כָּרְחָם, לָהֶם כָּתַב אֶת הַסֵּפֶר 'מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל' כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ אֶת הַהֲלָכוֹת הַמְּצוּיוֹת וְהַנּוֹגְעוֹת לָהֶם בְּשֵׁרוּתָם בַּצָּבָא. הֵן לְאוֹתָם אֵלּוּ שֶׁהִתְגַּלְגְּלוּ בְּגִלַּל הַפּוֹגְרוֹמִים וְהָרְדִיפוֹת לְכָל קְצְוֵי אֶרֶץ, וְהִתְרַחֲקוּ לְאֶמְרִיקָה וּדְרוֹם אַפְרִיקָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, לָהֶם כָּתַב סֵפֶר מְיֻחָד בְּשֵׁם 'נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל', כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ עַל מָה לָשִׂים אֶת הַלֵּב וְעַל מָה עֲלֵיהֶם לְהַשְׁגִּיחַ. וּכְשֶׁרָאָה הֶחָפֵץ חַיִּים שֶׁמִּדַּת הַחֶסֶד הִתְרוֹפְפָה וּצְרִיכָה חִזּוּק, כָּתַב אֶת הַסֵּפֶר 'אַהֲבַת חֶסֶד', וְהַסֵּפֶר הַזֶּה חוֹלֵל נִפְלָאוֹת בְּכָלַל יִשְׂרָאֵל, וּמִי שֶׁרָגִיל בַּסֵּפֶר הַזֶּה קוֹנֶה בְּעַצְמוֹ קִנְיָן לְחֶסֶד. וְסִפְרוֹ הַ'מִּשְׁנָה בְּרוּרָה', אֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁהוּא סֵפֶר שֶׁנִּדְרָשׁ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּדֵי לָדַעַת אֶת הַהֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה, וְכָךְ גַּם אֶת הַסֵּפֶר 'חָפֵץ חַיִּים' וְ'שְׁמִירַת הַלָּשׁוֹן', כָּתַב כְּדֵי לְעוֹרֵר אֶת הַלְּבָבוֹת לְהַשְׁגִּיחַ עַל שְׁמִירַת הַלָּשׁוֹן, וְכָךְ כָּל חִבּוּרָיו וְכָל מַעְיָנָיו שֶׁל הֶחָפֵץ חַיִּים הָיוּ תָּמִיד בְּשִׁבִּיל טוֹבַת יִשְׂרָאֵל, וּבְסוֹף יָמָיו הָיָה מַדְבְּרָנָא דְּאוּמְתֵיהּ, מַנְהִיג יִשְׂרָאֵל.

וְהֶחָפֵץ חַיִּים כָּתַב מִכְתָּב עַל הַפָּסוּק שֶׁלָּנוּ, מִכְתָּב שֶׁנּוֹגֵעַ לְמַצָּב שֶׁל בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּדּוֹר הָאַחֲרוֹן, עֶרֶב הַגְּאֻלָּה, וַאֲנַחְנוּ צְרִיכִים לְהָבִין הֵיטֵב אֶת הַדְּבָרִים. וְכָךְ הוּא כּוֹתֵב שָׁם (לקוטי מאמרים ומכתבים ט'), אַחַי וְרֵעַי, נֶחֱזֵי אֲנַן. בּוֹאוּ נִתְבּוֹנָן. לֹא נֵלֵךְ כִּסְתוּמֵי הָעַיִן וְהַדַּעַת, אֶלָּא נִפְתַּח אֶת הָעֵינַיִם וְנִרְאֶה מַה שֶּׁמִּתְרַחֵשׁ אִתָּנוּ. בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים הִתְרַבּוּ מְאֹד בְּיָמֵינוּ אֵלֶּה הַרְבֵּה כּוֹפְרִים וּמִינִים מְסִיתִים וּמַדִּיחִים הַמַּלְעִיגִים מִתּוֹרַת ה' מִצְוֹתֶיהָ וּלוֹמְדֶיהָ. זֶה דָּבָר שֶׁקָּרָה בַּדּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים. פַּעַם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל הָיוּ מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים, אֲבָל בַּזְּמַן שֶׁלָּנוּ, אוֹמֵר הֶחָפֵץ חַיִּים, אַחֲרֵי הַהַשְׁכָּלָה שֶׁהִגִּיעָה מִבֶּרְלִין וְהוֹלִידָה אֶת כָּל הָרוּחוֹת הָרָעוֹת הָאֵלּוּ, הִתְרַבּוּ הַמַּלְעִיגִים מִתּוֹרַת ה' וּמִצְוֹתֶיהָ וּלוֹמְדֶיהָ. גַּם עַל הַתּוֹרָה עַצְמָהּ הֵם מַלְעִיגִים, וְגַם עַל חַכְמֵי הַתּוֹרָה וּלוֹמְדֶיהָ. תּוֹרָתֵנוּ, אוֹמֵר הֶחָפֵץ חַיִּים, קְרוּעָה לִגְזָרִים. בִּמְקוֹם חֲמֵשׁ הִמְצִיאוּ סְפָרִים כָּאֵלֶּה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם סִפּוּרֵי הַמִּקְרָא. הוֹצִיאוּ אֵיזֶה סֵפֶר סִפּוּרִים, עִם סִפּוּרֵי מִקְרָאוֹת. אֵין לָהֶם עוֹד תּוֹרָה אֱלֹקִית, תּוֹרָה שֶׁקִּבֵּל מֹשֶׁה מִפִּי הַגְּבוּרָה, אֶלָּא סִפְרֵי סִפּוּרִים, וְזֶה לָהֶם כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. וְגַם הוֹסִיפוּ קִלְקוּל עַל קִלְקוּל, אֶת הַסִּפּוּרִים הָאֵלֶּה הֶעְתִּיקוּ בְּלִי טַעַם וָרֵיחַ אֶלָּא מָסְכוּ אוֹתָם בְּדִבְרֵי רַעַל וְסַם הַמָּוֶת, יֶלֶד שֶׁיִּקְרָא וְיִלְמַד בְּסֵפֶר כָּזֶה, אוֹמֵר הֶחָפֵץ חַיִּים, יַחַד עִם סִפּוּרֵי הַמִּקְרָאוֹת שֶׁהֶעְתִּיקוּ שָׁם בּוֹלֵעַ גַּם סַם הַמָּוֶת וְרַעַל, כִּי נָטְלוּ מֵהֶם אֶת כָּל הַנְּשָׁמָה הָעִקָּרִית, אֶת הָרַעְיוֹן הַטָּהוֹר הַצָּפוּן בָּהֶם, וְנִשְׁאֲרוּ כְּמוֹ סִפּוּרִים בְּעָלְמָא. אַתָּה רוֹצֶה לִשְׁמֹעַ סִפּוּר מְעַנְיֵן?! בּוֹא וְתִקְרָא. אִם תִּרְצֶה תַּאֲמִין וְאִם לֹא - אַל תַּאֲמִין רַחֲמָנָא לִצְלַן. וּבֶאֱמֶת הַתּוֹרָה, תּוֹרָה אֱלֹקִית הִיא. מִי שֶׁמַּאֲמִין בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ חוּץ מִפָּסוּק אֶחָד וַאֲפִלּוּ תֵּבָה אַחַת אוֹ אוֹת אַחַת, כְּבָר מִין וְאַפִּיקוֹרֶס נֶחְשָׁב. אֲנַחְנוּ מַאֲמִינִים בַּתּוֹרָה בְּכָל מִכֹּל כֹּל, וּכְמוֹ שֶׁמַּדְגִּישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים, עִם "הַנְּשָׁמָה הָעִקָּרִית הָרַעְיוֹן הַטָּהוֹר הַצָּפוּן בָּהֶם", הַתּוֹרָה נִתְּנָה לָנוּ כְּדֵי לְהַדְרִיךְ אוֹתָנוּ וּלְהוֹרוֹת לָנוּ אֶת הַמִּסְלָה הָעוֹלָה בֵּית אֵל, כֵּיצַד נִהְיֶה עַבְדֵי ה' הַנֶּאֱמָנִים וְנַעֲשֶׂה נַחַת רוּחַ לְפָנָיו.

וְאֶת כָּל דִּינֵי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, הֲרֵי יֵשׁ בַּתּוֹרָה גַּם אֶת כָּל הַתַּרי"ג מִצְוֹת, הָאַזְהָרוֹת מִמָּה עָלֵינוּ לְהִשָּׁמֵר וּלְהִזָּהֵר וְהַמִּצְוֹת אוֹתָן עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹת, וּמָה עָשׂוּ אִתָּם אֵלּוּ הָעַבְרָיְנִים?! אוֹתָם לֹא הֶעְתִּיקוּ כְּלָל, לֹא הֵבִיאוּ חִיּוּב שְׁמִירַת שַׁבָּת וְלֹא הֶעְתִּיקוּ אֶת הָאִסּוּר לֶאֱכֹל מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת. רַק אֶת הַסִּפּוּרִים הֶעְתִּיקוּ, שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם 'סִפּוּרֵי הַמִּקְרָא', סֵפֶר סִפּוּרִים בְּעָלְמָא. וְיִסְּדוּ גַּם כֵּן בָּתֵּי סֵפֶר כָּאֵלֶּה הַמְּלֵאִים מִינוּת הַמַּרְעִילִים אֶת בָּנֵינוּ הַקְּטַנִּים בְּסַם הַמָּוֶת הַזֶּה, וְנַעֲשִׂים לְאַפִּיקוֹרְסִים וּלְמִינִים. הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ סַם הַמָּוֶת הֵם. וְעוֹד נִתְרַבּוּ מְאֹד בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים, וּכְמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, רַק בַּדּוֹר הָאַחֲרוֹן זֶה כָּךְ, לִפְנֵי כֵן בַּדּוֹרוֹת הַקּוֹדְמִים לֹא הָיְתָה מְצִיאוּת כָּזוֹ בְּבֵית יִשְׂרָאֵל, הָרְבֵּה מִינִים הַמַּלְעִיגִים מִתּוֹרַת ה' וּמִצְוֹתֶיהָ, יֵשׁ כְּמִין לֵיצָנוּת וְזִלְזוּל בַּתּוֹרָה, וְנִתְפַּשֵּׁט מְאֹד וְאֵין בַּיִת אֲשֶׁר אֵין

שָׁם מֵת. הַדָּבָר הַזֶּה נַעֲשָׂה בַּעֲוונוֹת כְּמוֹ מַגֵּפָה שֶׁל מַמָּשׁ, וְאֵין בַּיִת שֶׁאֵין בּוֹ אֶחָד שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ הַחוֹלִי הַזֶּה, חוֹלִי הַלֵּיצָנוּת וְהַזִּלְזוּל בַּתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה. וּבְהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת נִמְצָאִים אֲנָשִׁים שׁוֹטִים שֶׁלֹּא דַּי לָהֶם שֶׁקּוֹרְאִים בַּסְּפָרִים הָאֵלּוּ בְּדֶרֶךְ עֲרַאי, בֶּאֱמֶת גַּם בְּדֶרֶךְ עֲרַאי זוֹ סַכָּנָה. מִישֶׁהוּ יִשְׁתֶּה כּוֹסִית רַעַל, בְּדֶרֶךְ עֲרַאי?! אִם תִּתֵּן לְמִישֶׁהוּ כּוֹסִית עִם סַם הַמָּוֶת וְתֹאמַר לוֹ, 'קַח, תִּשְׁתֶּה רַק פַּעַם אַחַת בַּחַיִּים', הוּא יִשְׁתֶּה?! אִם יִשְׁתֶּה זוֹ אֶכֶן תִּהְיֶה הַשְּׁתִיָּה הָאַחֲרוֹנָה שֶׁלּוֹ בַּחַיִּים, יוֹתֵר כְּבָר לֹא יִשְׁתֶּה... אֲבָל יֵשׁ אֲנָשִׁים שׁוֹטִים, כְּמוֹ שֶׁקּוֹרֵא לָהֶם הֶחָפֵץ חַיִּים, שֶׁאֲפִלּוּ זֶה לֹא מַסְפִּיק לָהֶם, וְלֹא קוֹרְאִים בַּסְּפָרִים הָאֵלּוּ בְּדֶרֶךְ עֲרַאי, אֶלָּא קָבְעוּ לָהֶם מָקוֹם בִּקְבִיעוּת וְקוֹבְעִים אֵיזֶה זְמַן בְּכָל יוֹם וְיוֹם. יֵשׁ לָהֶם מָקוֹם מְיֻחָד וּזְמַן קָבוּעַ לָזֶה, וְאָסוּר לְבַטֵּל אוֹתָם מֵהַשִּׁעוּר הַקָּבוּעַ שֶׁלָּהֶם, וּבִפְרָט בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, שֶׁכָּל הַקָּדוֹשׁ מֵחֲבֵרוֹ חָרֵב מֵחֲבֵרוֹ, וּמְבַלִּים אֶת הַיָּמִים הַקְּדוֹשִׁים בִּקְרִיאַת סְפָרִים כָּאֵלּוּ וּבְהֶמְשֵׁךְ הַזְּמַן נַעֲשִׂים עַל יְדֵי זֶה לְפוֹרְקֵי עֹל. מִי שֶׁקּוֹרֵא אֶת הַסְּפָרִים הָאֵלּוּ, הֲרֵי זוֹ סְגֻלָּה בְּדוּקָה שֶׁבְּתוֹךְ זְמַן פּוֹרֵק מֵעָלָיו עֹל תּוֹרָה וּמִצְווֹת. חוּץ מֵהַרְבֵּה סִפְרֵי עֻגְבִים וּשְׂחוֹק וְלֵיצָנוּת, שֶׁזּוֹ עוֹד מַכָּה וְטֻמְאָה אַחֶרֶת, שֶׁנִּמְצָאִים הַרְבֵּה בַּמִּין הַזֶּה.

הַגָּה"צ רַבִּי צָדוֹק הַכֹּהֵן מִלּוּבְלִין זַצַ"ל כּוֹתֵב בְּאֶחָד הַמְּקוֹמוֹת, דַּע לְךָ שֶׁרָאִיתִי מִכְתָּבִים שֶׁל רָאשֵׁי הַפּוֹקְרִים הַלָּלוּ, וְאִישׁ כּוֹתֵב לַחֲבֵרוֹ, אֵיךְ נִגְנֹב אֶת דַּעַת הֶהָמוֹן וְנִתְעֶה אוֹתָם לְמַחֲנֶה שֶׁלָּנוּ?! עַל יְדֵי שֶׁנַּדְפִּיס כְּאֵלּוּ סֵפֶר קָדוֹשׁ, בְּאוֹתִיּוֹת רַשִׁ"י, וּבְתוֹךְ הַסֵּפֶר, בְּאֶמְצַע הַדְּבָרִים, נַכְנִיס אֶת הַדֵּעוֹת הָאֶפִּיקוֹרְסִיּוֹת שֶׁלָּנוּ. כָּךְ יָבוֹא אֶחָד שֶׁיַּחְשֹׁב לְפִי תֻּמּוֹ, "סֵפֶר בְּאוֹתִיּוֹת רַשִׁ"י? - בֶּטַח זֶה סֵפֶר קָדֹשׁ". וְאָכֵן כְּלַפֵּי חוּץ הַסֵּפֶר יֵרָאֶה כְּמֵכִיל דִּבְרֵי קְדֻשָּׁה, אֲבָל בְּתוֹךְ תּוֹכוֹ יִהְיוּ דִּבְרֵי הָאָרֶס וְהַבֶּלַע, וּכְשֶׁהוּא יִקְרָא אֶת הַדְּבָרִים הָרַעַל יַחְדֹּר לְלִבּוֹ.

אוֹמֵר הֶחָפֵץ חַיִּים, וְאַחַר כָּל זֶה אֵיךְ לֹא נִתְבַּיֵּשׁ וְלֹא נִכָּלֵם בְּמַה שֶׁאֲנַחְנוּ מְבַקְּשִׁים מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כַּמָּה פְּעָמִים בְּכָל יוֹם קָרוֹב לְאֶלֶף פְּעָמִים בְּשָׁנָה, יֵשׁ תְּפִלָּה שֶׁאָדָם אוֹמֵר וְחוֹזֵר וְאוֹמֵר אוֹתָהּ, כְּמֵעַט אֶלֶף פְּעָמִים בְּשָׁנָה, מַהִי הַתְּפִלָּה?! שֶׁתָּבוֹא הַגְּאֻלָּה. אֲנַחְנוּ אוֹמְרִים בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, בְּנָסֵחַ בְּנֵי אַשְׁכְּנַז, 'הָרַחֲמָן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא', עוֹמֵד כָּל יְהוּדִי וּמְבַקֵּשׁ, "אֵלִיָּהוּ, תָּבוֹא בְּבַקָּשָׁה, אֲנִי מַזְמִין אוֹתְךָ". אֶלֶף פְּעָמִים אָדָם מְבַקֵּשׁ אֶת זֶה. אוֹמֵר הֶחָפֵץ חַיִּים, וְאִם אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא יָבוֹא, מַה תִּהְיֶה הַקַּבָּלַת פָּנִים שֶׁתַּעֲשֶׂה לוֹ?! הֲלֹא כְּלִמָּה וּבוּשָׁה תְּכַסֶּה פָּנֵינוּ בְּעֵת שֶׁיּוֹכִיחוּ אוֹתָנוּ עַל פָּנֵינוּ! יָבוֹא אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא וְיֹאמַר, "הִנֵּה, בָּאתִי. וּמַה יֵּשׁ פֹּה?! דִּבְרֵי כְּפִירָה?! נְשָׁמוֹת שֶׁהִשְׁחֲתוּ בְּדִבְרֵי מִינוּת וַאֲפִיקוֹרְסוּת"?! מַה נֹּאמַר וּמַה נִּצְטַדָּק, אֵיךְ נִקַּח מְלִיצִים וּפְרַקְלִיטִים טוֹבִים שֶׁיַּמְלִיצוּ טוֹב בַּעֲדֵנוּ, לְעֵת מִשְׁפָּט אָדָם רוֹצֶה סָנֵגוֹר טוֹב שֶׁיְּלַמֵּד עָלָיו זְכוּת וְיִטְעַן בִּשְׁבִילוֹ טְעָנוֹת טוֹבוֹת, מֵאֵיפֹה נִקַּח סָנֵגוֹר טוֹב?!

בְּטָהֳרַת בָּתֵּינוּ וְחִנּוּךְ יְלָדֵינוּ בִּקְדֻשָּׁה נִזְכֶּה לַגְּאֻלָּה הַשְּׁלֵמָה

עַל כֵּן אִם בֶּאֱמֶת וּבְתָמִים אֲנַחְנוּ מְבַקְּשִׁים מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיִּשְׁלַח לָנוּ אֶת הַגּוֹאֵל וְיִשְׁלַח לָנוּ אֶת הַמְבַשֵּׂר אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא זָכוּר לְטוֹב, אִם אֲנַחְנוּ לֹא מְבַקְּשִׁים עַל הַגְּאֻלָּה רַק מִן הַשָּׂפָה וְלַחוּץ, אֶלָּא בֶּאֱמֶת מְבַקְּשִׁים מֵעֹמֶק לִבֵּנוּ שֶׁתַּחֲזֹר עֲטָרָה לְיָשְׁנָהּ, דַּי לָנוּ בְּכָל הַצָּרוֹת וְדַי לָנוּ שֶׁכְּבוֹדוֹ שֶׁל בּוֹרֵא עוֹלָם נָתוּן לְמִרְמָס, וַחֲפֵצִים אָנוּ שֶׁלֹּא תַּשִּׂיגֵנוּ בוּשָׁה וּכְלִמָּה, עָלֵינוּ הַחוֹבָה לְבַעֵר מִתּוֹךְ בָּתֵּינוּ מֵרְשׁוּתֵנוּ כָּל הַסְּפָרִים הָאֵלּוּ הַמַּלְעִיגִים מִתּוֹרַת ה'. אֲצִלֵּנוּ זֶה נִרְאֶה דָּבָר שֶׁל מַה בְּכָךְ, וְלֹא הִיא. הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ מְטַמְּאִים בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל. פַּעַם מִישֶׁהוּ בִּקֵּשׁ מֵרַבֵּנוּ הַגָּדוֹל הַמַּשְׁגִּיחַ זַצַ"ל שֶׁיָּבוֹא לְהִתְאָרֵחַ אֶצְלוֹ. אָמַר לוֹ הַמַּשְׁגִּיחַ, אֲנִי לֹא יָכוֹל. אָמַר לוֹ, בְּבַקָּשָׁה כְּבוֹד הָרַב, בְּכָל זֹאת תָּבוֹא. אָמַר לוֹ הַמַּשְׁגִּיחַ, אִם אַתָּה מְבַקֵּשׁ כָּל כָּךְ אָבוֹא, אֲבָל בִּתְנַאי אֶחָד. מַה הַתְּנַאי?! שֶׁלִּפְנֵי שֶׁאֲנִי בָּא לְהִתְאָרֵחַ אֶצְלְךָ, אֲנִי עוֹבֵר וּבוֹדֵק אֶת כָּל הַסְּפָרִים הַמֻּנָּחִים אֶצְלְךָ

בָּאָרוֹן. אֲנִי רוֹצֶה לִרְאוֹת מַה יֵּשׁ לְךָ בָּאָרוֹן. יֵשׁ אֶחָד שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׁם תַּנַ"ךְ וְשַׁ"ס בַּבְלִי, וְלִיד זֶה שָׁם אֶת כָּל הַסְּפָרִים הָאֵלּוּ שֶׁל הַמִּינִים וְהָאֶפִּיקוֹרְסִים, כָּל הָאֶנְצִיקְלוֹפֶּדְיוֹת לְמִינֵיהֶם וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. אֵלּוּ עֶשְׂרִים כְּרָכִים, וְאֵלּוּ עֶשְׂרִים כְּרָכִים, זֶה לְעֻמַּת זֶה עֲשָׂה אֱלֹקִים. אֵיךְ אֶפְשָׁר לְהַכְנֵס לְמָקוֹם כָּזֶה?! הֲרֵי הַמִּקְרָא אוֹמֵר (דְּבָרִים ז, כו) 'וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ'. וּבֶאֱמֶת רַבֵּנוּ הַמַּשְׁגִּיחַ בָּא אֵלָיו לַבַּיִת וּבָדַק סֵפֶר אַחֲרֵי סֵפֶר כְּדֵי לִרְאוֹת שֶׁהַכֹּל בֶּאֱמֶת עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ. מִשּׁוּם שֶׁרַק אִם הַכֹּל כָּשֵׁר וְרָאוּי לָבוֹא לְבֵית יִשְׂרָאֵל, הוּא יָכוֹל לְהִתְאָרֵחַ שָׁמָּה.

וְלָכֵן, אוֹמֵר הֶחָפֵץ חַיִּים, דָּבָר רִאשׁוֹן חוֹבָה עָלֵינוּ לְהוֹצִיא מֵהַבָּתִּים אֶת הַסְּפָרִים הָאֵלּוּ הַמַּלְעִיגִים עַל תּוֹרַת ה', הֵם וְהָעוֹתְּונִים וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּהֶם, הַכֹּל בִּכְלָל. וְכֵן סִפְרֵי הָעֲגָבִים שְׁחוֹק וְלֵיצָנוּת נַרְחִיק מִתּוֹךְ בָּתֵּינוּ. זֶה הַדָּבָר הָרִאשׁוֹן הַמּוּטָל עָלֵינוּ.

וְכֵן, אֶת בָּנֵינוּ הַקְּטַנִּים עָלֵינוּ לְתִתָּם לַחֵיידֶר כָּשֵׁר, מוּטָל עָלֵינוּ לִדְאֹג לְחִנּוּךְ הַבָּנִים בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה וְהַיִּרְאָה, וְעַל זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָהַב אֶת הָאָבוֹת כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר עַל אַבְרָהָם 'כִּי יְדַעְתִּיו', יְדַעְתִּיו לְשׁוֹן חִבָּה וְאַהֲבָה, וּמַדּוּעַ אֲהֲבְתִּיו?! 'לְמַעַן יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו אַחֲרָיו', עַל שֶׁמְּחַנֵּךְ אֶת הַבָּנִים לְתוֹרָה וּלְמִצְוֹת. וְלֹא דַּי בְּמַה שֶׁאָדָם אוֹמֵר לַבֵּן שֶׁלּוֹ, זֶה אָסוּר וְזֶה מֻתָּר וְזֶה מָתָר, אֶלָּא עָלָיו לָשֶׂבֶת אִתּוֹ, לְפָרֵשׁ וּלְהַרְחִיב וּלְהַטְעִים לוֹ אֶת הַדְּבָרִים, עַד שֶׁיִּכָּנְסוּ לְלִבּוֹ.

יֵשׁ אָדָם שֶׁשּׁוֹאֵל אֶת הַבֵּן שֶׁלּוֹ, 'הִתְפַּלַּלְתָּ?! וְהוּא אוֹמֵר, 'כֵּן', וְהָאָב מֵשִׁיב 'חֲזַק וּבָרוּךְ', וְגָמַרְנוּ. הַאִם שָׁאַלְתָּ אוֹתוֹ פַּעַם אֵיךְ הוּא מִתְפַּלֵּל?! אוּלַי הוּא מִתְפַּלֵּל כָּמוֹךָ?! יֵשׁ יֶלֶד שֶׁמֵּבִיא אִתּוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת אֶת הַקְּלָפִים וְאֶת הַחֲמֵשׁ אֲבָנִים שֶׁלּוֹ, מִתְפַּלֵּל שְׁנֵי רְגָעִים בִּשְׁבִיל אַבָּא שֶׁלּוֹ וְיוֹצֵא וּמְשַׂחֵק. זוֹ תְּפִלָּה הִיא?! תַּחְקֹר וְתִדְרֹשׁ, תִּרְאֶה אֵיךְ הוּא מִתְפַּלֵּל וְתַסְבִּיר לוֹ שֶׁתְּפִלָּה זֶה לֹא עֹל, אֶלָּא רֵאָיוֹן פְּרָטִי אֵצֶל מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם, ה' יִתְבָּרַךְ.

זֶה עִנְיָן, זוֹ שִׂמְחָה, וְאַשְׁרֵינוּ שֶׁזָּכִינוּ לָזֶה שֶׁבְּכָל יוֹם וָיוֹם אֲנַחְנוּ יְכוֹלִים לְבַקֵּשׁ מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּל מַה שֶּׁנִּרְצָה, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל דּוֹחֲקִים אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּתְפִלָּה הוּא עָשׂ וְשָׂמֵחַ (מִדְרַשׁ תְּהִלִּים פ"ד, הוּבָא בְּפֵרוּשׁ הָרַשְׁבָּ"ם ז"ל דְּבָרִים ז' י"א). תַּסְבִּיר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ לַיֶּלֶד לְפִי שִׂכְלוֹ. תַּגִּיד לוֹ, אַתָּה רוֹצֶה הַרְבֵּה בַּמְּבָה?! הִנֵּה, תִּתְפַּלֵּל... וְגַם אַתָּה תִּתְפַּלֵּל כְּמוֹ שֶׁצָּרִיךְ, הֲרֵי בֶּאֱמֶת גַּם אַתָּה רוֹצֶה בַּמְּבָה... אֲבָל אִם הָאָב רַק חוֹקֵר מִלְמַעְלָה, 'הִתְפַּלַּלְתָּ?! - זֶה לֹא מַסְפִּיק. בִּפְרָט הַדֹּגְמָא הָאִישִׁית, אֵין כְּמוֹהָ בְּחִנּוּךְ הַבָּנִים. אִם הַבֵּן רוֹאֶה אֶת אָבִיו מַקְפִּיד עַל הַתְּפִלָּה וּמִתְפַּלֵּל בְּשִׂמְחָה וּבְחַיּוּת, זֶה מַשְׁפִּיעַ עָלָיו יוֹתֵר מִן הַכֹּל.

זוֹ הִיא אַזְהָרָתוֹ שֶׁל הֶחָפֵץ חַיִּים זַצַ"ל, אֶת בָּנֵינוּ הַקְּטַנִּים לָתֵת לַחֵיידֶר כָּשֵׁר, חֵיידֶר שֶׁמְּגַדֵּל לְתוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם. לְמַלְמְדִים כְּשֵׁרִים שֶׁיְּלַמְּדוּ עִמָּהֶם תּוֹרַת ה' הַטְּהוֹרָה, וְאָמְרוּ בְּשֵׁם אֶחָד מֵהַגְּדוֹלִים, הַרְבֵּה פְּעָמִים הַיְּלָדִים לוֹמְדִים מֵהַמְּלַמֵּד לֹא בְּדֶרֶךְ הַלִּמּוּד, אֶלָּא מֵעֶצֶם הַפְּעֻלּוֹת שֶׁלּוֹ. לְדֻגְמָא, תַּלְמִיד שֶׁרוֹאֶה אֶת הַמְּלַמֵּד שׁוֹתֶה כּוֹס תֵּה וּמְבָרֵךְ 'שֶׁהַכֹּל', אִם הוּא רוֹאֶה אֶת הַמְּלַמֵּד מְבָרֵךְ אֶת הַבְּרָכָה מַהֵר מַהֵר, בְּחִפָּזוֹן וּבְלֹא תְּשׂוּמַת לֵב, זֶה נִכְנָס לְלֵב הַיֶּלֶד וְגַם הוּא יְחַקֶּה אֶת מַעֲשֵׂהוּ, שֶׁהֲרֵי רָאִיתִי, כָּכָה עָשָׂה גַּם הָרַב'. אֲבָל אִם רוֹאֶה אֵיךְ הַמְּלַמֵּד מְבָרֵךְ בְּחֶרְדַּת קֹדֶשׁ, מָתוֹן מָתוֹן, וְיֵשׁ כָּאֵלּוּ שֶׁגַּם לוֹבְשִׁים אֶת הַכּוֹבַע בְּעֵת הַבְּרָכָה, הֲרֵי זֶה נָחָקָק בְּלֵב הַתַּלְמִיד וּמַשְׁפִּיעַ עָלָיו. הוּא מֵבִין שֶׁבְּרָכָה זֶה לֹא דָּבָר פָּשׁוּט, זוֹ עֲמִידָה לִפְנֵי בּוֹרֵא עוֹלָם וּנְתִינַת תּוֹדָה עַל הַשֶּׁפַע וְהַטּוֹב שֶׁנָּתַן לָנוּ.

וְלָכֵן גַּם אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ צָרִיךְ לִבְדֹּק, שֶׁיִּהְיוּ הַמְּלַמְּדִים מְלַמְּדִים כְּשֵׁרִים, שֶׁיְּלַמְּדוּ עִמָּהֶם תּוֹרַת ה' הַטְּהוֹרָה כְּמוֹ שֶׁלָּמְדוּ אֲבוֹתֵינוּ מִלְּפָנִים, אָז לֹא נֵבוֹשׁ וְלֹא נִכָּלֵם כְּשֶׁיָּבוֹא אֵלֵינוּ הַנָּבִיא, שֶׁהֲרֵי הִשְׁתַּדַּלְנוּ וְעָשִׂינוּ כָּל מַה שֶּׁיָּכֹלְנוּ.

הֵיכָן כָּל זֶה כָּתוּב?! אוֹמֵר הֶחָפֵץ חַיִּים, בַּפָּסוּק שֶׁקָּרָאנוּ. וְכָךְ מָצִינוּ אֵצֶל יַעֲקֹב אָבִינוּ בְּעֵת שֶׁהָיָה צָרִיךְ לָבוֹא לְבֵית אֵל, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לוֹ, בּוֹא, תָּבוֹא לְבֵית אֵל וְתַקְרִיב קָרְבָּן, תַּגִּיד תּוֹדָה עַל מָה שֶׁהִצַּלְתִּי אוֹתְךָ. מָה אוֹמֵר יַעֲקֹב אֶל בָּנָיו?! הָסִירוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּתוֹכֶכֶם, וְהִטַּהֲרוּ וְהַחֲלִיפוּ אֶת שִׂמְלֹתֵיכֶם, וְרַק אַחֲרֵי זֶה שַׂיָּךְ וְנָקוּמָה וְנַעֲלֶה אֶל בֵּית אֵל, מִשּׁוּם שֶׁאֵין הַקְּדֻשָּׁה שׁוֹרָה בִּמְקוֹם טֻמְאָה. הַקְּדֻשָּׁה וְהַטֻּמְאָה הֵם שְׁנֵי הֲפָכִים גְּמוּרִים, וְלֹא יִמָּצְאוּ שְׁנֵיהֶם בְּמָקוֹם אֶחָד.

וְכָךְ הוּא גַּם בִּזְמַנֵּנוּ. כְּשֶׁנִּתְקַן אֶת דְּרָכֵינוּ, וּנְבַעֵר אֶת הַטֻּמְאָה הַכְּפִירָה הַמִּינוּת מִתּוֹכֵנוּ, אָז נוּכַל בֶּאֱמֶת לְבַקֵּשׁ מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיִּשְׁלַח לָנוּ אֶת אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא זָכוּר לְטוֹב, וְכַאֲשֶׁר נִהְיֶה מוּכָנִים וּמְזֻמָּנִים לְבִיאָתוֹ, בְּוַדַּאי יִשְׁלַח לָנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הַגּוֹאֵל צֶדֶק.

וִיהִי רָצוֹן, שֶׁנִּזְכֶּה לָלֶכֶת בְּדַרְכֵי אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לְהַרְחִיק כָּל רַע וּלְהִדָּבֵק בַּטּוֹב אָנוּ וְזַרְעֵנוּ בְּתוֹךְ כְּלַל יִשְׂרָאֵל, וְנִזְכֶּה לִגְאֻלַּת יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמִים בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן.

פֶּרֶק טו - בִּרְכַּת הַיְלָדִים א

לְנַשֵּׁק יְדֵי אָבִיו וְאִמּוֹ - בְּלֵיל שַׁבָּת

א. אַחַר הַקִּדּוּשׁ בְּלֵיל שַׁבָּת הַיְלָדִים נוֹהֲגִים לְנַשֵּׁק יְדֵי אֲבִיהֶם וְאִמָּם. וְעַל פִּי הַסּוֹד יֵשׁ עִנְיָן גָּדוֹל לְנַשֵּׁק יְדֵי אִמּוֹ בְּלֵיל שַׁבָּת. וְאַף עַל פִּי כֵן יְנַשֵּׁק יְדֵי אָבִיו תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ יְדֵי אִמּוֹ. וְגַם בֵּן נָשׁוּי הַמִּתְגּוֹרֵר בְּסָמוּךְ לְהוֹרָיו נָכוֹן וְהָגוּן שֶׁיֵּלֵךְ בְּכָל לֵיל שַׁבָּת לְהוֹרָיו לְנַשֵּׁק אֶת יְדֵיהֶם. וּבִפְרָט בְּאֹפֶא שֶׁהִיא אַלְמָנָה. וְאִם אִשְׁתּוֹ מִתְנַגֶּדֶת שֶׁיֵּלֵךְ לְבֵית הוֹרָיו לְנַשֵּׁק אֶת יְדֵיהֶם מֵחֲמַת שֶׁהַקִּדּוּשׁ בְּבֵיתָהּ מִתְעַכֵּב, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ אוֹרְחִים, אוֹ יְלָדִים קְטַנִּים, נָכוֹן שֶׁהַבַּעַל יַסְבִּיר לָהּ אֶת חֲשִׁיבוּת מִצְוַת כִּבּוּד אָב וָאֵם, וְיִשַּׁכְנֵעַ אוֹתָהּ לְהַסְכִּים לָזֶה. וְאִם בְּכָל זֹאת הַדָּבָר מַפְרִיעַ לָהּ, יֵלֵךְ לְבֵית אִמּוֹ לְאַחַר הַסְּעֻדָּה. [וְעַל כָּל פָּנִים נִרְאֶה שֶׁאֵין לְבַטֵּל תּוֹרָה בִּשְׁבִיל כָּךְ, אַף שֶׁיֵּשׁ סוֹד בַּדָּבָר] (יַלְקוּט יוֹסֵף שַׁבָּת א ג עַמּוּד תקכ).

וּבְהֶעָרָה (שָׁם) כָּתַב רְאֵה לְעֵיל [יַלְקוּ"י שַׁבָּת כְּרָךְ א' מַהֲדוּרַת תְּשִׁע"א, סִימָן רסב]. וְהִנֵּה בַּגמ' ע"ז (יז.) אָמְרוּ, עוּלָּא כִּי הֲוֵי אָתָא מִבֵּי רַב הֲוֵי מְנַשֵּׁק לַאֲחוֹתֵיהּ אַבֵּי יְדֵיהוּ. וּפֵי' רַשִּׁ"י, דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם כְּשֶׁיּוֹצְאִים מִבֵּיהַכְּ"נ נוֹשֵׁק לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ וּלְגָדוֹל מִמֶּנּוּ בְּפַס יָדוֹ מִשּׁוּם כָּבוֹד. ע"כ. וְכָ"ה בַּגמ' שַׁבָּת (יג.) וּמִכָּאן הַמָּקוֹר לְמִנְהָגֵנוּ לְנַשֵּׁק יְדֵי אָבִיו וְאִמּוֹ. וּבַזֹּהַר (פָּרָשַׁת לֶךְ, לְךְ) אִיתָא: אָתוּ ר"א וְכֻלְּהוּ חַבְרַיָּא וְנָשְׁקוּ יָדוֹ שֶׁל רַשְׁבִּ"י.

וּבְשַׁעַר הַכַּוָּנוֹת (עִנְיַן עַרְבִית לֵיל שַׁבָּת דְּרוּשׁ ב' דַּף ע' סע"ב) אִיתָא: וְאַחַר כָּךְ תֵּלֵךְ לְבֵיתֵךְ, וּבִכְנִיסָתֵךְ לַבַּיִת תֹּאמַר בְּקוֹל רָם וּבְשִׂמְחָה יְתֵרָה שַׁבָּת שָׁלוֹם, כִּי הוּא כְּחָתָן הַמְקַבֵּל אֶת הַכַּלָּה בְּשִׂמְחָה גְּדוֹלָה וּבְסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת, וְאִם אִמֵּךְ קַיֶּמֶת בְּחַיִּים חַיּוּתָהּ תֵּלֵךְ וּתְנַשֵּׁק אֶת יָדָהּ, וְהָרֶמֶז בָּזֶה הוּא כִּי כֵן ז"א נוֹשֵׁק יְדֵי אִמּוֹ בְּכָל לֵיל שַׁבָּת. ע"כ.

וְכֵן הוּא בְּסֵפֶר פְּרִי עֵץ חַיִּים (שַׁעַר הַשַּׁבָּת פֶּרֶק יד) גַּם הָיָה נוֹהֵג מוֹרִי זלה"ה, לְנַשֵּׁק יְדֵי אִמּוֹ בְּלֵיל שַׁבָּת, וְסוֹד הָעִנְיָן וְכוּ'. ע"כ.

וְכָ"ה בְּסִדּוּר הָאֲרִ"י (עַמּוּד סג) וּתְנַשֵּׁק יְדֵי אִמֶּךָ בְּכָל לֵיל שַׁבָּת, וּתְכַוֵּן כִּי בְּחוֹל אֵין לז"א רַק מוֹחַ פְּנִימִית שֶׁהֵם בְּחִי' תְּבוּנָה שֶׁהוּא צ' דְּצָלֶם, אַךְ בְּלֵיל שַׁבָּת הז"א נוֹשֵׁק גַּם יְדֵי תְּבוּנָה אִמּוֹ, כֵּיוָן שֶׁעוֹלֶה עַד ל' דְּצָלֶם מַקִּיפֵי דְּאִמָּא שֶׁהֵם חג"ת, וְאָז הוּא עוֹלֶה שָׁם בֵּין זְרוֹעוֹת הַיָּדַיִם דְּאִמָּא, וְאָז נוֹשֵׁק הַיָּדַיִם בְּפִיו, וּתְכַוֵּן כִּי שֹׁרֶשׁ הַמַּנְצְפַּ"ךְ שֶׁבִּיסוֹד הַמַּלְ' הֵם בִּיַד יָמִין בְּה' אֶצְבָּעוֹת וְגַם שָׁרְשָׁם הָעֶלְיוֹן מִזֶּה הוּא בַּפֶּה, וְה' מוֹצָאוֹת, וּכְשֶׁנּוֹשֵׁק בְּפִיו גּוֹרֵם לְהָאִיר מִשָּׁרְשָׁם שֶׁבְּפִיו לְה' אֶצְבְּעוֹתֶיהָ לְהַמְתִּיקָם עַל יְדֵי שָׁרְשָׁם, וְהַקָּטָן מַמְשִׁיךְ שֶׁפַע מִפֶּה עֶלְיוֹן לְבַסֵּם הַגְּבוּרָה שֶׁל גָּדוֹל כְּדֵי שֶׁיְּעוֹרֵר אַחַר כָּךְ הָרַחֲמִים עַל הַמְנַשֵּׁק וִיבָרְכֵהוּ.

וְלֹא יְנַשֵּׁק אֶלָּא אֲחוֹרֵי יַד יָמִין, כִּי הַגְּבוּרָה שֶׁל שָׁם הֵם קְרוֹבִים אֶל הַתִּקּוּן וְאוֹתוֹ הַיָּד יָשִׂים עַל רֹאשׁ הַמִּתְבָּרֵךְ וְיכַוֵּן כִּי ר"ת גּוֹדָל אָצְבַּע אַמָּה קְמִיצָה זֵרֶת, ר"ת גִּי' יב"ק, כִּי הַמִּתְבָּרֵךְ מֵהַיָּד עַל הָרֹאשׁ מִתְבָּרֵךְ בְּג' שְׁמָהָן, ר"ת גִּי' יב"ק כִּי ג' שֵׁמוֹת הָאֵלּוּ הֵם כְּלָלוּת י' סְפִירוֹת, מֵעֵילָא לְתַתָּא, וְלֹא יְבָרֵךְ אֶלָּא בְּיָד אַחַת.

וּבְסֵפֶר הַחַיִּים לַאֲחִי הַמַּהַרַ"ל מִפְּרָאג (חֵלֶק ג' פֶּרֶק ז') הֵבִיא הַמְנָהָג מִימֵי הַקַּדְמוֹנִים שֶׁהָאָב מְבָרֵךְ אֶת צֶאֱצָאָיו הַגְּדוֹלִים וְהַקְּטַנִּים, וְהָרַב מְבָרֵךְ אֶת תַּלְמִידָיו, בְּלֵילֵי שַׁבָּתוֹת אַחַר הַתְּפִלָּה אוֹ בִּכְנִיסָה לַבַּיִת, שָׁאָז חָל הַשֶּׁפַע, וְצִנּוֹרוֹת הַבְּרָכוֹת פְּתוּחִים

בְּעֵת הַהִיא. וְאֵין שָׂטָן וְאֵין פֶּגַע רַע שֶׁיִּקְטְרֵג עַל הַבְּרָכָה.

גַּם הַמַּגֵּן אַבְרָהָם (ר"ס רעד) כָּתַב, טוֹב לְנַשֵּׁק יְדֵי אִמּוֹ בְּלֵיל שַׁבָּת. וְהוּבָא בא"ר וְעוֹד אח'. וּבְבֵאוּר הֵיטֵב (סִימָן רסב סק"ב) כָּתַב, בְּבוֹאוֹ מִבֵּית הַכְּנֶסֶת בְּלֵיל שַׁבָּת יְנַשֵּׁק יְדֵי אִמּוֹ כְּשֶׁהִיא מְבָרֶכֶת אוֹתוֹ, וְסוֹדוֹ מְבֹאָר בְּדִבְרֵי הָאֲרִ"י. ע"כ.

וְכ"כ מָרָן הַחִיד"א בַּעֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ (מוֹרֶה בְּאֶצְבַּע סִימָן ד' אוֹת קמב): כְּשֶׁיְּנַשֵּׁק יְדֵי אָב וְאֵם אַחַר עַרְבִית בְּאוֹר שַׁבָּת יְכַוֵּן לְקַיֵּם מִצְוַת כִּבּוּד אָב וָאֵם, וּכְשֶׁיְּנַשֵּׁק יְדֵי אִמּוֹ יַחְשֹׁב שֶׁיֵּשׁ סוֹד בַּדָּבָר. ע"כ. [וְסוֹד הַדָּבָר הוּא שֶׁהָאִמָּא הִיא בְּחִינַת בִּינָה, וְהָאָב הוּא בִּבְחִינַת חָכְמָה, וְיֵשׁ עִנְיָן לְנַשֵּׁק אֶת יְדֵי אִמּוֹ שֶׁהִיא בְּחִינַת בִּינָה, וְעִקַּר הַסּוֹד הוּא בְּנִשּׁוּק יַד הָאִמָּא, אֲבָל מְנַשְּׁקִים גַּם אֶת יַד הָאַבָּא כְּדֵי שֶׁכְּבוֹדוֹ שֶׁל הָאַבָּא לֹא יִפָּגַע]. וְזֶה לְפִי דֶּרֶךְ הַסּוֹד, אַךְ לְדֶרֶךְ הַפְּשָׁט הוּא מִשּׁוּם כְּבוֹדָם וּלְקַבֵּל בִּרְכָתָם. וְעַיֵּן בְּשׁוּ"ת בְּצֶל הַחָכְמָה (חֵלֶק ג סִימָן יב) בְּעִנְיַן נִשּׁוּק יְדֵי אִמּוֹ כְּשֶׁאֵינָהּ טְהוֹרָה. [וּרְאֵה לְהַלָּן].

אֵין צָרִיךְ לְנַשֵּׁק אֶת ב' הַיָּדַיִם

וְהִנֵּה א"צ לְנַשֵּׁק אֶת שְׁתֵּי הַיָּדַיִם, דְּלָאו דַּוְקָא נָקְטוּ יָדַיִם, וְאֶמְנָם בְּתַלְמִיד חָכָם הַכּוֹתֵב דִּבְרֵי תוֹרָה, בָּזֶה מְבֹאָר בָּאַחֲרוֹנִים שֶׁיְּנַשֵּׁק אֶת הַיָּד שֶׁכּוֹתֵב בָּהֶם דִּבְרֵי תוֹרָה, וְהֵינוּ יַד יָמִין, וְאִם כּוֹתֵב בִּשְׁתֵּי יָדָיו, יָכוֹל לְנַשֵּׁק אֶת ב' הַיָּדַיִם. וְטוֹב לְנַשֵּׁק עַל גַּבֵּי הָאֶצְבָּעוֹת דַּוְקָא. וּלְשׁוֹן סִדּוּר הָאֲרִיזַ"ל הַנַּ"ל יְנַשֵּׁק אֲחוֹרֵי יַד יָמִין.

וְעַ"עַ בְּחֶמְדַּת יָמִים (שַׁבָּת קֹדֶשׁ פֶּרֶק ז): וְכָתַב מַהֲרַח"וּ זַ"ל, מוֹרִי זלה"ה הָיָה נוֹהֵג לְנַשֵּׁק יְדֵי אִמּוֹ תְּחִלָּה לֵיל שַׁבָּת, וַאֲשֶׁר בָּא בְּסוֹד ה' יָכִין לוֹ לְכַוֵּן סוֹד הַדָּבָר כִּי כֵן וְכוּ'. וְכַוָּנַת הַנְּשִׁיקָה תִּהְיֶה אֲחוֹרֵי יַד יָמִין לְבַסֵּם בָּהּ' מוֹצָאוֹת הַפֶּה שֹׁרֶשׁ ה' גְּבוּרוֹת שֶׁבָּהּ' אֶצְבָּעוֹת הַיָּד. וְאוֹתוֹ הַיָּד בִּלְבַד יָשִׂים הַמְבָרֵךְ עַל רֹאשׁ הַמִּתְבָּרֵךְ שֶׁאֵין שְׁתֵּי יָדַיִם זוֹכוֹת כְּאַחַת. וְטַעַם הַבְּרָכָה בָּעֵת הַהִיא לְפִי שֶׁצְּנוֹרֵי הַבְּרָכוֹת פְּתוּחִים, וְגַם שֶׁדֶּרֶךְ הָאָב לִכְעֹס עַל בְּנוֹ וּלְקַלְּלוֹ כָּל יְמוֹת הַשָּׁבוּעַ, וְכֵן הָרַב עַל תַּלְמִידוֹ, וְלָכֵן מַקְדִּים לְבָרְכוֹ עַתָּה, וּמִשֶּׁבֵּרְכוֹ לֹא יוּכַל לְקַלְּלוֹ עוֹד, עַל דֶּרֶךְ "וּבֵרַךְ וְלֹא אֲשִׁיבֶנָּה". וְכָ"ה בְּסֵפֶר מִשְׁנַת חֲסִידִים (מַסֶּכֶת לֵיל שַׁבָּת פֶּרֶק א') וְלֹא יְנַשֵּׁק אֶלָּא אֲחוֹרֵי הַיָּד יָמִין, כִּי הַגְּבוּרוֹת אֲשֶׁר שָׁם הֵם קְרוֹבוֹת אֶל הַתִּקּוּן, וְאוֹתוֹ הַיָּד יַנִּיחַ הַמְבָרֵךְ עַל רֹאשׁ הַמִּתְבָּרֵךְ.

וְכָתַב הַגְּרַחַ"פ בְּסֵפֶר כַּף הַחַיִּים (סִימָן כח אוֹת כט), כְּשֶׁמְּנַשֵּׁק יַד אָבִיו וְאִמּוֹ, יְכַוֵּן לְקַיֵּם מִצְוַת כִּבּוּד אָב וָאֵם, וּכְמוֹ כֵן מִזְּקֵנוֹ וּזְקֵנָתוֹ, וְכֵן מֵרַבּוֹ וְחָמִיו וַחֲמוֹתוֹ וּבַעַל אִמּוֹ, וְאֵשֶׁת אָבִיו שֶׁגִּדְּלָתוֹ, וְגַם מֵאֲחִיו הַגָּדוֹל, וְגַם בַּאֲחוֹתוֹ הַגְּדוֹלָה, וְגַם מֵאֲחִי אָבִיו וְאִמּוֹ, כְּשֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמֶּנּוּ, וּכְשֶׁיְּנַשֵּׁק יַד אִמּוֹ, יַחְשֹׁב שֶׁיֵּשׁ סוֹד בַּדָּבָר, וְהַסּוֹד הוּא בְּלֵיל שַׁבָּת, וְלֹא יִתְעַצֵּל אֲפִלּוּ הִיא בְּבֵית אַחֵר לֵילֵךְ שָׁמָּה. וְרָאִיתִי בְּסֵפֶר אוֹר הַיָּשָׁר (דַּף כה עַמּוּד ב), דְּהוֹסִיף לוֹמַר דְּגִמַת אִמּוֹ לַחֲמוֹתוֹ, ע"ש. [א. ה. מַה שֶּׁהֵבִיא הַגְּרַחַ"פ זַצַ"ל כָּאן לְעִנְיַן חֲמוֹתוֹ הוּא פְּלָא]. וּמִנְהָגוֹ שֶׁל מָרָן זְקֵנִי רַב יוֹסֵף צַדִּיקָא זיע"א [הַחֹקְרֵי לֵב] שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ לַפּוֹשְׁעִים וְלַמּוֹרְדִים בַּשּׁוּק, כְּשֶׁהָיוּ בָּאִים לְנַשֵּׁק יָדוֹ, הָיָה פּוֹשֵׁט אֶת יָדוֹ, אֶלָּא שֶׁלֹּא הָיָה אוֹמֵר לוֹ בְּרָכָה כְּלָל, דְּהַמְנָהָג לוֹמַר יְבָרֶכְךָ ה' וְכַיּוֹצֵא, וּמָצָאתִי סָמָךְ לִדְבָרָיו לִהְיוֹת נוֹתֵן יָד לַפּוֹשְׁעִים בְּלִי בְּרָכָה בַּעֲדִיפָא מִינַּהּ, וְהוּא בְּחוֹמַת אֲנָךְ בִּשְׁמוּאֵל א' (פֶּרֶק כה). וַיִּמְצָא כָּתוּב בְּזוֹהַ"ק (פָּרָשַׁת וְאָרָא דַּף כג עַמּוּד ב), בְּדָוִד עִם נָבָל, דְּהַבְּרָכָה מִשְׁתַּמַּע לְתֹרֵי אַנְפֵּי, יְעַיֵּן שָׁם, וְדוֹ"ק, הֲגַם דְּיֵשׁ לְחַלֵּק, נְקוֹט מִיהָא זֵכֶר לַדָּבָר כְּמַעֲשֵׂהוּ מִמֶּנּוּ.

וּלְעִנְיַן כַּוָּנַת הַבְּרָכָה, יְכַוֵּן דְּרָאשֵׁי תֵּבוֹת הָאֶצְבָּעוֹת הוּא גִּימַטְרִיָּא יב"ק. וְדֵי בְּיָד אַחַת, וְלַיּוֹצֵא לַדֶּרֶךְ בִּשְׁתֵּי יָדַיִם, דִּשְׁתֵּי פְּעָמִים יב"ק רָמֵז וְשָׁם דָּר"ךְ. אָכֵן רָאִיתִי בְּסֵפֶר עַמּוּדֵי שָׁמַיִם (דַּף שָׁם), דְּרָצָה לְהַכְרִיחַ דְּמַנִּיחִים שְׁתֵּי יְדֵיהֶם עַל רָאשֵׁיהֶם, וְסִיֵּם וְכֵן הוּא מִנְהַג אַבָּא מָארִי, וְלֹא

כְּחַסְרֵי דַעַת שֶׁחוֹשְׁבִים שֶׁיֵּשׁ קְפִידָה לְבָרֵךְ דַּוְקָא בְּיָד אַחַת, עכ"ל. וְשָׁרֵי לֵיהּ מָאריהּ שֶׁכָּתַב כֵּן. וְאִם כֵּן מִלְּשׁוֹן וְנָסַח הַבְּרָכָה הוּא בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, דְּט"ו פְּרָקִים בַּיָּד כְּנֶגֶד ט"ו תֵּבוֹת דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים, וְלָכֵן אוֹמְרִים יְבָרֶכְךָ ה', וְלִילְדִים יְשִׂימְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה, וּבְסֵפֶר מַעֲבַר יַבֹּק כָּתַב, דְּנוֹהֵג לוֹמַר וְנָחָה עָלֶיךָ רוּחַ חָכְמָה עַד וְיִרְאַת ה' וּבִינָה רוּחַ עֵצָה וּגְבוּרָה רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת ה' (ע"פ יְשַׁעְיָהוּ יא). [ע"כ מכה"ח פלאג'י].

אִם לְהַקְדִּים לְנַשֵּׁק יְדֵי אִמּוֹ לִידֵי אָבִיו

וְרָאִיתִי שֶׁהֵעִירוּ בָּזֶה, שֶׁלְּפִי זֶה צָרִיךְ לְהַקְדִּים לְנַשֵּׁק יְדֵי אִמּוֹ קֹדֶם שֶׁיְּנַשֵּׁק יְדֵי אָבִיו. שֶׁהֲרֵי אֵין סוֹד בִּנְשִׁיקַת יְדֵי אָבִיו. וְאֵינוֹ מָכְרָח, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁבְּשַׁעַר הַכְּוָנוֹת נָקַט מִנְהַג הָאֲרי"י, וְהָאֲרי"י רַק אִמּוֹ הָיְתָה בַּחַיִּים. אַךְ מִנ"ל שֶׁאִלּוּ אָבִיו הָיָה בַּחַיִּים הָיָה מַקְדִּים לְנַשֵּׁק יְדֵי אִמּוֹ. וְעַ"עַ בְּסֵפֶר שֶׁמֶן שָׂשׂוֹן עַל שעה"כ (דְּרוּשֵׁי עַרְבִית שַׁבָּת קֹדֶשׁ דְּרוּשׁ א) שֶׁנִּסְתַּפֵּק בָּזֶה אִם צָרִיךְ לְנַשֵּׁק גַּ"כ יְדֵי אָבִיו, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁדַּוְקָא נָקַט לְנַשֵּׁק יְדֵי אִמּוֹ וְלֹא יְדֵי אָבִיו, דִּלְפִי הַטַּעַם שֶׁנָּקַט וְכוּ', אֲבָל י"ל דִּידֵי אָבִיו נַמִּי בִּכְלָל שֶׁצָּרִיךְ לְנַשֵּׁק, וְטַעַם שֶׁנָּקַט אִמּוֹ לִהְיוֹת הַכֹּל בִּבְחִינַת וְכוּ'. ע"ש.

וּבְסֵפֶר בֶּן אִישׁ חַי (שָׁנָה ב פר' בְּרֵאשִׁית אוֹת כט) כָּתַב, אַחַר תְּפִלַּת עַרְבִית יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ, וּכְשֶׁיִּכָּנֵס לִמְקוֹם הַשֻּׁלְחָן יֹאמַר בְּקוֹל רָם וּבְשִׂמְחָה יְתֵרָה, שַׁבָּת שָׁלוֹם, וִינַשֵּׁק יְדֵי אָבִיו וִידֵי אִמּוֹ אִם הֵם בַּחַיִּים. אַחַר כָּךְ יִסְתַּכֵּל בְּאוֹר הַנֵּר אֲשֶׁר בֵּרְכוּ עָלָיו, וְיִסְתַּכֵּל בִּשְׁתֵּי נֵרוֹת וְיכַוֵּן שֶׁהֵם אֶחָד כְּנֶגֶד זָכוֹר וְאֶחָד כְּנֶגֶד שָׁמוֹר, גַּם יְכַוֵּן וְכוּ', וְאַף שֶׁהִדְלִיקוּ שֶׁבַע נֵרוֹת לִכְבוֹד שַׁבָּת, עכ"ז הוּא לֹא יִסְתַּכֵּל אֶלָּא רַק בִּשְׁתַּיִם, וְיכַוֵּן גַּם כֵּן בְּהִסְתַּכְּלוּתוֹ שֶׁיָּאִירוּ נֵרוֹת הָעֶלְיוֹנִים. וְאַחַר כָּךְ יַעֲמֹד בְּמָקוֹם שֶׁיּוֹשֵׁב בּוֹ אֵצֶל הַשֻּׁלְחָן, וְיֹאמַר בְּקוֹל רָם דָּא הִיא סְעוּדָתָא דַּחֲקַל תַּפּוּחִין קַדִּישִׁין. וְאַחַר כָּךְ יַקִּיף אֶת הַשֻּׁלְחָן דֶּרֶךְ יָמִין, וְיַחֲזֹר וְיַעֲמֹד בְּמָקוֹם שֶׁעָמַד בּוֹ קֹדֶם הַקָּפָה, וְאָז בְּעָמְדוֹ שָׁם יִקַּח בְּיָדוֹ שְׁתֵּי אֲגֻדּוֹת הֲדַס, שֶׁהֵם אֶחָד כְּנֶגֶד זָכוֹר וְאֶחָד כְּנֶגֶד שָׁמוֹר, וְיֹאחֲזֵם וְיַחְבְּרֵם יַחַד כְּדֶרֶךְ גְּדִילָתָן בֵּין שְׁתֵּי יָדָיו, וִיבָרֵךְ עֲלֵיהֶם עֲצֵי בְשָׂמִים וְיָרִיחַ בָּהֶם, וְכוּ'". וּמְבֹאָר שֶׁנָּקַט יְדֵי אָבִיו וִידֵי אִמּוֹ. [וּמְקוֹר דִּבְרֵי הַבַּא"חַ אֶפְשָׁר שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי הַחִיד"א בְּסֵפֶר מוֹרֶה בְּאֶצְבַּע (סִימָן ד' אוֹת קמב) שֶׁיְּנַשֵּׁק יְדֵי אָבִיו וְאִמּוֹ]. וְאַף שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁלִּפְי הַסּוֹד רַק יְדֵי אִמּוֹ, וִידֵי אָבִיו מְנַשֵּׁק רַק מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל הָאָב שֶׁלֹּא יִפָּגַע, מִכָּל מָקוֹם הֲרֵי נָקַט תְּחִלָּה יְדֵי אָבִיו. וְהָכִי מִסְתַּבְּרָא, מִשּׁוּם כְּבוֹד אָבִיו. וְכֵן יֵשׁ לִנְהֹג.

אִם צָרִיךְ לְבַטֵּל תּוֹרָה כְּדֵי לְנַשֵּׁק יְדֵי אִמּוֹ בְּלֵיל שַׁבָּת

וְעַל כָּל פָּנִים אֵין נִרְאֶה שֶׁתַּלְמִיד חָכָם יִטְרַח וִיבַטֵּל תּוֹרָה בִּשְׁבִיל כָּךְ, כְּגוֹן שֶׁאוֹכֵל בְּבֵיתוֹ, וְרוֹצֶה לְהַחְמִיר וְלֵילֵךְ לְבֵית אִמּוֹ שֶׁגָּרָה רָחוֹק בְּבֵית אַחֵר, לְנַשֵּׁק יָדֶיהָ בְּלֵיל שַׁבָּת בִּכְדֵי לְקַיֵּם אֶת הַסּוֹד הַדָּבָר. אֶלָּא ת"ח שֶׁתּוֹרָתוֹ אֻמָּנוּתוֹ רָאוּי שֶׁיִּתְאַמֵּץ יוֹתֵר לְהוֹסִיף בִּלְמוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה. וְלֹא נֶאֶמְרוּ כָּל שְׁעוּרִים אֵלּוּ, אֶלָּא לַבָּאִים בְּסוֹד ה'. אוֹ לְמִי שֶׁאֵין תּוֹרָתוֹ אֻמָּנוּתוֹ. וְכֵן מַה שֶּׁסִּיֵּם הַבֶּן אִישׁ חַי זיע"א שֶׁיַּקִּיף אֶת הַשֻּׁלְחָן וְכוּ'. וְכֵן רָאִינוּ לִגְדוֹלֵי הַתּוֹרָה. וּמַה שֶּׁהֵעִירוּ שֶׁמָּצִינוּ כַּמָּה הַנְהָגוֹת שֶׁאָמְרוּ גַּם לַצִּבּוּר, הִנֵּה אֵינוֹ בְּהֶכְרֵחַ לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים, אא"כ הֵם מְכַוְּנִים כָּל מַעֲשֵׂיהֶם עַל דֶּרֶךְ הַסּוֹד. [שֶׁיֵּשׁ כַּמָּה דְּרָכִים בַּתּוֹרָה].

וְעַ"עַ בְּפֶלָא יוֹעֵץ (עֶרֶךְ בְּרָכוֹת): יֵשׁ לָאָדָם לְהִתְאַמֵּץ וּלְהִשְׁתַּדֵּל מְאֹד לְקַבֵּל בִּרְכַּת אָבִיו וְאִמּוֹ, וַאֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ סָמוּךְ עַל שֻׁלְחָנָם וּרְחוֹקָה יְשִׁיבָתוֹ מֵהֶם לֹא יִתְרַשֵּׁל מִלֵּילֵךְ בְּכָל לֵיל שַׁבָּת וְיוֹמוֹ וּבָחֻגִּים לְנַשֵּׁק יְדֵיהֶם וּלְקַבֵּל בִּרְכָתָם, שֶׁמִּלְבַד שֶׁהַבְּרָכָה הִיא קְרוֹבָה לְהִתְקַיֵּם עַל שֶׁהֵם מְבָרְכִים אוֹתוֹ מִלֵּב וּמְנֻפָּשׁ בְּלֵב שָׁלֵם, כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים, עוֹד בָּהּ כִּי לְמִצְוָה תֶּחְשֹׁב לוֹ, עַל הֱיוֹתוֹ מְכַבֵּד אָבִיו וְאִמּוֹ וּבָא בִּשְׂכָרוֹ, וְאָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ שֶׁכָּל הַטּוֹבָה וְהַמַּמְלָכָה שֶׁיֵּשׁ לְזֶרַע עֵשָׂו הוּא עַל שֶׁהֶחְשִׁיב בִּרְכַּת אָבִיו וַיִּצְעַק צְעָקָה גְּדוֹלָה וּמָרָה

בְּאָמְרוֹ בָּרְכֵנִי גַּם אָנִי אָבִי. וְיִשְׁמֹר נַפְשׁוֹ מְאֹד שֶׁלֹּא לִגְרֹם קְלָלָה לְעַצְמוֹ מֵאָבִיו וְאִמּוֹ, שֶׁאַעַ"פ שֶׁאֵין מְקַלְלִים אוֹתוֹ מִן הַלֵּב וְאֵין רוֹצִים לִרְאוֹת רָעָה בְּצִפָּרְנוֹ קְטַנָּה וְתֵכֶף מִתְחָרְטִים, מִכָּל מָקוֹם בְּהִצְטָרֵף הַחֵטְא שֶׁעָשָׂה שֶׁגָּרַם צַעַר וְכַעַס לְאָבִיו אוֹ לְאִמּוֹ יֵשׁ לָחוּשׁ שֶׁרָעָה תָּבֹא עָלָיו ח"ו, וְלָכֵן אָב וָאֵם יְרַחֲמוּ עַל יַלְדֵיהֶם וְלֹא יְקַלְלוּ אוֹתָם. וְהַמְבָרֵךְ יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת ה'. ע"כ.

וּבְמִנּוֹרַת הַמָּאוֹר (פֶּרֶק יא גְּדוּל בָּנִים) כָּתַב: וְיִלַּמֵּד אָדָם לִבְנוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן לְנַשֵּׁק עַל יְדֵי אָבִיו וְאִמּוֹ, וְעַל יְדֵי רַבּוֹ, וְעַל יְדֵי הַגְּדוֹלִים וְהַחֲסִידִים. וְכָל מִי שֶׁמְנַשֵּׁק הַקָּטָן עַל יָדוֹ, צָרִיךְ לָשִׂים יָדוֹ עַל רֹאשׁוֹ וִיבָרְכֵהוּ. כִּי כְּשֶׁיָּשִׂים אָדָם אֶת יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַקָּטָן, הַקָּטָן מִתְבָּרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת יְמִינוֹ וַיָּשֶׁת עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְגוֹ', וּכְתִיב וַיְבָרְכֵם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר. וּבַהֲנָחַת הַיָּד עַל רֹאשׁ הַקָּטָן הוּא מִתְבָּרֵךְ. וְרֶמֶז לַדָּבָר, בַּיָּד הָאָדָם ט"ו אֵיבָרִים, כְּמִנְיַן ט"ו אוֹתִיּוֹת שֶׁבַּפָּסוּק יְבָרֶכְךָ ה' וְיִשְׁמְרֶךָ, יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ, יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם. כְּלוֹמַר, יָחוּלוּ עַל רֹאשְׁךָ הַבְּרָכוֹת שֶׁבְּגִ' פְּסוּקִים אֵלּוּ, שֶׁהֵן ט"ו, כְּמִנְיַן אֵיבְרֵי הַיָּד. ע"כ.

וְאָנוּ מִנְהָגֵנוּ לְנַשֵּׁק יְדֵי הַהוֹרִים אַחַר הַקִּדּוּשׁ וְהַטְּעִימָה מֵהַיַּיִן, וְכַמְבֹאָר בְּשֻׁלְחָנוֹ חֶמֶד (מַעֲרֶכֶת הַק' כְּלָל ז' ד"ה וַאֲנִי), שֶׁהַמִּנְהָג פָּשׁוּט בְּכָל עָרֵי תּוֹגַרְמָא שֶׁאַחַר עַרְבִית בְּלֵיל שַׁבָּת כָּל הָעָם קְטַנִּים וּגְדוֹלִים נוֹשְׁקִים יַד חֲכַם הַקָּהָל הַהוּא, וְכָל הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת כְּמוֹ כֵן מְנַשְּׁקִים יְדֵי אֲבִיהֶם וְאִמָּם "אַחַר הַקִּדּוּשׁ". וְעִם שֶׁהָאַשְׁכְּנַזִּים בִּמְקוֹמוֹת אֵלּוּ לֹא נָהֲגוּ בְּכִבּוּדִים אֵלּוּ וְכוּ'. ע"ש.

וּנְשִׁיקַת הַיָּד הוּבְאָה גַּם בְּסֵפֶר רֵאשִׁית חָכְמָה (דַּף רז, שַׁעַר גְּדוּל בָּנִים אוֹת ח') וז"ל: וְיִלַּמֵּד אָדָם אֶת בָּנָיו לְנַשֵּׁק יְדֵי אָבִיו וְאִמּוֹ וְרַבּוֹ, וִידֵי הַגְּדוֹלִים וְהַחֲסִידִים, וְכָל מִי שֶׁמְנַשֵּׁק הַקָּטָן צָרִיךְ לָשִׂים יָדוֹ עָלָיו וּלְבָרְכוֹ, וּכְשֶׁמַּנִּיחַ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַקָּטָן מִתְבָּרֵךְ וְגוֹ', וְרֶמֶז לַדָּבָר, בַּיָּד אָדָם יֵשׁ ט"ו פְּרָקִים כְּנֶגֶד ט"ו תֵּבוֹת שֶׁבַּפָּסוּק יְבָרֶכְךָ ה' וְיִשְׁמְרֶךָ וְגוֹ', כְּלוֹמַר יָחוּלוּ עַל רֹאשְׁךָ הַבְּרָכוֹת שֶׁבְּגִ' פְּסוּקִים אֵלּוּ, וּלְפִיכָךְ מְשִׂימִין הַיָּד עַל אֶרוֹן הַמֵּת אוֹ עַל הַקֶּבֶר לְבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים, שֶׁבְּיָדוֹ שֶׁל אָדָם יֵשׁ ט"ו פְּרָקִים שֶׁהֵם כְּנֶגֶד ט"ו תֵּבוֹת שֶׁבַּפָּסוּק יְחִיוּ מֵתֶיךָ.

מִנְהַג שֶׁל נְשִׁיקַת הַיָּד אֵינוֹ נָהוּג בְּאַרְצוֹת אַשְׁכְּנַז

וְאָמְנָם מִנְהָג זֶה נָהוּג בְּעִקָּר בֵּין הַסְּפָרַדִּים בְּאֶרֶ"י וּבְעָרֵי הַמַּעֲרָב, וְסֶמֶךְ לָזֶה בִּבְרָכוֹת, שֶׁר"ע אָהַב אֶת הַמִּדִּיִּים שֶׁאֵין נוֹשְׁקִין אֶלָּא עַל גַּבֵּי הַיָּד. וּבִבְרֵאשִׁית רַבָּה (פֶּרֶק עד) אָמְרוּ בְּשֵׁם רַשְׁבַּ"ג כֵּן עַל בְּנֵי הַמִּזְרָח. וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ מ"ש בַּזֹּהַר וּבְשַׁעֲהַ"כ בְּעִנְיַן נְשִׁיקַת יְדֵי אִמּוֹ בְּלֵיל שַׁבָּת. וּלְפַמ"ש הַיַּעְבֵּ"ץ בְּסִדּוּרוֹ (בְּדִינֵי ר"ה) כְּשֶׁהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל הָיָה יוֹצֵא מִן הַמִּקְדָּשׁ אַחַר עֲבוֹדָתוֹ בְּיוֹהכַּ"פ הָיוּ מְנַשְּׁקִין יָדוֹ. ע"כ. וְיִתָּכֵן כִּי מִשּׁוּם זֶה נָהֲגוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּיָמִים טוֹבִים וּבִפְרָט בְּלֵיל מוֹצָאֵי יוֹהכַּ"פ, שֶׁהוֹלְכִים כְּנָפִיּוֹת כְּנָפִיּוֹת לְבַקֵּר אֶת הָרַב הָרָאשִׁי וּלְנַשֵּׁק יָדוֹ וּלְקַבֵּל בִּרְכָתוֹ, וּבָאִים אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וָטַף, וְטָרֶם שֶׁיְּנַשְּׁקוּ אֶת יָדוֹ מְכַסֶּה הָרַב אֶת יָדוֹ בְּגִלְימָתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהֵא הַנְּשִׁיקָה בְּקֶרוּב בָּשָׂר, וְגַם מִשּׁוּם הַנְּקִיּוּת וְהַטָּהֳרָה, וְלִפְעָמִים נוֹתְנִים תַּחַת זְרוֹעַ יָדוֹ שֶׁל הָרַב כַּר נוֹצָה, כְּדֵי שֶׁיִּתְמֹךְ יָדוֹ עָלָיו מֵרֹב עֲיֵפוּת יָדוֹ, מִפְּנֵי רִבּוּי הַמְנַשְּׁקִים.

וּבְסֵפֶר אוֹצַר יִשְׂרָאֵל (אוֹת נְשִׁיקָה) כָּתַב, וְשָׁמַעְתִּי אוֹמְרִים הָאָבוֹת שֶׁאֵינָם חוֹסְכִים שִׁבְטָם מִלְּיַסֵּר אֶת בְּנֵיהֶם הַקְּטַנִּים, לְהֵיטִיב דַּרְכָּם, יְצַוּוּ לָהֶם לְנַשֵּׁק אֶת שֵׁבֶט הַמַּטֶּה וּתְהִי לָהֶם נְשִׁיקַת הַשֵּׁבֶט לְאוֹת הַכְנָעָה וּתְשׁוּבָתָם מִדַּרְכָּם הָרָעָה. וּמַה שֶּׁנָּהֲגוּ לְנַשֵּׁק הַיָּדַיִם בְּלֵיל שַׁבָּת הוּא לְפִי סִבַּרַת הַמְקַבָּלִים, כִּי הַבְּרָכָה שֶׁהָאָבוֹת מְבָרְכִים אֶת יוֹצְאֵי חַלָּצֵיהֶם בְּלֵיל שַׁבָּת הוּא בְּסוֹד נֶפֶשׁ יְתֵרָה, שֶׁעַל הַמְבָרֵךְ וְהַמִּתְבָּרֵךְ יָחוּלוּ הַבְּרָכוֹת, וְעוֹד כִּי אֵין שָׂטָן וּפֶגַע רַע בְּשַׁבָּת שֶׁיָּכוֹל לְקַטְרֵג עַל הַבְּרָכָה, כִּי נִדְחוּ מֵעֲרֶב שַׁבָּת לִנּוּקְבָא דִּתְהוֹמָא רַבָּה. ע"ש. [קָטַע זֶה מִכָּתֵר שֵׁם טוֹב].

כְּשֶׁיֵּשׁ אוֹרְחִים בְּלֵיל שַׁבָּת אֵין לְהִתְעַכֵּב לֵילֵךְ לְבֵית הוֹרָיו

וּמַה שֶּׁכָּתַבְנוּ אִם יֵּשׁ לוֹ אוֹרְחִים אוֹ יְלָדִים קְטַנִּים וְכוּ', הִנֵּה אֵין זֶה נָכוֹן לֵילֵךְ לְבֵית אִמּוֹ לְנַשֵּׁק יָדֶיהָ וּלְהִתְחַסֵּד עַל חֶשְׁבּוֹן הָאוֹרְחִים. וְכַמְבֹאָר בְּכַיּוֹ"ב בְּמִשְׁנָה בְּרוּרָה (ר"ס רעא) דְּאַף שֶׁאִם אֵינוֹ תָּאֵב לֶאֱכֹל יָכוֹל לְהִתְעַכֵּב בביהכ"נ, מ"מ נִרְאֶה דְּהֵיכָא דְּיֵּשׁ בָּזֶה מִשּׁוּם שָׁלוֹם בַּיִת, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּבֵיתוֹ מְשָׁרְתִים אוֹ שְׁאָר אוֹרְחִים, וּבִפְרָט אוֹרַח עָנִי, לֹא יֵאָחֵר בְּכָל גַּוְנִי, דְּכֵיוָן דְּהֵם מְטֻלִּים עָלָיו לֹא יוּכַל לְעַכְּבָם בִּשְׁבִיל שֶׁהוּא רוֹצֶה לְקַיֵּם מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר. ע"כ. וּמְסַפְּרִים עַל הֶחָפֵץ חַיִּים כְּשֶׁהִזְדַּמְּנוּ לוֹ אוֹרְחִים לֹא הָיָה אוֹמֵר שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם וְאֵשֶׁת חַיִל, אֶלָּא אַחַר הַסְּעוּדָה, וְאָמַר בִּלְשׁוֹן מְלִיצָה, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּלְאָכִים אֵינָם רְעֵבִים. וּרְאֵה בְּלִקּוּטֵי מהרי"ח. וּבְסֵפֶר מַעֲשֶׂה שַׁבָּת הַזְהִיר בָּזֶה אַבְרֵכִים שֶׁאַחֲרֵי תְּפִלַּת מַעֲרִיב בְּלֵיל שַׁבָּת נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים בְּלִמּוּד, וְאֵין סָפֵק שֶׁלֹּא יְקַבְּלוּ שָׂכָר עַל אוֹתוֹ לִמּוּד אִם יֵּשׁ בָּזֶה צַעַר לַיְלָדִים הָעֲיֵפִים וּרְעֵבִים, וְכֵן הַנָּשִׁים הֲרֵי טָרְחוּ כָּל הַיּוֹם לְהָכִין, וְהַיּוֹם אָרֹךְ, וְאֵינָם יְכוֹלִים אֲפִלּוּ לִטְעֹם אוֹ לִשְׁתּוֹת מַיִם לִפְנֵי קִדּוּשׁ, וְהוּא מִמִּדַּת אַכְזָרִיּוּת לְעַכְּבָם כָּעֵת, וְכָל הַשָּׁם אָרְחוֹתָיו בְּעוֹה"ז זוֹכֶה וְרוֹאֶה בִּישׁוּעָתוֹ שֶׁל הקב"ה.

וְכֵן אִם אִשְׁתּוֹ מְעֻכֶּבֶת בַּעֲדוֹ מִלֵּילֵךְ לְאִמּוֹ מִפְּנֵי הַטֹּרַח, יִשְׁמַע לְאִשְׁתּוֹ דְּגָדוֹל הַשָּׁלוֹם, וְשֵׁם ה' נִמְחָק בִּשְׁבִיל הַשָּׁלוֹם, בִּפְרָט בְּנִדּוֹן דִּידָן שֶׁאֵין זֶה מְבֹאָר בַּגמ' וּבְרִאשׁוֹנִים, וח"ו לְבַטֵּל הַשָּׁלוֹם בַּיִת בִּשְׁבִיל זֶה.

נְשִׁיקַת יְדֵי אֲחוֹתוֹ - לְחִיצַת יָד לַאֲחוֹתוֹ, וְאִסּוּר נְגִיעָה בְּנָשִׁים

וְהִנֵּה בְּמ"ש בְּכַף הַחַיִּים פלאג'י (סִימָן כח) הַנַּ"ל, שֶׁיֵּשׁ לְנַשֵּׁק גַּם יְדֵי חֲמוֹתוֹ וַאֲחוֹתוֹ הַגְּדוֹלָה וְאֵשֶׁת אָבִיו. הִנֵּה צ"ע אִם אָפְשָׁר לְהָקֵל בְּכָל כַּיּוֹ"ב בַּזְּמַן הַזֶּה. וְעַיֵּן בַּגמ' (שַׁבָּת יג.) עוּלָּא כִּי הֲוֵי אָתֵי מִבֵּי רַב הֲוָה מְנַשֵּׁק לְהוּ לַאֲחָוָתֵיהּ אַבֵּי חַדְיֵיהוּ, וְאָמְרֵי לָהּ אַבֵּי יְדַיְיהוּ. וּפְלִיגָא דִּידֵיהּ אַדִּידֵיהּ, דְּאָמַר עוּלָּא, אֲפִלּוּ שׁוּם קוּרְבָּה אָסוּר, מִשּׁוּם לֵךְ לֵךְ אָמְרֵי נְזִירָא סְחוֹר סְחוֹר, לְכַרְמָא לָא תִּקְרַב. וְכָתְבוּ שָׁם הַתּוֹס', שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי הִרְהוּר, שֶׁצַּדִּיק גָּמוּר הָיָה, כְּדַאָמְרִינַן בְּפֶרֶק ב' דִּכְתוּבוֹת (יז.) דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה מַרְכִּיב לָהּ אַכַּתְפֵּיהּ וּמְרַקֵּד, א"ל רַבָּנָן אָנָן מַהוּ לְמֶעְבַּד הָכִי, א"ל אִי דַּמְיָא לְכוֹן כִּי כְּשׁוּרָא לְחַיֵּי, וְאִי לָא לָא. וְהַסֵּפֶר לֹא חָשׁ לְפָרֵשׁ וּלְהַאֲרִיךְ כָּאן לָמָּה הָיָה עוֹשֶׂה. ע"כ. וְכָ"ה בָּרִיטְבָּ"א שָׁם, שֶׁהָיָה מֵקֵל לְעַצְמוֹ לְפִי שֶׁמַּכִּיר בְּיִצְרוֹ, וּכְהַהוּא דְּאָמַר (בְּרָכוֹת כ.) דַּמְיָן עִלָּאֵי כִּי קָאקֵי חִוָּרֵי. וְעַיֵּן בְּקִדּוּשִׁין (פא:) רַב אַחָא בַּר אַבָּא אִיקְלַע לְבֵי רַב חִסְדָּא חַתְּנֵיהּ, שַׁקְלֵיהּ לְבַת בְּרַתֵּיהּ אוֹתְבָהּ בְּכַנְפֵּיהּ וְכוּ'. אָמַר שְׁמוּאֵל הַכֹּל לְשֵׁם שָׁמַיִם. וּפְרַשׁ רַשִׁ"י, וְאֵין דַּעְתִּי אַחֶרֶיהָ לְחִבַּת אִשּׁוּת, אֶלָּא לְחִבַּת קוּרְבָּה וְלַעֲשׂוֹת קוֹרַת רוּחַ לְאִמָּהּ, כְּשֶׁאֲנִי מְחַבֵּב אֶת בִּתָּהּ. ע"כ. וְצ"ע אִם שַׁיָּךְ דָּבָר זֶה בִּזְמַנֵּנוּ. וּרְאֵה לְהַלָּן.

וְהִנֵּה בְּעִקַּר דִּין נְגִיעָה בְּאִשָּׁה נוֹדַע כִּי הוּא אִסּוּר חָמוּר, וּבְמִדְרַשׁ רַבָּה (בֹּא פט"ז) אָמְרוּ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלְּךָ אָסוּר לִיגַּע בָּהּ כָּל עִקָּר, כִּי לֹא יִנָּקֶה כָּל הַנּוֹגֵעַ בָּהּ, וְכָל מִי שֶׁנּוֹגֵעַ בְּאִשָּׁה שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ מֵבִיא מִיתָה לְעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה. וּכְתִיב רַגְלֶיהָ יֹרְדוֹת מָוֶת שְׁאוֹל צְעָדֶיהָ יִתְמֹכוּ. ע"כ. וְנוֹדַע שֶׁלְּדַעַת הָרַמְבַּ"ם הוּא אָסוּר מִדְּאוֹרַיְתָא, וְהוּא בִּכְלַל הַלָּאוִין בְּמִצְוָה שנ"ג, דְּכָל קְרִיבוֹת דְּאוֹרַיְתָא.

וְעַל פִּי זֶה כָּתַב מָרָן בְּב"י (סי' קצה), דִּלְהָרַמְבַּ"ם דְּאָסוּר מִן הַתּוֹרָה, אָסוּר לְבַעַל שֶׁהוּא רוֹפֵא לְמַשְׁמֵשׁ בְּדֹפֶק אִשְׁתּוֹ נִדָּה אַע"ג דְּאֵיכָא מִשּׁוּם פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ, מִשּׁוּם דְּהָוֵי אֲבִיזְרָא דִּגְלוּי עֲרָיוֹת.

וּבְפִתְחֵי תְּשׁוּבָה (שָׁם ס"ק יז) הֵבִיא בְּשֵׁם הָרַב מְקוֹר חַיִּים, שֶׁרָאָה מוֹרִים בְּעִנְיַן מִשְׁמוּשׁ דֹּפֶק, לְהַנִּיחַ בֶּגֶד דַּק עַל הַדֹּפֶק, וְאָז מֻתָּר לְבַעְלָהּ הָרוֹפֵא לְמַשְׁמֵשׁ בַּדֹּפֶק עַל אוֹתוֹ בֶּגֶד הַמַּפְסִיק. ע"ש. וְהָאֲרִיךְ בָּזֶה בְּטָהֳרַת הַבַּיִת. וְאַכְמַ"ל.

דִּין חִבּוּק וְנִשּׁוּק הָאֵם לִבְנָהּ וְהָאָב לְבִתּוֹ

וז"ל הָרַמְבַּ"ם (פֶּרֶק כ"א מֵהַל' אִסּוּרֵי בִיאָה הַל' א): כָּל הַבָּא עַל עֶרְוָה מִן הָעֲרָיוֹת דֶּרֶךְ אֵיבָרִים, אוֹ שֶׁחִבֵּק וְנִשֵּׁק דֶּרֶךְ תַּאֲוָה וְנֶהֱנָה בְּקֵרוּב בָּשָׂר, הֲרֵי זֶה לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת מֵחֻקּוֹת הַתּוֹעֵבוֹת. וְנֶאֱמַר לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה, כְּלוֹמַר לֹא תִקְרְבוּ לִדְבָרִים הַמְבִיאִים לִידֵי גִּלּוּי עֶרְוָה. עכ"ל. וְעַיֵּן בְּחִנּוּךְ (מִצְוָה קפ"ח), וּבְסמ"ג (לָאוִין קכ"ו). וּלְהָרַמְבַּ"ן בְּהַשָּׂגוֹת עַל סה"מ, לֹא הָיוּ אֶלָּא דְּרַבָּנָן. וּבְמִגְלַת אֶסְתֵּר, וּבְשַׁ"ךְ (יו"ד סִי' קנ"ז סק"י) הָעֲלוּ כְּהָרַמְבַּ"ם. וְשָׁם הֵבִיא רְאָיוֹת בְּרוּרוֹת לִדְבָרָיו. וְהַטּוּשַׁ"ע (אה"ע סִי' כ') סָתְמוּ כְּדִ' הָרַמְבַּ"ם. וְעַיֵּן ב"י יו"ד סִי' קצ"ה, וּבְכָרְתִי וּפְלֵתִי שָׁם.

וּמִלְּשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם שֶׁכָּתַב "דֶּרֶךְ תַּאֲוָה" וְכוּ' מַשְׁמַע, דְּדַוְקָא כְּשֶׁמְּחַבֵּק וּמְנַשֵּׁק דֶּרֶךְ תַּאֲוָה הֲרֵי הוּא לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, אֲבָל אִם מְחַבֵּק אוֹ מְנַשֵּׁק שֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ תַּאֲוָה, כְּגוֹן נְשׁוּק יָדֶיהָ לְכָבוֹד, אוֹ בַּעֲרָיוֹת שֶׁאֵין לִבּוֹ נוֹקְפוֹ עֲלֵיהֶן, כְּגוֹן אֲחוֹתוֹ וַאֲחוֹת אִמּוֹ, אֵינוֹ לוֹקֶה מֵהַתּוֹרָה. שֶׁהֲרֵי הָאִסּוּר נֶאֱמַר בִּלְשׁוֹן "לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה", וְהֵינוּ קִרְבָה שֶׁיְּכוֹלָה לְהָבִיא לִגְלוּי עֶרְוָה. אֲבָל שֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ תַּאֲוָה אֵינוֹ לוֹקֶה.

וְכֵן מְבֹאָר עוֹד בִּלְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם שָׁם הֲלָכָה ו', שֶׁכָּתַב: הַמְחַבֵּק אַחַת מִן הָעֲרָיוֹת שֶׁאֵין לִבּוֹ שֶׁל אָדָם נוֹקְפוֹ עֲלֵיהֶן, אוֹ שֶׁנִּשֵּׁק אַחַת מֵהֶן, כְּגוֹן אֲחוֹתוֹ הַגְּדוֹלָה וַאֲחוֹת אִמּוֹ וְכוּ', אַעַ"פ שֶׁאֵין שָׁם תַּאֲוָה וְלֹא הֲנָאָה כְּלָל, הֲרֵי זֶה "מְגֻנֶּה" בְּיוֹתֵר, וְדָבָר זֶה "אָסוּר" הוּא וּמַעֲשֶׂה טִפְּשִׁים הוּא. שֶׁאֵין קִרְבִין לְעֶרְוָה כְּלָל, בֵּין גְּדוֹלָה בֵּין קְטַנָּה, חוּץ מֵהָאֵם לִבְנָהּ, וְהָאָב לְבִתּוֹ. וּמֻתָּר לָאָב לְחַבֵּק בִּתּוֹ וּלְנַשְּׁקָהּ וְכוּ', עכ"ל. וּמִמ"ש הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה בְּיוֹתֵר, וְדָבָר אָסוּר וּמַעֲשֶׂה טִפְּשִׁים וְכוּ', מְבֹאָר שֶׁאֵין בָּזֶה אִסּוּר תּוֹרָה וּמַלְקוּת, אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן. וְלָכֵן בַּאֲחוֹתוֹ אָסוּר מִדְּרַבָּנָן וּמַעֲשֶׂה טִפְּשִׁים, וּבְבִתּוֹ גַּם מִדְּרַבָּנָן שָׁרֵי.

וְכֵן מְבֹאָר בְּב"ח (אהע"ז סִי' כא בְּקוּנְטְרֵס אַחֲרוֹן) שֶׁבֵּאֵר לְעִנְיַן חִבּוּק וְנִשּׁוּק אֲחוֹתוֹ, שֶׁהוּא דָּוְקָא בַּאֲחוֹתוֹ שֶׁאֵין לִבּוֹ נוֹקֵף, דְּהֵינוּ שֶׁאֵין לִבּוֹ הוֹמֶה לְחַבְּבָן וּלְנַשְּׁקָם, כְּגוֹן אֲחוֹתוֹ הַגְּדוֹלָה וְאֵין לוֹ שׁוּם הֲנָאָה, וַאפ"ה הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה, אֲבָל אִם הָיָה לִבּוֹ נוֹקְפוֹ עֲלֵיהֶן, וְהָיָה לוֹ הֲנָאָה בְּחִבּוּקָן, "אָסוּר מִדְּאוֹרָיְתָא" בְּקִרְבָה זוֹ כִּשְׁאָר עֲרָיוֹת. וְעַל זֶה כָּתַב הַטּוּר וְדָבָר זֶה אָסוּר.

וּבְשׁוּ"ת שֵׁבֶט הַלֵּוִי ח"ה (סִי' קצח) הֵבִיא מ"ש הָרַב בָּתֵּי כְּהֻנָּה לִדְחוֹת דִּבְרֵי הַב"ח, וְכָתַב עַל זֶה, דְּאֵין לִדְחוֹת בְּקַל דִּבְרֵי הַב"ח שֶׁהוּא אֲבִי הַפּוֹסְקִים. ע"ש. וּרְאֵה לְהַלָּן מִפֵּרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת לְהָרַמְבַּ"ם כְּדִבְרֵי הַב"ח. [וְעַיֵּן עוֹד בְּאוֹצַר הַפּוֹסְקִים סִימָן כא].

וְהִנֵּה הָרַמְבַּ"ם שָׁם אַחַר שֶׁכָּתַב לָאֶסֹר [מִדְּרַבָּנָן] לְחַבֵּק וּלְנַשֵּׁק אֲחוֹתוֹ הַגְּדוֹלָה וַאֲחוֹת אִמּוֹ, סִיֵּם: שֶׁאֵין קִרְבִין לְעֶרְוָה כְּלָל בֵּין גְּדוֹלָה בֵּין קְטַנָּה חוּץ מֵהָאֵם לִבְנָהּ וְהָאָב לְבִתּוֹ. וּבַהֲלָכָה ז' כָּתַב הָרַמְבַּ"ם: כֵּיצַד, מֻתָּר הָאָב לְחַבֵּק בִּתּוֹ וּלְנַשְּׁקָהּ, וְתִישַׁן עִמּוֹ בְּקֵרוּב בָּשָׂר, וְכֵן הָאֵם עִם בְּנָהּ כָּל זְמַן שֶׁהֵם קְטַנִּים, הִגְדִּילוּ וְנַעֲשָׂה הַבֵּן גָּדוֹל וְהַבַּת גְּדוֹלָה עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁדַיִם נָכוֹנוּ וּשְׂעָרָהּ צָמַח זֶה יָשֵׁן בִּכְסוּתוֹ וְהִיא יְשֵׁנָה בִּכְסוּתָהּ, וְאִם הָיְתָה הַבַּת בּוֹשָׁה לַעֲמֹד לִפְנֵי אָבִיהָ עֶרְמָה אוֹ שֶׁנִּשֵּׁאת, וְכֵן אִם הָאֵם בּוֹשָׁה לַעֲמֹד בִּפְנֵי בְּנָהּ עֶרְמָה וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן קְטַנִּים מִשֶּׁהִגִּיעוּ לְהִכָּלֵם מֵהֶן אֵין יְשֵׁנִים עִמָּהֶם אֶלָּא בִּכְסוּתָן. ע"כ.

וְהַדְּבָרִים צְרִיכִים בֵּאוּר, שֶׁבִּתְחִלַּת דְּבָרָיו כָּתַב לְגַבֵּי חִבּוּק וְנִשּׁוּק "כָּל זְמַן שֶׁהֵם קְטַנִּים" וּמַשְׁמַע כְּשֶׁהֵם גְּדוֹלִים אָסוּר בְּחִבּוּק וְנִשּׁוּק. וּלְגַבֵּי הִגְדִּילוּ כָּתַב הָרַמְבַּ"ם רַק לְעִנְיַן שִׁינָה, שֶׁהוּא יָשֵׁן בִּכְסוּתוֹ וְהִיא יְשֵׁנָה בִּכְסוּתָהּ. וּמַשְׁמַע דִּלְגַבֵּי חִבּוּק וְנִשּׁוּק לֹא פְּלִגִינַן בֵּין קְטַנָּה לִגְדוֹלָה. וְהִנֵּה לְשׁוֹנוֹ שֶׁל הָרַמְבַּ"ם הוּבָא גַּם בַּטּוּר, וְהַפְּרִישָׁה שָׁם דִּיֵּק כַּנַּ"ל, וְכָתַב, נִרְאֶה דַּאֲפִלּוּ כְּשֶׁהִיא גְּדוֹלָה מֻתָּר, מִדְּהִתְחִיל וְכָתַב דַּאֲחוֹתוֹ גְּדוֹלָה אָסוּר, וְסִיֵּם חוּץ

מֵאָב לְבִתּוֹ, וְהָא דְּסִיֵּם וְכָתַב כָּל זְמַן שֶׁהֵם קְטַנִּים, לֹא קָאֵי אֶלָּא אֲלִישַׁן עִמָּהֶן בְּקֵרוּב בָּשָׂר. ע"כ. וְהַיּוֹצֵא מִדְּבָרָיו דְּאָב לְבִתּוֹ מֶתֶר לְחַבְּקָהּ וּלְנַשְּׁקָהּ אֲפִלּוּ הִיא גְּדוֹלָה.

וּבְבֵית שְׁמוּאֵל שָׁם (ס"ק טו) הֵבִיא לַהֲלָכָה דִּבְרֵי הַפְּרִישָׁה (סק"ז) שֶׁחִבּוּק וְנִשּׁוּק בְּבִתּוֹ וְאִמּוֹ מֻתָּר אֲפִלּוּ הִגְדִּילוּ. וְכַמָּה אַחֲרוֹנִים הֶעְתִּיקוּ דְּבָרָיו, כְּמוֹ הַבְּאֵר הֵיטֵב (סקט"ו) וְחָכְמַת אָדָם (כְּלָל קכה ס"ו), וְעָרוּךְ הַשֻּׁלְחָן (סי' כא ס"י). גַּם בְּסֵפֶר טָהֳרַת יִשְׂרָאֵל (אה"ע סי' כא דין יז) כָּתַב כִּדְבְרֵי הַפְּרִישָׁה, וְכָתַב לְהַדְיָא שֶׁבְּבִתּוֹ שֶׁמֻּתָּר חִבּוּק וְנִשּׁוּק אַף שֶׁהִיא גְּדוֹלָה וַאֲפִלּוּ נְשׂוּאָה.

אוּלָם פַּשְׁטוּת לְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם הוּא כַּנַּ"ל, דְּגַם לְגַבֵּי חִבּוּק וְנִשּׁוּק הַהֶתֵּר הוּא רַק בְּקְטַנִּים, וּמַה שֶּׁסִּיֵּם לְעִנְיַן שִׁינָה, לָאו דַּוְקָא נָקֵט הָכִי, וְיֵשׁ לָנוּ הֶכְרֵחַ לְפָרֵשׁ כֵּן, אַחַר שֶׁכֵּן מְבֹאָר בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת לְהָרַמְבַּ"ם (סַנְהֶדְרִין פֶּרֶק ז). וְדַחַק גָּדוֹל לוֹמַר שֶׁהָרַמְבַּ"ם יַחֲזֹר בּוֹ בַּהֲלָכוֹתָיו מִמ"ש בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת, כְּשֶׁאֵין שׁוּם הֶכְרֵחַ לוֹמַר כֵּן. וְהַפְּרִישָׁה וְהָאַחֲרוֹנִים שֶׁהֵבִיאוּהוּ כְּפִי הַנִּרְאֶה לֹא רָאוּ דִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ם בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת הַנַּ"ל: וְנִשּׁוּק הַקְּרוֹבוֹת שֶׁאֵין טֶבַע אֲנָשִׁי הַתּוֹרָה מִתְעוֹרֵר אֲלֵיהֶן, וְלֹא נָהֲנָה בְּכָךְ, כְּגוֹן הָאָחוֹת וַאֲחוֹת הָאֵם וַאֲחוֹת הָאָב וּבַת הַבַּת וּבַת הַבֵּן, מִתְעָב מְאֹד "וְאָסוּר", אֶלָּא שֶׁאֵין בּוֹ חִיּוּב מִלְקוּת אִם לֹא נִתְכַּוֵּן לֵהָנוֹת, וְאַף עַל פִּי כֵן אָסוּר, וְאֶחָד הַחֲכָמִים הָיָה מְנַשֵּׁק בָּתֵּי יְדֵי אֲחוֹתוֹ הַגְּדוֹלָה מִמֶּנּוּ, אוֹ יָדָהּ, בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה בָּא מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְנִמְנַע מִכָּךְ וְנִזְהָר מִמֶּנּוּ, כִּי רָאָה שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לְהַתִּירוֹ, וְאָמְרוּ לֵךְ אָמְרִין נְזִירָא סְחוֹר סְחוֹר לְכַרְמָא לָא תִּקְרַב. וְאֵין בְּכָל הָעֲרָיוֹת שֶׁמֻּתָּר לַעֲשׂוֹת עִמָּהּ כֵּן, זוֹלְתִי הָאֵם עִם בְּנָהּ וְהָאָב עִם בִּתּוֹ בִּלְבַד, שֶׁמֻּתָּר לָאֵם לְנַשֵּׁק לִבְנָהּ וּלְחַבְּקוֹ עַד שֶׁיִּשְׁלְמוּ לוֹ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה, וְאַחַר כָּךְ יֶאְסַר עָלֶיהָ "כְּשֶׁאָר הָעֲרָיוֹת", וְכֵן הָאָב מְנַשֵּׁק אֶת בִּתּוֹ וּמְחַבְּקָהּ עַד שֶׁיִּשְׁלְמוּ לָהּ תֵּשַׁע שָׁנִים, וְתֶאְסַר עָלָיו אַחַר כָּךְ. ע"כ.

הֲרֵי לְךָ דִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ם בָּרוּר מִלֹּוּ, שֶׁאֵין לָאָב לְנַשֵּׁק אֶת בִּתּוֹ לְאַחַר שֶׁהִגִּיעָה לְגִיל תֵּשַׁע שָׁנִים. וְעַל כָּרְחֲךָ דְּלָזֶה נִתְכַּוֵּן בָּרַמְבַּ"ם בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִיאָה הַנַּ"ל, "כָּל זְמַן שֶׁהֵם קְטַנִּים" וּמַה שֶּׁסִּיֵּם דִּבָּרָיו לְעִנְיַן שִׁינָה בְּקֵרוּב בָּשָׂר, חֲדָא מִנַּיְהוּ נָקֵט וְלָאו דַּוְקָא הוּא, וְסָמַךְ עַל דְּקָדוּק לְשׁוֹנוֹ בִּתְחִלַּת דְּבָרָיו. וְכָל זֶה דְּלֹא כַּהֲבָנַת הַפְּרִישָׁה, וְאִלּוּ הָיָה רוֹאֶה דִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ם בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת הָיָה הָדַר בֵּיהּ, כִּי דַּחַק גָּדוֹל לוֹמַר דְּהָדַר בֵּיהּ בַּהֲלָכוֹתָיו. שׁוּב הָרְאוּנִי בְּסֵפֶר חִדּוּשֵׁי רַבִּי רְאוּבֵן (יְבָמוֹת, עַמּוּד מז) שֶׁכָּתַב, שֶׁדִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ם יִתְפָּרְשׁוּ עַל פִּי דְּבָרָיו בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת.

וְכֵן דַּעַת הָרַשְׁבָּ"א בְּתְשׁוּבָה ח"א (סי' אֶלֶף קפח) וְשָׁם נִשְׁאַל, הָא דְּאָמְרִינַן בְּשַׁבָּת (יג.) עוּלָא הֲוָה מְנַשֵּׁק לַאֲחָתֵיהּ אַבֵּי יַדֵּיהוּ וּפְלִיגָא דִּידֵיהּ אַדִּידֵיהּ, דְּאָמַר עוּלָא אֲפִלּוּ שׁוּם קְרִיבָה בָּעוֹלָם. וְקַיְמָא לָן כִּי הַאי בַּתְרֵיתָא. וְאִם כֵּן צְרִיכִים אָנוּ לִיזָּהֵר שֶׁלֹּא לְקָרֵב לְשׁוּם אִשָּׁה בָּעוֹלָם בִּזְמַן נִדָּתָהּ וְשֶׁלֹּא לְהוֹשִׁיט אֶלָּא עַל יְדֵי שִׁנּוּי. וְאִם כֵּן הֵיאַךְ נִמְצָא יָדֵינוּ וְרַגְלֵינוּ אִישׁ בְּבִתּוֹ וּבַאֲחוֹתוֹ וּבְשָׁאָר קְרוֹבוֹתָיו. וְהֵשִׁיב, לְפִי מַה שֶּׁאָמְרוּ לֹא תִּקְרַב שׁוּם קְרִיבָה בָּעוֹלָם, אֵין הֶפְרֵשׁ בִּקְרוֹבוֹתָיו הָאֲסוּרוֹת לוֹ, כִּבְתּוֹ וַאֲחוֹתוֹ וְכֵן שְׁאָר הַקְּרוֹבוֹת, וְכֵן בְּאֵשֶׁת אִישׁ, בֵּין שְׁעַת נִדָּתָן לִשְׁעַת טָהֳרָתָן, וּלְעוֹלָם אֲסוּרוֹת בְּשׁוּם קְרִיבָה. דִּבְכוּלְּהוּ כְּתִיב (וַיִּקְרָא י"ח) אִישׁ אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ. וְאִם לֹא מָצִינוּ יָדֵינוּ עִמָּהֶם בִּשְׁעַת נִדָּתָן, כָּךְ לֹא נִמְצָא יָדֵינוּ עִמָּהֶם לְעוֹלָם, וַאֲפִלּוּ בִּשְׁעַת טָהֳרָתָן. וְאֶלָּא מִיהוּ בְּכוּלְּהוּ אֶפְשָׁר דְּאֵינָן אֲסוּרוֹת בְּקְרִיבָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל גִּלּוּי עֲרָיוֹת אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן, וּמִשּׁוּם הֶרְגֵּל עֲבֵרָה. וְכִדְאָמְרִינַן הָתָם (שַׁבָּת יג.) אָמַר עוּלָא שׁוּם קְרִיבָה בְּעָלְמָא אָסוּר, מִשּׁוּם לֵךְ לֵךְ אָמְרִינַן נְזִירָא סְחוֹר סְחוֹר לְכַרְמָא לָא תִּקְרַב. וְלֹא אָמְרוּ בָּהֶם אֶלָּא קְרִיבָה הַמְּבִיאָה לִידֵי הֶרְגֵּל עֲבֵרָה, כְּיֵשׁ עִמָּהֶן, וַאֲפִלּוּ הוּא בְּבִגְדּוֹ וְהִיא בְּבִגְדָּהּ. וְאִי נַמִי בִּנְשִׁיקָה, וַאֲפִלּוּ אַבֵּי יַדֵּיהוּ. וְאִי נַמִי אִשְׁתּוֹ נִדָּה הוּא בְּבִגְדּוֹ וְהִיא בְּבִגְדָּהּ, שֶׁכָּל דְּבָרִים אֵלּוּ מַרְגִּילִין

לְעֶרְוָה. וְכֵן אֶפְלוּ הוֹשָׁטַת כְּלִי מִיָּד אִשְׁתּוֹ נִדָּה לְיָדוֹ אָסוּר לְפִי שֶׁלִּבּוֹ גַּס בָּהּ. וּבְקִרְיבוּת מְעַט אֵיכָא לְמֵיחַשׁ לְהֶרְגֵּל עֲבֵרָה. אֲבָל בִּשְׁאָר נָשִׁים שֶׁאֵין לִבּוֹ גַּס בָּהֶן בִּדְבָרִים אֵלּוּ, כְּגוֹן הוֹשָׁטַת כְּלִי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם הֶרְגֵּל עֲבֵרָה בְּמִי שֶׁאֵין לִבּוֹ גַּס בָּהּ וְכוּ', וְכָל שֶׁכֵּן בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ דְּהָא אָמְרִינַן אַהֲנֵי דְּלֹא לִיגְרֵי בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ. וְאָמְרִינַן בְּשַׁבָּת (יב.) אָמַר לְהוּ רַב נַחְמָן לִבְנָתֵיהּ, קַטְלַן וְאַשְׁמְעַן לִי קָלָא דִּסְנוּאָתִי. וּמִי לָא עָסְקִינַן דִּמְפַלְיָאן רֵישֵׁיהּ, וּכְדַאֲמַר לְהוּ אַשְׁמְעַן לִי קָלָא, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה בְּאִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה מִשּׁוּם הֶרְגֵּל. וְלֹא שֶׁאֲנִי אוֹמֵר שֶׁיִּהְיֶה מֻתָּר לְהִתְיַחֵד עִם הָעֲרָיוֹת שֶׁאֵין לִבּוֹ גַּס בָּהֶן, וְלוֹמַר שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁין לְבִיאָה מִתּוֹךְ יִחוּד, שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ בַּבְּרַיְתָא אֶחוֹתוֹ וַחֲמוֹתוֹ וּשְׁאָר כָּל הָעֲרָיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין מִתְיַחֵד עִמָּהֶם אֶלָּא בְּעֵדִים. אֶלָּא שֶׁאֲנִי אוֹמֵר דְּאֶפְשָׁר לוֹמַר דְּכֻשֶּׁאָסְרוּ הוֹשָׁטַת כְּלִי וּשְׁאָר כָּל הַדְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן הֶרְגֵּל כָּל כָּךְ, לֹא אָסְרוּ אֶלָּא בְּאִשְׁתּוֹ נִדָּה, שֶׁלִּבּוֹ גַּס בָּהּ, אֲבָל לֹא בִּשְׁאָר הַנָּשִׁים שֶׁאֵין לִבּוֹ גַּס בָּהֶן. דְּהֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין מִי שֶׁלִּבּוֹ גַּס בָּהּ וּלְמִי שֶׁאֵין לִבּוֹ גַּס בָּהּ. ע"כ. וְהוּבָא בְּקִצּוּר בְּבֵית יוֹסֵף (סִימָן כא). וְכֵן פָּסַק הָרַמ"א שָׁם. [וְאָמְנָם בִּנְגִיעָה בִּשְׁאָר נָשִׁים אֲפִלּוּ לְדַעַת רֹב אַחֲרוֹנִים דְּשַׁלֹּא כְּדֶרֶךְ חִבָּה לֵיכָּא אִסּוּרָא דְּאוֹרַיְתָא, מִיהוּ מִדְּרַבָּנָן עַל כָּל פָּנִים אָסוּר].

גַּם בִּדְרָשׁוֹת מַהַר"ח אוֹר זָרוּעַ (סִימָן יז) כָּתַב, וּמֻתָּר לָאָדָם לְחַבֵּק וּלְנַשֵּׁק וְלִשְׁכַּב עִם בִּתּוֹ, כָּל זְמַן שֶׁאֵינָהּ מִתְבַּיֶּשֶׁת לַעֲמֹד בְּפָנָיו עֶרְמָה, וְכֵן הָאֵם עִם בִּנָּהּ כָּל זְמַן שֶׁהָאֵם אֵינָהּ מִתְבַּיֶּשֶׁת לַעֲמֹד בְּפָנֵי בִּנָּהּ עֶרְמָה, אֲבָל אִם הֵם מִתְבַּיְּשׁוֹת אֲסוּרִים. ע"כ. וּמִשְׁמַע שֶׁכְּשֶׁהִגְדִּילוּ גַּם חִבּוּק וְנִשּׁוּק אָסוּר.

וְכֵן מַשְׁמַע מִדִּבְרֵי הַמְּאִירִי (קִדּוּשִׁין פא:) שֶׁכָּתַב, כָּל שֶׁהֵבִיאָה סִימָנֵי נַעֲרוּת אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ בּוֹשָׁה לַעֲמֹד עֶרְמָה, אוֹ שֶׁבּוֹשָׁה לַעֲמֹד עֶרְמָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיאָה שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, אָסוּר לִישַׁן עִמָּהּ בְּקֵרוּב בָּשָׂר, אֶפְלוּ לֹא הֵבִיאָה סִימָנֵי נַעֲרוּת וְכוּ', וְכֵן אָסוּר לְחַבְּקָהּ וּלְנַשְּׁקָהּ. ע"כ. הֲרֵי שֶׁהִשְׁוָה חִבּוּק וְנִשּׁוּק לְשִׁינָה עִם בִּתּוֹ. וְהוּא כְּדַעַת הָרַמְבַּ"ם בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת הַנַּ"ל.

גַּם הַצַּדָּה לַדֶּרֶךְ (מַאֲמָר שְׁלִישִׁי כְּלָל ד פֶּרֶק יג) כָּתַב, הַמְחַבְּקָהּ אוֹ הַמְנַשְּׁקָהּ כְּגוֹן אֲחוֹתוֹ וְכוּ' אַע"פ שֶׁאֵין בּוֹ הֲנָאָה כְּלָל הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה בְּיוֹתֵר וְדָבָר הָאָסוּר, חוּץ מֵהָאָב לִבְתּוֹ וְהָאֵם לִבְנָהּ כָּל זְמַן שֶׁהֵם קְטַנִּים, הִגְדִּילוּ זֶה יָשֵׁן בִּכְסוּתוֹ וְזוֹ יְשֵׁנָה בִּכְסוּתָהּ. ע"כ.

וְכֵן מְבֹאָר בְּסֵפֶר מְנוֹרַת הַמָּאוֹר (פֶּרֶק י עַמּוּד נז): וּמֻתָּר לָאִשָּׁה לְנַשֵּׁק לִבְנָהּ עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה, וּמִכָּאן וְאֵילָךְ אָסוּר. וְהָאָב מְנַשֵּׁק לִבְתּוֹ עַד שֶׁתְּהֵא בַּת תֵּשַׁע שָׁנִים, וּמִכָּאן וְאֵילָךְ אָסוּר. ע"כ. עוֹד שָׁם: וַאֲפִלּוּ אֲחוֹתוֹ הַגְּדוֹלָה מִמֶּנּוּ, אוֹ אֲחוֹת אָבִיו, אוֹ אֲחוֹת אִמּוֹ, אָסוּר. אָמְרוּ עַל ר"ז שֶׁכְּשֶׁהָיָה בָּא מִבֵּיהַמַּ"ד שֶׁהָיָה מְנַשֵּׁק בְּקֻצֵּה בִּגְדָהּ שֶׁל אֲחוֹתוֹ הַגְּדוֹלָה, דֶּרֶךְ כָּבוֹד, וְלֹא הָיָה בִּרְצוֹן חֲכָמִים, וּכְשֶׁנִּתְבָּרֵר לוֹ הַדָּבָר פֵּרֵשׁ מִמֶּנּוּ.

וְכֵן מַשְׁמַע לְכָאוֹ' לְשׁוֹן הַסְּמַ"ג (לָאוִין קכו): מְסַקְּנִין בְּקִדּוּשִׁין (פ:) שֶׁמֻּתָּר לָאָב לְחַבֵּק אֶת בִּתּוֹ וּלְנַשְּׁקָהּ וְתִישַׁן עִמּוֹ בְּקֵרוּב בָּשָׂר, וְכֵן הָאֵם עִם בִּנָּהּ כָּל זְמַן שֶׁהֵם קְטַנִּים, הִגְדִּילוּ וְנַעֲשָׂה הַבֵּן גָּדוֹל וְהַבַּת גְּדוֹלָה אָסוּר, זֶה יָשֵׁן בִּכְסוּתוֹ וְכוּ'. וְכֵן לְשׁוֹן הַכָּלְבּוֹ (סִימָן עה) וְאָסוּר לְנַשֵּׁק אוֹ לְחַבֵּק עֶרְוָה מִן הָעֲרָיוֹת אַע"פ שֶׁאֵין לִבּוֹ גַּס בָּהּ בֵּין גְּדוֹלָה בֵּין קְטַנָּה, חוּץ מִן הָאֵם לִבְנָהּ וְהָאָב לִבְתּוֹ, שֶׁמֻּתָּרִין לְחַבֵּק וּלְנַשֵּׁק וְלִישַׁן עִמָּהֶם בְּקֵרוּב בָּשָׂר כָּל זְמַן שֶׁהֵם קְטַנִּים, הִגְדִּילוּ, אוֹ שֶׁהָיְתָה הַבַּת בּוֹשָׁה לַעֲמֹד עֶרְמָה בִּפְנֵי אָבִיהָ, אוֹ הָאֵם בִּפְנֵי הַבֵּן, אוֹ שֶׁנִּשֵּׂאת הַבַּת, אַע"פ שֶׁיִּהְיוּ קְטַנִּים אֵין יְשֵׁנִים עִמָּהֶם בְּקֵרוּב בָּשָׂר אֶלָּא זֶה יָשֵׁן בִּכְסוּתוֹ וְזֶה יָשֵׁן בִּכְסוּתוֹ. ע"כ. וּמַשְׁמַע קְצָת דְּכָל זְמַן שֶׁהֵם קְטַנִּים בְּדַוְקָא קָאֵי אַכּוּלְהוּ. וּמִכָּל מָקוֹם אֵינוֹ מָכְרָח כָּל כָּךְ מִלְּשׁוֹנָם, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁסָּמְכוּ אַסִּיּוּמָא דְּמִלְּתָא.

וז"ל מָרָן בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ (אֶבֶן הָעֶזֶר הִלְכוֹת אִישׁוּת סִימָן כ): הַבָּא עַל אַחַת מִן הָעֲרָיוֹת דֶּרֶךְ אֵיבָרִים,

אוֹ שֶׁחִבֵּק וְנִשֵּׁק וְנֶהֱנָה בְּקִרוּב בָּשָׂר, הֲרֵי זֶה לוֹקֶה. ע"כ. וְעַיֵּן בְּבֵית שְׁמוּאֵל (סִימָן כ ס"ק א) שֶׁכָּתַב, דְּהָרַמְבַּ"ן ס"ל אֲפִלּוּ בְּחַיָּבֵי כְּרִיתוּת אוֹ מִיתוֹת ב"ד אֵינוֹ אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן, וְכָתַב בְּתְשׁוּבָה אֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ עוֹשֶׂה דֶּרֶךְ חִבָּה ס"ל לָרַמְבַּ"ם דְּמִדְּאוֹרַיְתָא אָסוּר, וְהוּא ס"ל דְּאָסוּר מִדְּרַבָּנָן. וְהֵינוּ מַה שֶּׁכָּתַב הַב"י בְּיו"ד ס"ס קצ"ה לְשִׁיטוֹת הָרַמְבַּ"ן. וְהַשַּׂ"ךְ הִשִּׂיג עָלָיו בְּחִנָּם וְכוּ'. ע"כ.

וְכֵן נִרְאֶה לְהוֹכִיחַ מִדִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה לַמֶּלֶךְ, שֶׁהִנֵּה הַמַּל"מ (סוֹטָה פֶּרֶק א הֲלָכָה ג) הֵבִיא דִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ם שֶׁאִם נִשֵּׂאת אָסוּר אַע"פ שֶׁהִיא בִּתּוֹ, וְלָמַד מִשָּׁם שֶׁה"ה לְעִנְיַן חִבּוּק וְנִשּׁוּק. וְהֵינוּ שֶׁמַּשְׁוֶה דִּין חו"נ לְדִין שִׁינָה, עש"ה. וְשוּ"ר שֶׁכֵּן הוֹכִיחַ בְּשוּ"ת בְּצֵל הַחָכְמָה (הַנַּ"ל ח"ג סִי' יב).

וְשָׁם כָּתַב עוֹד, שֶׁלְּעִקַּר הַדִּין יֵשׁ לִפְסֹק כְּפִי דִּבְרֵי הָאַחֲרוֹנִים הַנַּ"ל, וּדְלֹא כְּהַמְּאִירִי, וְרַק שֶׁהַמַּחְמִיר בָּזֶה תע"ב. וּלְהוֹשִׁיט חֵפֶץ מִיָּדוֹ לְיָדָהּ, נִרְאֶה פָּשׁוּט דְּמֻתָּר גַּם לְהַמְּאִירִי וּמַל"מ בֵּין בְּאִמּוֹ וּבֵין בְּבִתּוֹ וַאֲפִלּוּ הִיא גְּדוֹלָה וּנְשׂוּאָה וְגַם נִדָּה. וְעוֹד כָּתַב שָׁם, דְּגַם לְהַמְּאִירִי וְהַמַּל"מ דְּאָסְרֵי חִבּוּק וְנִשּׁוּק בְּבִתּוֹ גְּדוֹלָה, מוֹדִים דְּמֻתָּר לָאָדָם לְנַשֵּׁק יְדֵי אִמּוֹ, וְכַמְּבֹאָר בְּמָגֵן אַבְרָהָם (ר"ס רעד) בְּשֵׁם הָאַר"י דְּטוֹב לְנַשֵּׁק יְדֵי אִמּוֹ בְּלֵיל שַׁבָּת, דְּדַוְקָא לְחַבֵּק וּלְנַשֵּׁק בִּתּוֹ שֶׁהוּא דֶּרֶךְ חִבָּה, וְאִם כִּי אֵין לִבּוֹ נוֹקְפוֹ עָלֶיהָ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂהוּ מִשּׁוּם חִבַּת אִישׁוּת, מִכָּל מָקוֹם עוֹשֶׂהוּ לְחִבַּת קוּרְבָה, וּכְפֵרַשׁ רַשִׁ"י קִדּוּשִׁין (פב.). מַשְׁמַע"כ לְנַשֵּׁק יְדֵי אִמּוֹ שֶׁאֵינוֹ מִשּׁוּם חִבָּה כְּלָל, אֶלָּא מִשּׁוּם כִּבּוּד אִמּוֹ, וְיֵשׁ בּוֹ גַּם מִשּׁוּם מִצְוַת כִּבּוּד אֵם, גַּם לְדִידְהוּ שָׁרֵי בְּלִי פִּקְפּוּק, וּמִמֵּילָא דְּה"ה גַּם כְּשֶׁהִיא נִדָּה שֶׁאֵין לָחוּשׁ בַּדָּבָר, דְּמַאי אוּלְמֵיהּ דְּאִסּוּר נִדָּה מֵאִסּוּר אִמּוֹ וְאֵשֶׁת אִישׁ. וְעַיֵּן פֵּרַשׁ רַשִׁ"י (ע"ז י"ז.) הַנַּ"ל, שֶׁכָּתַב, נוֹשֵׁק לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ וּלְגָדוֹל מִמֶּנּוּ בְּאַרְכּוּבָה אוֹ בְּפַס יָדוֹ "מִשּׁוּם כָּבוֹד". וְשָׁם הֵבִיא בְּשֵׁם חַכְמַת אָדָם דְּמַה שֶּׁכָּתַב הַמָּגֵן אַבְרָהָם בְּשֵׁם הָאַר"י שֶׁטּוֹב לְנַשֵּׁק יְדֵי אִמּוֹ בְּלֵיל שַׁבָּת, מְיֻרֵי דַּוְקָא בִּימֵי טָהֳרָתָהּ. וְהֵעִירוּ עַל זֶה שֶׁהֲרֵי כֵּינוֹן שֶׁמְּצַד עֶרְוָה לֹא נֶאֱסַר נִשּׁוּק יְדֵי אִמּוֹ, ה"ה מִצַּד נִדָּה. וְכָתַב הָרַב הַמְּחַבֵּר שֶׁלְּכְאוֹרָה הַדָּבָר תָּלוּי בְּמַחְלֹקֶת הָרִאשׁוֹנִים, וְאַחַר שֶׁהֶאֱרִיךְ לְפַלְפֵּל בָּזֶה, הָעֶלָּה, שֶׁאַף שֶׁהַמַּחְמִיר לְעַצְמוֹ אֲפִלּוּ בְּבִתּוֹ גְּדוֹלָה וַאֲפִלּוּ פְּנוּיָה וּטְהוֹרָה, תע"ב, אֲבָל לְנַשֵּׁק יְדֵי אִמּוֹ, שֶׁהוּא מִשּׁוּם כִּבּוּד אִמּוֹ, אֵין מָקוֹם לְהַחְמִיר כְּלָל אֲפִלּוּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה וְאֵינָהּ טְהוֹרָה.

גַּם בְּשוּ"ת דִּבְרֵי יַצִּיב (אהב"ע סִימָן לו אוֹת ח) עָמַד בָּזֶה מִדִּבְרֵי הַמְּאִירִי וְהַמִּשְׁנָה לַמֶּלֶךְ הַנַּ"ל, וְכָתַב שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁעִקַּר דִּבְרֵיהֶם לָאֶסֹּר בְּבִתּוֹ נְשׂוּאָה, אֲבָל בְּעִנְיַן הָאֵם לִבְנָהּ וְאָב לְבִתּוֹ אֶפְשָׁר שֶׁמּוֹדִים לְהַתִּיר חִבּוּק וְנִשּׁוּק אֲפִלּוּ בִּגְדוֹלָה. ע"ש.

אוּלָם לְהַמְּבֹאָר בְּדִבְרֵי הָרַמְבַּ"ם קָשֶׁה לְהָקֵל בְּחִבּוּק וְנִשּׁוּק לְבִתּוֹ הַגְּדוֹלָה. וְשָׁם הֵבִיא מִסֵּפֶר נְתִיבוֹת לְשַׁבָּת (סִימָן כא סק"ח) לְבַעַל הַהַפְלָאָה, שֶׁכָּתַב לְדַיֵּק מִלָּשׁוֹן וְאִם הָיְתָה הַבַּת בּוֹשָׁה וְכוּ', דְּמַשְׁמַע דְּבָזֶה גַּם חִבּוּק וְנִשּׁוּק וּשְׂאָר מִינֵי קְרוּבוֹת אָסוּר, וְכֵן הֵיכָא דִּמְקַדְּשָׁהּ. [וְרַק שֶׁיֵּשׁ לְהָעִיר שֶׁלֹּא הִזְכִּיר כְּלָל מִדִּבְרֵי הַפְּרִישָׁה וְעוֹד]. וְכֵן מְצַדֵּד בְּשוּ"ת אִגְרוֹת מֹשֶׁה (אֶבֶן הָעֶזֶר ח"ד סִי' סג), שֶׁבִּתְשׁוּבָה אַחֶרֶת כָּתַב לֶאֱסֹר חִבּוּק וְנִשּׁוּק לְבִתּוֹ שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה, אֲבָל אֵינוֹ מֻכְרָח כָּל כָּךְ, וְהָעוֹלָם מְקִלִּין אַף בִּנְשׂוּאָה, אֲבָל מִן הָרָאוּי לְהַחְמִיר, דְּאוּלַי גָּרוּעַ חִבּוּק וְנִשּׁוּק מִשִּׁינָה בְּכִסּוּתָן. וְכָתַב שָׁם שֶׁבַּמְּאִירִי סוֹף קִדּוּשִׁין מְפֹרָשׁ כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בַּתְּשׁוּבָה הַקּוֹדֶמֶת, לֶאֱסֹר אַף בְּחוּ"נ. וְצ"ע עַדַיִן. עכ"ד.

וּמֵעַתָּה מַה שֶּׁיֵּשׁ אִמָּהוֹת שֶׁמְּנַשְּׁקוֹת אֶת בְּנֵיהֶן הַגְּדוֹלִים אַחֲרֵי שֶׁמְּבָרְכוֹת אוֹתָם בְּלֵיל שַׁבָּת, הִנֵּה מִדִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ם בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת וּשְׂאָר הָרִאשׁוֹנִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל, מְבֹאָר שֶׁיֵּשׁ לִמְנֹעַ הַדָּבָר.

וְרָאִיתִי בְּקֻבָּץ אֶחָד שֶׁכָּתְבוּ לְהַתִּיר לְאָב לְחַבֵּק וּלְנַשֵּׁק בִּתּוֹ וַאֲפִלּוּ הִיא גְּדוֹלָה, וְנִסְתַּיַּע מִדִּבְרֵי הַמְּאִירִי שֶׁכָּל שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה לְכַוָּנַת יִחוּד וּלְסָרָךְ הִרְהוּר וְכוּ', וְהֵבִיא מִסֵּפֶר מִנְחַת פִּתִּים שֶׁמּוֹכֵחַ מִמַּה שֶּׁכָּתַב הַמָּגֵן אַבְרָהָם (סִי' רסד) שֶׁהָאַר"י הָיָה

מְנַשֵּׁק יְדֵי אִמּוֹ בְּלֵיל שַׁבַּת קֹדֶשׁ, שֶׁמְּתָר חו"נ לָאֵם עִם בִּנָּהּ הַגָּדוֹל וְהוּא הַדִּין לְאָב עִם בִּתּוֹ. ע"ש. [וַיַּעַן שְׁמוּאֵל (ח"ז) בְּשֵׁם הָרַב מְנוּחַת אֱמֶת]. וְאָמְנָם יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁנִּשִּׁיקַת הַיָּד בְּלֵיל שַׁבָּת הִיא דֶּרֶךְ כָּבוֹד, וּבָזֶה כּוּלֵי עָלְמָא מוֹדוּ. וְכֵן יֵשׁ חִלּוּק פָּשׁוּט בֵּין הַבֵּן לְנַשֵּׁק יְדֵי אִמּוֹ, לְבֵין אִם שֶׁמְּחַבֶּקֶת וּמְנַשֶּׁקֶת אֶת בְּנָהּ.

וּמִכָּל מָקוֹם מַה שֶּׁסִּיֵּם שָׁם שֶׁהָעִקָּר לְהָקֵל בָּזֶה, כֵּיוָן שֶׁדֶּרֶךְ הַחִבּוּק וְהַנִּשּׁוּק בֵּין אָב לְבִתּוֹ, וּבֵין אֵם לִבְנָהּ, אֵינָהּ אֶלָּא דֶּרֶךְ חִבַּת הַמּוֹלִידִים, וְאֵין בָּזֶה שׁוּם סֶרֶךְ שֶׁל עֲבֵרָה, וַאֲפִלּוּ בַּאֲחוֹתוֹ וּשְׁאָר קְרוֹבוֹתָיו שֶׁאֵין לִבּוֹ גַּס עֲלֵיהֶן, אֵין בָּזֶה אִסּוּר גָּמוּר רַק דְּהוּא מְגֻנֶּה וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם, וְאִם כֵּן בְּאָב לְבִתּוֹ וְאֵם לִבְנָהּ אֶפְשָׁר לְהָקֵל אֲפִלּוּ לְכַתְּחִלָּה. עכ"ל.

אוּלָם לְהַמְבֹאָר מִדִּבְרֵי הָרִאשׁוֹנִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל הַחִלּוּק בֵּין חִבּוּק וְנִשּׁוּק מִכֹּחַ תַּאֲוָה, לְחִבּוּק וְנִשּׁוּק שֶׁל קְרֵבָה, הוּא לְגַבֵּי אִסּוּר דְּאוֹרַיְתָא, וְלֹא לְגַבֵּי אִסּוּר דְּרַבָּנָן, וּכְדַמַּשְׁמַע מִדִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ם בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת, וּשְׁאָר הָרִאשׁוֹנִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל.

וְהִנֵּה הָאַחֲרוֹנִים הֵבִיאוּ דִּבְרֵי הַפְּרִישָׁה שֶׁהֵקֵל בָּזֶה, וְכָךְ נָהֲגוּ רַבִּים. וְיֵשׁ עֵדוּת שֶׁנָּהוּג אֶצְלָם מַמָּשׁ קוּלָא אֶפְלוּ בֵּין סָבְתָּא לְנֶכֶד שָׁלֵהּ אוֹ סָב לְנָכְדָּתוֹ גְּדוֹלָה. אוּלָם לְדִינָא יֵשׁ בָּזֶה חֲשַׁשׁ אִסּוּר, וּבִפְרָט שֶׁמָּצִינוּ מְפֹרָשׁ בָּרִאשׁוֹנִים לֶאֱסֹר, וְאֶפְשָׁר שֶׁגַּם דִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ם בַּהֲלָכוֹתָיו, יִתְפָּרְשׁוּ עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת, וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל. וְעַל כֵּן רָאוּי מְאֹד לְהַחְמִיר בָּזֶה, אֶלָּא שֶׁאֵין לִגְעֹר בַּמְקִלִּים בָּזֶה, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם עַל מַה שֶּׁיִּסְמְכוּ. וּבִפְרָט שֶׁמִּכָּל מָקוֹם הָאִסּוּר בָּזֶה אֵינוֹ הָאִסּוּר שֶׁל לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה, אֶלָּא אִסּוּר אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם שֶׁהֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה בְּיוֹתֵר וְדָבָר אָסוּר הוּא וּמַעֲשֶׂה טִפְּשִׁים הוּא. ע"כ.

וְעַל כָּל פָּנִים כְּשֶׁהַדָּבָר נַעֲשָׂה בְּפַרְהֶסְיָא מְגֻנֶּה הוּא מִכָּל מָקוֹם, כְּמוֹ אָב הַמְנַשֵּׁק אֶת בִּתּוֹ תַּחַת חֻפָּתָהּ וְכַדּוֹמֶה, שֶׁזֶּה מִנְהָג מְכֹעָר מְאֹד שֶׁל פְּרִיצוּת, וְיֵשׁ לְלַמְּדָם דַּעַת שֶׁלְּכָל הַדֵּעוֹת יֵשׁ בָּזֶה מִשּׁוּם כִּעוּר וּפְרִיצוּת, וְאֵין לִנְהֹג כֵּן.

וּבְשו"ת בְּאֵר מֹשֶׁה (ח"ד סי' קמה) כָּתַב שֶׁאָסוּר לְנַשֵּׁק קְטַנָּה מִגִּיל שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וּבְקִרּוֹבוֹת מִשְׁפָּחָה כְּגוֹן בַּת אֲחוֹתוֹ וְכַדּוֹמֶה אָסוּר גַּם כֵּן מִדְּרַבָּנָן. וְכָתַב שֶׁבִּקְטַנָּה שֶׁהִיא עֶרְוָה לוֹ מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים כָּל קִרְבָה אֲסוּרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּשו"ת מְעִיל צְדָקָה (סי' יט) וּכְבָר קְדָמוֹ הַבַּ"ח (קו"א לאה"ע ד"ה הַמְחַבֵּק). וּרְאֵה בַּמִּנְחַת חִנּוּךְ (מִצְוָה קפח) וּבְשו"ת מַחֲנֵה חַיִּים (ח"ב אה"ע סי' יח), וּבְמִשְׁפָּטִים יְשָׁרִים (סי' שצח), וּבְאוֹצַר הַפּוֹסְקִים (סי' כ ס"א אות ה) בְּאֹרֶךְ בָּזֶה. וְשָׁם כָּתַב שֶׁאָסוּר לְהַגְבִּיהַּ דֶּרֶךְ שְׂחוֹק בְּעָלְמָא בַּת אָחִיו אוֹ בַּת אֲחוֹתוֹ בְּדֶרֶךְ חִבָּה. וְשָׁם כָּתַב שֶׁלִּדְיָנָא יֵשׁ לֶאֱסֹר חִבּוּק וְנִשּׁוּק בְּבִתּוֹ שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה, וּכְמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בַּמְּאִירִי. וְאַף שֶׁהָאַחֲרוֹנִים הֵבִיאוּ דִּבְרֵי הַפְּרִישָׁה שֶׁלֹּא חִלֵּק בָּזֶה, וְכֵן כָּתַב עוֹד בְּהַגָּהוֹת רַד"ל (קִדּוּשִׁין פא:) וְהֵבִיא מִמַּסֶּכֶת אֵבֶל רַבָּתִי (פֶּרֶק יג), מִכָּל מָקוֹם הֲרֵי מְפֹרָשׁ בַּמְּאִירִי לֶאֱסֹר, וְכֵן מְבֹאָר בַּמִּשְׁנָה לַמֶּלֶךְ, וְעַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים יָקוּם דָּבָר, וְגַם בְּסֵפֶר נְתִיבוֹת לְשַׁבָּת (סִימָן כא אות ח) כָּתַב לֶאֱסֹר. עכ"ד.

אִסּוּר נְגִיעָה בְּעָלְמָא בְּבִתּוֹ וַאֲחוֹתוֹ

וְהִנֵּה בִּשְׂדֵי חֶמֶד ח"ה (מַעֲרֶכֶת הַקו"ף כְּלָל ז) הֵבִין בְּפַשְׁטוּת שֶׁאִסּוּר נְגִיעָה בַּעֲרָיוֹת בְּעָלְמָא לְדַעַת הָרַמְבַּ"ם הוּא מִדְּאוֹרַיְתָא, לֹא רַק בְּאִשְׁתּוֹ נִדָּה, אֶלָּא גַּם בִּשְׁאָר נָשִׁים. וְכָתַב שָׁם לִתְמֹהַּ עַל מָרָן הַחַבִּי"ף בְּשו"ת לֵב חַיִּים חֵלֶק ב' (סִימָן ד') בְּמַה שֶּׁכָּתַב בְּזֶה הַלָּשׁוֹן: וַהֲגַם כִּי אִסּוּר קִרְבָה שֶׁאָסְרָה תּוֹרָה הִיא קִרְבָה שֶׁל הֶנָאָה, כְּגוֹן חִבּוּק וְנִשּׁוּק כַּמְּבֹאָר בְּדִבְרֵי הָרַמְבַּ"ם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרִיבַ"שׁ (סִימָן תכה), אֲבָל נְגִיעָה בְּעָלְמָא לֹא שָׁמַעְנוּ, עִם כָּל זֶה נִרְאֶה דְּאִכָּא אִסּוּרָא, וּבָזֶה יֵשׁ לִזָּהֵר הַרְבֵּה מִלְּהִתְקָרֵב לְנַעֲרוֹת בְּתוּלוֹת, לֹא מִבָּעְיָא בְּחִבּוּק וְנִשּׁוּק דְּיֵשׁ אִסּוּר תּוֹרָה וּמַלְקוּת לְדַעַת הָרַמְבַּ"ם, אֶלָּא אֲפִלּוּ נְגִיעָה בְּעָלְמָא בְּדָבָר הַהוֹוֶה וְרָגִיל,

כִּנְשִׁיקַת יָדַיִם שֶׁנּוֹשְׁקוֹת הַבְּתוּלוֹת וְהַפְּנוּיוֹת לִבְנֵי אָדָם גְּדוֹלִים מֵהֶן, וּבִפְרָט לִקְרוֹבֵיהֶן צָרִיךְ לִזָּהֵר שֶׁלֹּא לִיגַּע בִּבְשָׂרָהּ, וְכָל שֶׁכֵּן אִם הִיא אֵשֶׁת אִישׁ, כִּי אָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ (פר׳ בְּשַׁלַּח) כָּל הַנּוֹגֵעַ בְּאִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ מֵבִיא מִיתָה עַל עַצְמוֹ. עכ״ד.

וְתָמֵהּ בִּשְׁדֵי חֶמֶד, וְהוּא פֶּלֶא לוֹמַר שֶׁבִּנְגִיעָה בִּלְבַד לֹא שָׁמַעְנוּ, דְּהָא בְּהַהִיא דְּמִשּׁוּשׁ הַדּוֹפֵק לֵיכָּא אֶלָּא נְגִיעָה, וְכָתַב מָרָן דִּלְהָרַמְבַּ״ם אָסוּר, וּלְדַעַת הַחוֹלְקִים עָלָיו מוֹדוּ מִיהָא דְּאִכָּא אִסּוּרָא, אֶלָּא דִּלְצָרֵךְ רְפוּאָה שָׁרוּ, אֲבָל שֶׁלֹּא לְצָרֵךְ וַדַּאי אָסוּר מִן הַדִּין, וְלֹא מִמִּדַּת חֲסִידוּת וּזְהִירוּת בְּעָלְמָא, כִּי עַל כֵּן הַמִּנְהָג הַזֶּה שֶׁנּוֹשְׁקוֹת הַבְּתוּלוֹת יְדֵי הָאֲנָשִׁים הַגְּדוֹלִים מִנְהָג רַע וָמַר הוּא, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאָסוּר לִנְשׁוֹאוֹת, כִּי כְּבָר יָדוּעַ כִּי מִילֵּי דַּעֲרָיוֹת שֶׁיִּצְרוֹ שֶׁל אָדָם מִתְגַּבֵּר וְנַפְשׁוֹ מְחַמַּדְתָּן צָרִיךְ לְהִתְרַחֵק אֲפִלּוּ מִמַּה שֶּׁהוּא מֻתָּר, וּסְחוֹר סְחוֹר אָמְרִינַן לִנְזִירָא וְכוּ׳, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁמִּן הַדִּין אָסוּר, כִּי אֲפִלּוּ רְאִיָּה לְחוּד רְאִיָּה מְבִיאָה לִידֵי הִרְהוּר, לִיבָּא וְעֵינָא תְּרֵי סַרְסוּרֵי דַּעֲבֵירָה וְכוּ׳.

וְרָאִיתִי לְמָרָן הַחַבִּי״ף בְּסֵפֶר בִּרְכַּת מוֹעֲדֶיךָ לְחַיִּים (דְּרוּשׁ ז׳) שֶׁהֵבִיא אֶת כָּל דִּעוֹת הַפּוֹסְקִים בְּעִנְיַן אִסּוּר קִרְבָה לַעֲרָיוֹת, וּבְדַף קא הֵבִיא מַה שֶּׁכָּתַב הַשַּׁ״ךְ וְהֵבִיא לוֹ סְמוּכִין, וְהוּא פֶּלֶא שֶׁלֹּא זָכַר שֶׁחוֹלֵק עָלָיו הַבַּ״שׁ. וְעַיֵּן בְּנוֹדָע בִּיהוּדָה (תְּנִינָא חֵלֶק יו״ד סִימָן קכב). וּבְבֵית יְהוּדָה (אהע״ז סי׳ לג). ע״ש.

וּכְפִי הַנִּרְאֶה סָבַר לֵיהּ לְחַלֵּק לְגַבֵּי אִסּוּר תּוֹרָה בֵּין נְגִיעָה לְשֵׁם חִבָּה, וְכֵן בִּנְגִיעָה בְּאִשְׁתּוֹ נִדָּה שֶׁיָּכוֹל לָבוֹא לִידֵי נְגִיעָה שֶׁל חִבָּה, לְבֵין נְגִיעָה בְּעָלְמָא. אֲבָל לְאִסּוּר מוֹדֶה. שֶׁכְּבָר כָּתַבְנוּ לְעֵיל בְּשֵׁם מַהַר״ח פַּלָּאג׳י שֶׁכָּתַב, שֶׁיֵּשׁ לְנַשֵּׁק אֶת יְדֵי חֲמוֹתוֹ וַאֲחוֹתוֹ הַגְּדוֹלָה, וּמַשְׁמַע דְּהֵבִין בְּפַשְׁטוּת שֶׁלֹּא אָסְרָה הַתּוֹרָה אֶלָּא נְגִיעָה שֶׁל חִבָּה, וּבְאִשְׁתּוֹ נִדָּה אָסוּר כֵּיוָן שֶׁיָּכוֹל לְהַגִּיעַ לִידֵי נְגִיעָה שֶׁל חִבָּה.

וְעַל כָּל פָּנִים אַף דִּנְגִיעָה בְּעָלְמָא בַּאֲחוֹתוֹ שֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ חִבָּה, [וְאֵינוֹ חִבּוּק וְנְשׁוּק], אֵינָהּ אֲסוּרָה מִן הַתּוֹרָה, מִכָּל מָקוֹם מִדְּרַבָּנָן מִיהָא אֲסוּרָה.

וְהָרַדְבַּ״ז בְּתִשׁוּבָה חֵלֶק ד׳ (סי׳ אֶלֶף עו) נִשְׁאַל, אִם מֻתָּר לְבַעַל לִיגַּע בְּאִשְׁתּוֹ חוֹלָה, לְצָרֵךְ רְפוּאָתָהּ, וְהֵשִׁיב, לְכְאוֹרָה הָיָה נִרְאֶה דְּדָבָר זֶה אָסוּר, וַאֲפִלּוּ לִיגַּע בָּהּ בְּאֶצְבַּע קְטַנָּה, וְכֵן הֵשִׁיב מַהַר״ר יִשְׂרָאֵל בִּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן וְכוּ׳. וְחָלְתָה הִיא אָסוּר לְשַׁמְּשָׁהּ, שֶׁמָּא יִצְרוֹ יִתְגַּבֵּר עָלָיו וְיָבֹא לִידֵי עֲבֵרָה, וְהִיא לֹא תִּמְנָעֶנּוּ שֶׁהֲרֵי תָּשַׁשׁ כֹּחָהּ. וְכֵן כָּתַב בְּשֵׁם אֶחָד מִן הַגְּדוֹלִים דְּאִשָּׁה חוֹלָה וּבַעְלָהּ רוֹפֵא שֶׁאָסוּר לְמַשֵּׁשׁ לָהּ אֶת הַדּוֹפֶק. אוּלָם כְּשֶׁהֵם בַּמַּחֲבוֹאָה וְאֵין שָׁם מִי שֶׁיְּשַׁמְּשֶׁנָּה, וְכִי יַנִּיחֶנָּה שֶׁתָּמוּת, אֵין זֶה דַּרְכֵי נֹעַם. וְאִם תֹּאמַר הֲרֵי עֶרְוָה וְכָל אֲבִיזַרְיְהוּ אָמְרִינַן יָמוּת וְאַל יַעֲבֹר, לֹא קַשְׁיָא דְּהָתָם בָּא הַחֹלִי מֵחֲמַת הָעֲבֵרָה, וּלְפִיכָךְ יָמוּת וְאַל יְדַבֵּר עִמָּהּ מֵאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר. וַאֲפִלּוּ חֹלִי שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה אֲנִי אוֹמֵר שֶׁמֻּתָּר, כֵּיוָן שֶׁאִי אֶפְשָׁר אֶלָּא בּוֹ, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאִם הָיָה בַּעְלָהּ רוֹפֵא וְאֵין שָׁם אֶלָּא הוּא שֶׁמֻּתָּר לְמַשֵּׁשׁ לָהּ הַדּוֹפֶק. שׁוּב מָצָאתִי שֶׁשָּׁאֲלוּ לְהָרַשְׁבָּ״א בְּאִשָּׁה חוֹלָה וְאֵין בָּהּ סַכָּנָה, וּבַעְלָהּ רוֹפֵא וְיֵשׁ שָׁם רוֹפְאִים אֲחֵרִים, וְהֵשִׁיב, דָּבָר זֶה אָסוּר, וְנָתַן בָּהּ שְׁנֵי טְעָמִים, חַד דְּאֵין מַתִּירִין לְחוֹלָה אֶלָּא שִׁבּוּת דַּאֲמִירָה לְנָכְרִי, אֲבָל שִׁבּוּת אַחֵר לֹא, אֲפִלּוּ שֶׁאִסּוּר קִרְבָה הֲוֵי דְּרַבָּנָן. וְתוּ כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ שָׁם אַחֵר, אֶפְשָׁר בְּאַחֵר. וּלְדַעְתִּי עִקַּר אִסּוּרוֹ הוּא מִטַּעְמָא בַּתְרָא, דְּאִי מִקַּמָּא כֵּיוָן שֶׁאֵין שָׁם אַחֵר דִּילְמָא תָּמוּת וְהוּא לֹא יַכִּיר מַה הִיא צְרִיכָה, שׁוּב רָאִיתִי שֶׁכֵּן כָּתַב בְּסֵפֶר כַּפְתּוֹר וָפֶרַח דְּמֻתָּר לְמַשֵּׁשׁ הַדּוֹפֶק לְאִשְׁתּוֹ נִדָּה, אֲפִלּוּ בְּחֹלִי שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה, אֲפִלּוּ שֶׁיֵּשׁ שָׁם רוֹפֵא אַחֵר אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ בָּקִי בָּזֶה, מִטַּעְמָא דְּאָמְרִינַן בַּעֲבִידְתֵּיהּ טָרִיד, דְּלֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא קִרְבָה הַמֵּבִיא לִידֵי עֶרְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה. כְּלָלָא דְּמִלְתָא דִּבְנִדּוֹן דִּידַן כּוּלֵי עָלְמָא מוֹדוּ דְּמֻתָּר. וְכֵן אִם יֵשׁ בָּהּ חֹלִי שֶׁל סַכָּנָה. אֲבָל אִם אֵין בָּהּ חֹלִי שֶׁל סַכָּנָה אִם יֵשׁ שָׁם רוֹפְאִים אֲחֵרִים בְּקִיאִים

כְּמוֹ בַּעְלָהּ, רָאוּי לִסְמֹךְ עַל הָרַשְׁבָּ"א שֶׁהֶחְמִיר. אֲבָל אִם אֵין שָׁם בְּקִיאִים כְּמוֹ בַּעְלָהּ מֻתָּר. ע"ש.

וּפְשׁוּט דְּכַוָּנָתוֹ בִּנְגִיעָה שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ חִבָּה. וְכֵן מְבֹאָר בְּעֵין זוֹכֵר לְהַגָּאוֹן הַחִיד"א (מַעֲרֶכֶת א' אוֹת עא). וּרְאֵה בְּטָהֳרַת הַבַּיִת ח"א (עַמּוּד לז), וּבְשׁוּ"ת יַבִּיעַ אוֹמֶר ח"ה (חאה"ע סי' ה אוֹת ו). ע"ש.

וְהִנֵּה בְּעִקַּר אִסּוּר נְשִׁיקָה אָח וַאֲחוֹתוֹ, לְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם שָׁם: "אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם תַּאֲוָה וְלֹא הֲנָאָה כְּלָל הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה בְּיוֹתֵר וְדָבָר אָסוּר הוּא וּמַעֲשֵׂה טִפְּשִׁים הוּא". וְכֵן הָעְתִּיקוּ הַטּוּר וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ (אה"ע סי' כא סָעִיף ז). וְיֵשׁ לְעַיֵּן אִם יֵשׁ בּוֹ אִסּוּר דְּרַבָּנָן גָּמוּר, אוֹ שֶׁהוּא אָסוּר מִשּׁוּם שֶׁהוּא מְגֻנֶּה וּמְכֹעָר, וְהַרְחֵק מִן הַכִּעוּר. [וּרְאֵה בְּשׁוּ"ת הָרַמְבַּ"ם (הִלְכוֹת יְבוּם וְחֲלִיצָה פ"א) תְּמִיהָה מִכָּל תְּמִיהוֹת מִן תַּלְמִידֵי חֲכָמִים יְקָרִים עֲסוּקִים בַּתּוֹרָה תָּמִיד, שֶׁיִּסְתַּפֵּק עֲלֵיהֶם מַדְרֵגַת הָאִסּוּרִים לְזֶה הַשִּׁעוּר, וְלֹא יַעֲשׂוּ הֶפְרֵשׁ בֵּין דָּבָר אָסוּר מִן הַתּוֹרָה לְמַה שֶּׁהוּא אָסוּר מִדִּבְרֵיהֶם וּלְדָבָר שֶׁהוּא מְגֻנֶּה בִּלְבַד וְאֵין אִסּוּר בּוֹ. ע"כ. אַךְ אֵינוֹ מָכְרָח לְכָאן]. וְיֵשׁ שֶׁלָּמְדוּ בִּלְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם שֶׁאֵינוֹ אִסּוּר גָּמוּר. וְיֵשׁ לְהָעִיר מִלְּשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת שָׁם: "וְנִשּׁוּק הַקְּרוֹבוֹת שֶׁאֵין טֶבַע אַנְשֵׁי הַתּוֹרָה מִתְעוֹרֵר אֲלֵיהֶן וְלֹא נֶהֱנֶה בְּכָךְ כְּגוֹן הָאָחוֹת וַאֲחוֹת הָאֵם וַאֲחוֹת הָאָב וּבַת הַבַּת וּבַת הַבֵּן, מִתְעָב מְאֹד וְאָסוּר, אֶלָּא שֶׁאֵין בּוֹ חִיּוּב מַלְקוּת אִם לֹא נִתְכַּוֵּן לֶהָנוֹת, וְאַף עַל פִּי כֵן אָסוּר, וְאֶחָד הַחֲכָמִים עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם הָיָה מְנַשֵּׁק בָּתֵּי יְדֵי אֲחוֹתוֹ הַגְּדוֹלָה מִמֶּנּוּ, אוֹ יָדָהּ, בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה בָּא מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְנִמְנַע מִכָּךְ וְנִזְהָר מִמֶּנּוּ וְרָאָה שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לְהַתִּירוֹ, וְאָמְרוּ לָךְ אָמְרִין נְזִירָא סְחוֹר סְחוֹר לְכַרְמָא לָא תִקְרַב", ע"כ. וְיוֹתֵר מִשְׁמַע שֶׁהוּא אִסּוּר דְּרַבָּנָן מַמָּשׁ. וּבִתְשׁוּבַת בָּתֵּי כְּהֻנָּה (ח"ב סי' ז) נָקַט שֶׁאֵינוֹ אִסּוּר קָבוּעַ וְחָמוּר.

וְזֶה לְשׁוֹן פְּסִיקְתָא זוּטַרְתָּא (לֶקַח טוֹב. וַיִּקְרָא פָּרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת דַּף נא ע"א) לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת, קִרְבָה שֶׁל גִּלּוּי עֲרָיוֹת אָסוּר אֲבָל שֶׁאֵינָהּ שֶׁל גִּלּוּי עֲרָיוֹת מָתָר, שֶׁהֲרֵי אָדָם מְנַשֵּׁק וּמְחַבֵּק אֶת אֲחוֹתוֹ וְאֶת דּוֹדָתוֹ וְאֶת אִמּוֹ, עוּלָא אָמַר אֲפִלּוּ שׁוּם קִרְבָה אָסוּר, לֵךְ לְךָ אָמְרִין נְזִירָא סְחוֹר סְחוֹר לְכַרְמָא לָא תִקְרַב. וּבְשׁוּ"ת מִשְׁנֵה הֲלָכוֹת (ח"ט סי' רסט) כָּתַב שֶׁהוּא הַדִּין שֶׁהָאִסּוּר גַּם עַל הָאָחוֹת, וְעַיֵּן שָׁם מַה שֶּׁכָּתַב בָּזֶה.

וּבִתְשׁוּבוֹת וְהַנְהָגוֹת (ח"ד סִימָן ש) כָּתַב שֶׁיֵּשׁ לְדַיֵּק בִּלְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם שָׁם, שֶׁלְּגַבֵּי אֲחוֹתוֹ כָּתַב, אוֹ שֶׁנִּשֵּׁק אַחַת אֲחוֹתוֹ הַגְּדוֹלָה וְכוּ' הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה בְּיוֹתֵר וְדָבָר זֶה אָסוּר הוּא וְכוּ'. וּלְגַבֵּי בִּתּוֹ כָּתַב מֻתָּר הָאָב לְחַבֵּק בִּתּוֹ וּלְנַשְּׁקָהּ וְכוּ'. וּמִזֶּה שֶׁנָּקַט לְגַבֵּי אֲחוֹתוֹ הַמְחַבֵּק וְכוּ' אוֹ שֶׁנִּשֵּׁק, וְלֹא נָקַט מְחַבֵּק וּמְנַשֵּׁק כְּמוֹ לְגַבֵּי בִּתּוֹ, מוּכָח דְּמְנַשֵּׁק שֶׁכָּתַב לְגַבֵּי אֲחוֹתוֹ הוּא דַּוְקָא בְּמְנַשֵּׁק יְדֵי אֲחוֹתוֹ, שֶׁבָּזֶה דַּוְקָא אֵין אִסּוּר קִרְבָה כֵּיוָן שֶׁאֵין זֶה דֶּרֶךְ חִבָּה, וּמִכָּל מָקוֹם מְגֻנֶּה הוּא וְנִקְרָא דָּבָר אָסוּר וְטִפְּשִׁי, אֲבָל נְשִׁוק בַּפָּנִים דְּהָוֵי דֶּרֶךְ חִבָּה, זֶהוּ דֶּרֶךְ חִבּוּק וְנְשׁוּק וְאָסוּר מִדִּינָא וּכְאֲבִיזַרְיְהוּ דְּגִלּוּי עֲרָיוֹת. עכ"ד. אוּלָם אֵינוֹ מָכְרָח לְהוֹצִיא דִּין מִכֹּחַ דִּיּוּק כָּזֶה. וְגַם מִסְּבָרָא נְשׁוּק לֹא גָּרַע כָּל כָּךְ מֵחִבּוּק. וְצָרִיךְ עִיּוּן.

וּבְשׁוּ"ת אִגְרוֹת מֹשֶׁה (ח"ב מיו"ד סִימָן קלו עַמּוּד רלא) הֵבִיא מַה שֶּׁכָּתַב הַשַּׁ"ךְ (יו"ד סי' קנז סק"י) דְּמַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם דְּבַאֲחוֹתוֹ אֵין תַּאֲוָה וַהֲנָאָה הוּא בְּדַוְקָא, שֶׁהֲרֵי מָצִינוּ אֲמוֹרָאִים שֶׁחִבְּקוּ וְנִשְּׁקוּ לִבְנוֹתֵיהֶם וְאַחְיוֹתֵיהֶם. וְכַוָּנָתוֹ, דְּאַף בְּלֹא חִבַּת בִּיאָה וְתַאֲוָה אָסוּר, מ"לֹא תִקְרְבוּ" אִם כֵּן לֹא שַׁיָּךְ לְחַלֵּק שֶׁהַצַּדִּיקִים רְמִיָּא עֲלֵיהּ כְּכִשּׁוּרָא, שֶׁהֲרֵי הַפְּסוּק דִּבֵּר בְּכָל יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא שֶׁהַלָּאו הוּא רַק עַל חִבַּת בִּיאָה דְּאֵינוֹ שַׁיָּךְ בְּבִתּוֹ וַאֲחוֹתוֹ. וְאִסּוּר "מְגֻנֶּה" הוּא שֶׁלֹּא יָבוֹא לְהָקֵל לְנַשֵּׁק גַּם שְׁאָר עֲרָיוֹת וְלַעֲבֹר בְּאִסּוּר דְּאוֹרַיְתָא דְּלֹא תִקְרְבוּ. גַּם בַּתּוֹסְפוֹת (שַׁבָּת יג.) כָּתְבוּ, דְּעוּלָּא נָשֵׁק לַאֲחוֹתוֹ, מִשּׁוּם שֶׁהָיָה צַדִּיק גָּמוּר וְלֹא יָבוֹא לִידֵי הִרְהוּר, וּמִשְׁמַע דְּכָל אָדָם שֶׁאָסוּרִים בְּחִבּוּק גַּם בַּאֲחוֹתוֹ. וְכֵן מִשְׁמַע בַּחֶלְקַת מְחוֹקֵק (שָׁם סק"ח) וּבַבֵּית שְׁמוּאֵל (ס"ק יד). אֶלָּא דְּכֵיוָן דִּלְכוּלֵי עָלְמָא אֵין

תַּאֲוָה וַהֲנָאָה כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, אִם כֵּן גַּם אֵין הִרְהוּר. וְאֵינוֹ מְגֻנֶּה, שֶׁהֲרֵי הָאֲמוֹרָאִים לֹא הָיוּ עוֹשִׂים דָּבָר מְגֻנֶּה. וְעַל כָּרְחֵךְ דְּדָבָר מְגֻנֶּה הוּא שֶׁלֹּא יַרְגִּיל עַצְמוֹ לְהָקֵל בִּשְׁאָר עֲרָיוֹת, וְלָכֵן הוּא שַׁיָּךְ גַּם בַּאֲחוֹתוֹ. אֶלָּא שֶׁזּוֹ גְּזֵרָה לִסְתָם אֲנָשִׁים שֶׁמְּצוּיִים בָּהֶם הִרְהוּר, מַה שֶּׁאֵין כֵּן לְעוּלָּא וַחֲבֵרָיו שֶׁלֹּא בָּאִים לִידֵי הִרְהוּר גַּם בִּשְׁאָר נָשִׁים, בַּאֲחוֹתוֹ שָׂרֵי. וְאֵינוֹ מָכְרָח, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁהוּא אִסּוּר מִשּׁוּם דֶּרֶךְ פְּרִיצוּת. ע"ש. וּלְפִי דְּבָרָיו הוּא אִסּוּר דְּרַבָּנָן מַמָּשׁ.

וּבְשו"ת מִשְׁנֵה הֲלָכוֹת חֵלֶק ד' (סִימָן קפו) כָּתַב, דְּנוֹהֲגִין לִיגַּע בְּאָח וְאָחוֹת, וּמֵעוֹלָם לֹא שָׁמַעְנוּ לֶאֱסֹר נְגִיעָה בַּאֲחוֹתוֹ, וַאֲפִלּוּ הָרַמְבַּ"ם לֹא כָּתַב אֶלָּא הַמְחַבֵּק וּמְנַשֵּׁק לַאֲחוֹתוֹ הַגְּדוֹלָה, אֲבָל בִּנְגִיעָה לֹא שָׁמַעְנוּ. וְכֵן מֵעוֹלָם לֹא שָׁמַעְנוּ שֶׁאָב לֹא יִגַּע בְּבִתּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁכָּל הָנֵי אִסּוּרֵי עֲרָיוֹת הֵם. וְעַיֵּן רַמ"א (אה"ע סי' כ"א) וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּכָל שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם מֻתָּר. וְעַיֵּן שָׁם בִּפְתְחֵי תְּשׁוּבָה בְּשֵׁם הָרִיטְבָּ"א. וְעַיֵּן בְּשו"ת אִגְרוֹת מֹשֶׁה (ח"ד אהע"ז סי' י"ד) דְּכָל אִסּוּר נְגִיעָה בַּעֲרָיוֹת הוּא אַף לָרַמְבַּ"ם שֶׁסּוֹבֵר שֶׁהוּא בְּלָאו דְּלֹא תִקְרְבוּ דְּאוֹרַיְתָא, דַּוְקָא דֶּרֶךְ תַּאֲוָה, כַּמְפֹרָשׁ בִּדְבָרָיו רֵישׁ פכ"א מֵאִסּוּרֵי בִּיאָה. וּמַשְׁמַע שֶׁבְּלֹא דֶּרֶךְ תַּאֲוָה לֵיכָּא אַף אִסּוּר מִדְּרַבָּנָן, שֶׁלֹּא הִזְכִּיר זֶה. וּמְפֹרָשׁ כֵּן בַּשַּׁ"ךְ (יו"ד סי' קנז סק"י).

וּרְאֵה בָּרַדְבַּ"ז (ח"ד סִימָן ב) וְהוּבְאוּ דְּבָרָיו בְּמִשְׁנָה לַמֶּלֶךְ (יסודה"ת פ"ה ה"ו) שֶׁכָּתַב, שֶׁאִסּוּר קִרְבָה וַדַּאי מִדְּרַבָּנָן הִיא, דְּאִי מֵהַתּוֹרָה אֲפִלּוּ בִּשְׁאָר עֲרָיוֹת נַמִּי, וְאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן לֹא שָׁבְקַתְּ חַיֵּי לְכָל בְּרִיָּה שֶׁאִסּוּר לִיגַּע בְּבִתּוֹ אוֹ בַּאֲחוֹתוֹ. [וּמִדְּבָרֵי הָרַדְבַּ"ז מוּכָח שֶׁבִּכְלַל אִסּוּר קִרוּב לַעֲרָיוֹת הוּא אֲפִלּוּ נְגִיעָה בְּעָלְמָא בְּלֹא שׁוּם מַטָּרָה. וְכֵן הוֹכִיחַ בְּשו"ת בֵּית שְׁעָרִים (או"ח סי' רצד) וְעַיֵּן שָׁם מַה שֶּׁהֵבִיא בָּזֶה].

וְהַבַּ"ח (קו"א לאה"ע סי' כא) כָּתַב, דְּגַם בַּאֲחוֹתוֹ כְּשֶׁעוֹשֶׂה דֶּרֶךְ תַּאֲוָה עוֹבֵר מֵהַתּוֹרָה, וְסִיּוּעַ לָזֶה מִדִּבְרֵי רַבֵּנוּ דָּוִד הַכֹּהֵן הַנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁאִסּוּר לְהִסְתַּכֵּל בַּעֲרָיוֹת כְּגוֹן אֵשֶׁת אִישׁ "אוֹ אֲחוֹתוֹ" אוֹ בִּתּוֹ אוֹ כַּלָּתוֹ. אוֹ דְּסָבַר לֵיהּ כְּרַבֵּנוּ יוֹנָה בְּסֵפֶר הַיִּרְאָה שֶׁאָסוּר לְהִתְיַחֵד עִם שׁוּם אִשָּׁה אֲפִלּוּ עִם בִּתּוֹ אוֹ אֲחוֹתוֹ.

וּבְחֵלֶק ה' (סִימָן רכה) כָּתַב עוֹד בָּזֶה, דְּמַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמִשְׁנָה סוֹטָה (כא.) אֵיזֶהוּ חָסִיד שׁוֹטֶה כְּגוֹן דְּקָא טָבְעָה אִתְּתָא בְּנַהֲרָא, וְאָמַר לָאו אֹרַח אַרְעָא לְאִסְתַּכּוֹלֵי בָּהּ וְאַצּוֹלֵי. ע"כ. וְקָשֶׁה, לְפִי מַה שֶּׁכָּתַב הַבֵּית יוֹסֵף (יו"ד סי' קצ"ה) בְּשֵׁם תְּשׁוּבַת הָרַמְבַּ"ן, דְּאִשָּׁה נִדָּה חוֹלָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סַכָּנָה וְאֵין שָׁם אֶלָּא בַּעְלָהּ מֻתָּר לִיגַּע בָּהּ. וְכָתַב הַבֵּית יוֹסֵף, דְּהָרַמְבַּ"ן לְשִׁיטָתֵיהּ דְּקִרְבָה לַעֲרָיוֹת מִדְּרַבָּנָן, אֲבָל לְשִׁיטַת הָרַמְבַּ"ם דְּקִרְבָה אָסוּר מֵהַתּוֹרָה, הַדִּין הוּא יֶהֱרֹג וְאַל יַעֲבֹר כְּכָל עֲרָיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. וְאִם כֵּן לְשִׁיטַת הַבֵּית יוֹסֵף אַמַּאי הוּא חָסִיד שׁוֹטֶה, הָא לְכְאוֹרָה אָסוּר לִיגַּע בָּהּ מִדִּין עֲרָיוֹת. לֹא קַשְׁיָא מִידִּי, דְּהָרַשְׁבָּ"א בִּתְשׁוּבָה [הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל] כָּתַב, דְּלֹא אָסְרוּ כָּל הָנֵי הַרְחָקוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ בְּאִשְׁתּוֹ נִדָּה אֶלָּא לַבַּעַל, אֲבָל בִּשְׁאָר נָשִׁים שֶׁאֵין לִבּוֹ גַּס בָּהֶן, אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם הֶרְגֵּל דָּבָר. וְעַיֵּן רַמ"א (אה"ע סי' כ"א) לְעִנְיַן לָאֶכֹל עִם שְׁאָר נָשִׁים מִקְּעָרָה אַחַת, אֲבָל בִּשְׁאָר דְּבָרִים לֹא הֶחְמִיר. וְעַיֵּן בֵּיאוּר הַגְּרָ"א.

וּבְיַם שֶׁל שְׁלֹמֹה (קִדּוּשִׁין פ"ד כו. עַיֵּן שָׁם בַּכּוֹתֶרֶת) כָּתַב, שֶׁאָסוּר לְחַבֵּק וּלְנַשֵּׁק אֲחוֹתוֹ, אוֹ אֲחוֹת אָבִיו, בֵּין גְּדוֹלָה, "בֵּין קְטַנָּה", וְכֵן כָּל קְרוֹבוֹת הַמְּבִיאוֹת לְהֶרְגֵּל דְּבַר אִסּוּר, כְּגוֹן הוֹשָׁטַת כְּלִי מִיַּד אִשְׁתּוֹ נִדָּה לְיָדוֹ. אֲבָל שְׁאָר נָשִׁים, שֶׁאֵין לִבּוֹ גַּס בָּהֶן, בְּהוֹשָׁטַת כְּלִי, וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ. וְהֵבִיא מִתְּשׁוּבַת הָרַשְׁבָּ"א (א, קפח) שֶׁכָּתַב, קַיְמָא לָן כְּעוּלָּא בַּתְרֵיתָא לְאִסּוּר, וּמִכָּל מָקוֹם לֹא אָסְרוּ אֶלָּא קְרוֹבָה כְּמוֹ נְשִׁיקָה, וַאֲפִלּוּ אַבִּי יָדֵיהוּ, וְכֵן אֲפִלּוּ הוֹשָׁטַת כְּלִי מִיַּד אִשְׁתּוֹ נִדָּה לְיָדוֹ אָסוּר, לְפִי שֶׁלִּבּוֹ גַּס בָּהּ, וּבְקִרוּב מוּעָט אֵיכָא לְמֵיחַשׁ לְהֶרְגֵּל דְּבַר עֲבֵרָה. אֲבָל בִּשְׁאָר נָשִׁים, שֶׁאֵין לִבּוֹ גַּס בָּהֶן, מִלְּאכוֹת אֵלּוּ, כְּגוֹן הוֹשָׁטַת כְּלִי, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם הֶרְגֵּל עֲבֵרָה, לְמִי שֶׁאֵין לִבּוֹ גַּס בָּהּ. ע"כ. וְזֶה

חִדּוּשׁ לֶאֱסֹר אֲפִלּוּ בְּקִטַנָּה, וְאוּלַי רָצָה לוֹמַר עַל כָּל פָּנִים מִגִּיל שָׁלֹשׁ שָׁנִים.

וּבְחָכְמַת אָדָם (כְּלָל קכה אות ו) כָּתַב לְגַבֵּי אֲחוֹתוֹ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ שׁוּם הֶנָּאָה הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה בְּיוֹתֵר וּדְבַר אִסּוּר וְכוּ', וְאִם הִיא קְטַנָּה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים מֻתָּר, שֶׁאֵין זֶה לְחִבַּת עֲבֵרָה אֶלָּא חִבַּת קוּרְבָה. אֲבָל אִם מְנַשֵּׁק בִּשְׁבִיל לֵהָנוֹת אָז אֵין חִלּוּק בֵּין בִּתּוֹ לְאַחֶרֶת וּבֵין גְּדוֹלָה אוֹ קְטַנָּה. ע"כ. וּרְאֵה עוֹד בַּבֵּית שְׁמוּאֵל (סקי"ד) בְּשֵׁם הַטַּ"ז בְּעִנְיַן אָחוֹת לְאָח לְעַיֵּן בְּרֵישֵׁיהּ. וּמַה שֶּׁכָּתַב הַחָכְמַת אָדָם שֶׁאִם מְנַשֵּׁק בִּשְׁבִיל לֵהָנוֹת אָסוּר בְּכָל גַּוְנָא, אֶפְשָׁר שֶׁמְּקוֹר דְּבָרָיו הוּא מִדִּבְרֵי הַב"ח בְּקוּנְטְרֵס אַחֲרוֹן שָׁם, שֶׁכָּתַב, דְּמִשְׁמַע וַדַּאי דְּאִם הָיָה לִבּוֹ נוֹקְפוֹ עֲלֵיהֶן וְהָיָה בְּחִבּוּקָן הֲנָאָה פְּשִׁיטָא דְּאִסּוּרָא דְּאוֹרַיְתָא אִיכָּא בְּקִרְבָה זוֹ לְעֶרְוָה, וְזֶה שֶׁכָּתַב הַטּוּר וְדָבָר זֶה אָסוּר, הַיְנוּ בְּלִבּוֹ נוֹקְפוֹ כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וּבְפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת לְהָרַמְבַּ"ם שָׁם גַּם כֵּן כָּתַב לְהֵדָיא "שֶׁאֵין בּוֹ חִיּוּב מַלְקוּת אִם לֹא נִתְכַּוֵּן לֵהָנוֹת", וּמִשְׁמַע שֶׁאִם נִתְכַּוֵּן לֵהָנוֹת יֵשׁ בּוֹ אִסּוּר מִשּׁוּם לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה.

וּבְשֻׁלְחַן הַלֵּוִי (ח"ה סי' קצח) כָּתַב לְבָאֵר דִּבְרֵי הַבַּ"ח, שֶׁמַּה שֶּׁאָמְרוּ מְגֻנֶּה הַיְנוּ דַּוְקָא כַּאֲשֶׁר אֵין לוֹ שׁוּם חֶשֶׁק וַהֲנָאָה מִזֶּה כְּלָל, אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ נְקִיפַת לֵב וְהֶמְיַת מַחֲשָׁבָה, זֶהוּ שֹׁרֶשׁ קִרְבָה שֶׁל אִסּוּרֵי עֲרָיוֹת וְאָסוּר. וְכָל זֶה בַּאֲחוֹתוֹ, אֲבָל אָב לְבִתּוֹ וְאֵם לִבְנָהּ, גַּם אִם מַרְגִּישׁ הֶמְיַת לֵב, אֵין זֶה טִפְלוּת וְאִסּוּר עֲרָיוֹת, אֶלָּא רַק הֲרְגֵּשׁ שֶׁיֵּשׁ בְּטֶבַע הָעוֹלָם. אֶלָּא שֶׁאה"נ אִם יֵשׁ רֶגֶשׁ כָּזֶה, אָז גַּם בֵּין אֵם לִבְנָהּ וְאָב לְבִתּוֹ אָסוּר, וְכַמְבֹאָר בְּת' חַוּוֹת יָאִיר (סי' עב) וְהוּב"ד בְּפ"ת שָׁם, אֶלָּא שֶׁסְּתָמָא דְּרַךְ הַטֶּבַע לֹא הֲוֵי הָכִי. עכ"ד.

וּבְאִגְּרוֹת מֹשֶׁה שָׁם כָּתַב לְהָעִיר, שֶׁבַּת אָחִיו וּבַת אֲחוֹתוֹ, וְכֵן שֵׁנִי בְּשֵׁנִי, הוּא אִסּוּר גָּמוּר, וְצָרִיךְ לִמְחוֹת. עוֹד כָּתַב שָׁם שֶׁגַּם בַּאֲחוֹתוֹ וְכַדּוֹ' הוּא בְּגַוְנָא שֶׁאֵין הִרְהוּר, שֶׁאל"כ וַדַּאי הוּא אִסּוּר גָּמוּר מִשּׁוּם לָאו דְּוִנְשְׁמַרְתָּ. וּפָשׁוּט.

וּלפ"ז דִּבְשָׁאָר נָשִׁים לֹא גָּזְרוּ מִשּׁוּם הֶרְגֵּל עֲבֵרָה, לֹא נִשְׁאָר אֶלָּא אִסּוּר לָאו דְּנִגִּיעָה, דְּגַם לְהָרַמְבַּ"ם לֵיכָא אֶלָּא אִסּוּר לָאו בִּנְגִיעָה אֶלָּא כְּשֶׁהוּא לְשֵׁם חִבָּה, וְאִסּוּר נְגִיעָה אֵינוֹ אֶלָּא אִסּוּר לָאו בְּעָלְמָא, א"כ אִסּוּר לָאו נִדְחֶה מִפְּנֵי פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ. וְלָכֵן הֲוֵי חָסִיד שׁוֹטֶה. וְאַף שֶׁכָּתַב הַב"שׁ שֶׁדַּעַת הָרַמְבַּ"ם אֲפִלּוּ בִּנְגִיעָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם חִבָּה הֲוֵי אִסּוּר דְּאוֹרַיְתָא, וְהַשַּׁ"ךְ חוֹלֵק עַל זֶה, וּלְדַעַת הַב"שׁ עַל כָּל פָּנִים תִּקְשֶׁה מִמַּעֲשֶׂה רַב שֶׁמָּצִינוּ כַּמָּה מֵאָמוֹרָאִים שֶׁהָיוּ מְנַשְּׁקִים לִבְנוֹתֵיהֶם וַאֲחִיוֹתֵיהֶם, וְאִי אִיכָּא אִסּוּר דְּרַבָּנָן אַכַּתִּי תִּקְשֶׁה הָאֵיךְ עָבְרוּ, וְכָל שֶׁכֵּן אִסּוּר דְּאוֹרַיְתָא לְהָרַמְבַּ"ם. וְעַל כֹּרְחֵךְ צָרִיךְ לוֹמַר דַּאֲפִלּוּ לְבַ"שׁ דְּסָבִירָא לֵיהּ דִּלְהָרַמְבַּ"ם נְגִיעָה אָסוּר מִדְּאוֹרַיְתָא אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ חִבָּה, וּלְהַשַּׁ"ךְ עַל כָּל פָּנִים מִדְּרַבָּנָן, צָרִיךְ לְחַלֵּק דְּדַוְקָא בְּאִשְׁתּוֹ סָבִירָא לֵיהּ לְהָרַמְבַּ"ם כֵּן, אֲבָל בִּנְשִׁים אֲחֵרוֹת וְאֵינוֹ דֶּרֶךְ חִבָּה, גַּם לְהָרַמְבַּ"ם אֵינוֹ אָסוּר מִדְּאוֹרַיְתָא לְבַ"שׁ. וּרְאֵיָה מֵהָא דְּכָתַב הָרַמְבַּ"ם (פכ"א מֵהִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִיאָה) הַמְחַבֵּק אֲחוֹתוֹ הַגְּדוֹלָה וַאֲחוֹת אִמּוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין תַּאֲוָה וְלֹא הֶנָּאָה כְּלָל, הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה בְּיוֹתֵר, וְדָבָר אָסוּר הוּא וּמַעֲשֶׂה טִפְּשִׁים. עַד כָּאן. וּמִדְּלֹא כָּתַב סְתָם אָסוּר לְחַבֵּק אֲחוֹתוֹ הַגְּדוֹלָה, וַאֲחוֹת אִמּוֹ, מֵהַתּוֹרָה, מְבֹאָר דְּהָנֵי לָאו מֵהַתּוֹרָה הֵן, וְעַל כֹּרְחֵךְ צָרִיךְ לְחַלֵּק בֵּין אִשְׁתּוֹ וּשְׁאָר נָשִׁים וְכַנִּזְכַּר לְעֵיל. וְהָרַמְבַּ"ם נַמִּי לֹא אָסַר בַּאֲחוֹתוֹ אֶלָּא חִבּוּק וְנִשּׁוּק, אֲבָל נְגִיעָה סְתָם בַּאֲחוֹתוֹ לֹא מָצִינוּ אִסּוּר גַּם לְהָרַמְבַּ"ם. וּפוֹק חֲזִי מַאי עַמָּא דָּבָר נוֹהֲגִין לִיגַּע בְּאָח וְאָחוֹת, וּמֵעוֹלָם לֹא שָׁמַעְנוּ שֶׁאָב לֹא יִגַּע בְּבִתּוֹ, וְכָל הָנֵי אִסּוּרֵי עֲרָיוֹת הֵם. עַיֵּן שָׁם.

וּבְקֻבָּץ תְּשׁוּבוֹת לְהַגְרִי"שׁ אֶלְיָשִׁיב (חֵלֶק ב' סִימָן ב' אוֹת ג') נִשְׁאַל בְּעִנְיַן נְתִינַת יָד לַאֲחוֹתוֹ אִם הוּא גַּם בִּכְלַל הָאִסּוּר שֶׁל חִבּוּק וְנִשּׁוּק לַאֲחוֹתוֹ. וְכֵן מַה הַדִּין בִּנְתִינַת יָד וְחִבּוּק בִּפְנֵי אֲנָשִׁים לְאָחוֹת שֶׁלֹּא רָאָה אוֹתָהּ הַרְבֵּה שָׁנִים. וְהֵשִׁיב, דְּהֲלָכָה פְּסוּקָה הִיא בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ דְּהַמְחַבֵּק אוֹ הַמְנַשֵּׁק אֲחוֹתוֹ הַגְּדוֹלָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ שׁוּם הֶנָּאָה

כְּלָל, הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה בְּיוֹתֵר, וּדְבַר אִסּוּר הוּא. מִכָּל מָקוֹם בִּנְתִינַת יָד כְּשֶׁלֹּא רָאָה אוֹתָהּ הַרְבֵּה שָׁנִים, רַשַּׁאי. עַיֵּן שָׁם. וּרְאֵה עוֹד בְּקֹבֶץ תְּשׁוּבוֹת חֵלֶק ג' (סִימָן י') שֶׁהֵבִיא מִבָּתֵּי כְּהֻנָּה דְּמַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבָּ"ם וּדְבַר אִסּוּר הוּא לְגַבֵּי חִבּוּק וְנִשּׁוּק לַאֲחוֹתוֹ, אֵין הַכַּוָּנָה לְאִסּוּר קָבוּעַ וְחָמוּר כִּשְׁאָר אִסּוּרֵי דְּרַבָּנָן, אֶלָּא דֶּרֶךְ אַזְהָרָה בְּעָלְמָא. וּמִשּׁוּם הָכִי כָּתַב בִּלְשׁוֹן דָּבָר מְגֻנֶּה. עַיֵּן שָׁם.

וְנוֹדַע כִּי לְעִנְיַן יִחוּד מָתָר לְהִתְיַחֵד עִם אִמּוֹ וּבִתּוֹ, וְהוּא הַדִּין נַמִּי מָתָר לִשְׁמֹעַ קוֹלָם, וְכָךְ כָּתַב בְּשׁוּ"ת אָז נִדְבְּרוּ חֵלֶק ט' (סִימָן נ"ט אוֹת א').

וְעַל כָּל פָּנִים בִּזְמַנֵּנוּ אֵין הַדָּבָר מָצוּי בְּקֶרֶב הַיְּרֵאִים לִיתֵּן יָד לַאֲחוֹתוֹ, בִּפְרָט בְּפַרְהֶסְיָא, וְלָכֵן יֵשׁ לְהִמָּנַע מִזֶּה בְּכָל גַּוְנָא, וְלֹא יַרְגִּיל עַצְמוֹ בִּדְבָרִים כְּגוֹן אֵלֶּה. וּמִכְּלָל זֶה הַנָּכוֹן הוּא שֶׁלֹּא לְנַשֵּׁק יְדֵי אֲחוֹתוֹ הַגְּדוֹלָה בְּלֵיל שַׁבָּת, [וְשֶׁלֹּא כְּדִבְרֵי הַמַּהַר"ח הַנִּזְכָּר לְעֵיל, שֶׁדִּבֵּר עַל זְמַנּוֹ]. וְכָל שֶׁכֵּן לְדִבְרֵי הַחֲזוֹן אִישׁ דְּאַף שְׁמִיעַת קוֹל זֶמֶר שֶׁל אֲחוֹתוֹ יֵשׁ לְהַחְמִיר.

וּבִשְׁאָר נָשִׁים פָּשׁוּט שֶׁאֲפִלּוּ נְגִיעָה בְּעָלְמָא אֲסוּרָה בְּאִסּוּר גָּמוּר, וּצְרִיכִים לִיזָּהֵר בָּזֶה בְּשָׁעָה שֶׁקּוֹנִים בַּמַּכֹּלֶת, אוֹ שֶׁאִשָּׁה שֶׁמְּשַׁלֶּמֶת לְנַהַג אוֹטוֹבּוּס וְכַדּוֹמֶה. וּבְסֵפֶר פְּרִי דֶּעָה (סוֹף הִלְכוֹת נִדָּה) כָּתַב תּוֹכַחַת מְגֻלָּה עַל הַנָּשִׁים הַסּוֹחֲרוֹת שֶׁנּוֹגְעוֹת בִּידֵי הַסּוֹחֲרִין, שֶׁאַף נְגִיעָה בְּעָלְמָא יֵשׁ בָּהּ אִסּוּר מֵהַתּוֹרָה אוֹ מִדְּרַבָּנָן, וְעוֹד וְכוּ'.

מֵאֵיזֶה גִּיל הָאִסּוּר לְחַבֵּק וּלְנַשֵּׁק אֶת אֲחוֹתוֹ

וּמֵאֵיזֶה גִּיל הָאִסּוּר לְחַבֵּק וּלְנַשֵּׁק אֶת אֲחוֹתוֹ, הִנֵּה בַּשֻּׁלְחָן עָרוּךְ הַנִּזְכָּר לְעֵיל (אֶבֶן הָעֶזֶר סִימָן כ"א סָעִיף ז') כָּתַב, הַמְחַבֵּק אוֹ הַמְנַשֵּׁק אַחַת מֵהָעֲרָיוֹת שֶׁאֵין לִבּוֹ שֶׁל אָדָם נוֹקְפוֹ עֲלֵיהֶם, כְּגוֹן אֲחוֹתוֹ הַגְּדוֹלָה וַאֲחוֹת אָבִיו וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ שׁוּם הֶנְאָה כְּלָל הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה בְּיוֹתֵר, וּדְבַר אִסּוּר הוּא וּמַעֲשֶׂה טִפְּשִׁים, שֶׁאֵין קְרוֹבִים לָעֶרְוָה כְּלָל, בֵּין גְּדוֹלָה בֵּין קְטַנָּה. עַד כָּאן. וְכָתַב הַבֵּית שְׁמוּאֵל שָׁם, דִּפְעָמִים שֶׁהָאִסּוּר הוּא מִגֵּיל שָׁלֹשׁ, וּפְעָמִים שֶׁהָאִסּוּר הוּא מִגֵּיל שֶׁבּוֹשָׁה לַעֲמֹד בְּפָנָיו בְּלֹא בְּגָדֶיהָ. וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה מְבֹאָר בְּשׁוּ"ת יַבִּיעַ אוֹמֵר חֵלֶק ו' (חֵלֶק אֹרַח חַיִּים סִימָן י"ד אוֹת ב'), לְגַבֵּי טֶפַח בְּאִשָּׁה עֶרְוָה, דִּפְעָמִים שֶׁמִּגִּיל שָׁלֹשׁ כְּבָר שַׁיָּךְ דִּין טֶפַח בְּאִשָּׁה עֶרְוָה. וּפְעָמִים יוֹתֵר מִבַּת ג', וְהַכֹּל לְפִי הִתְפַּתְּחוּת הַקְּטַנָּה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הַגָּאוֹן הֶחָזוֹן אִישׁ בְּהִלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע (סִימָן ט"ז אוֹת ח'), דְּמַה שֶּׁכָּתַב בַּבֵּאוּר הֲלָכָה דְּטֶפַח בְּאִשָּׁה הַיְנוּ מִבַּת ג' שָׁנִים, הִנֵּה לְפִי מַה שֶּׁמְּבֹאָר לְעֵיל דְּכָל הָנֵי אֵינָם עֶרְוָה בְּעִקָּרָן, אֶלָּא חֲכָמִים אָסְרוּ אוֹתָם מִשּׁוּם הִרְהוּר וְטִרְדָּה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַשְׁבָּ"א בְּשֵׁם הָרַאֲבַ"ד, נִרְאֶה שֶׁכָּל שֶׁאֵין דַּעְתָּם שֶׁל בְּנֵי אָדָם עֲלֵיהֶן מַחֲמַת קַטְנוּתָן, מֻתָּר. וַהֲרֵי דַּעַת רַבֵּנוּ יוֹנָה שֶׁאֵין אִסּוּר בִּרְאִיָּה אֶלָּא בְּהִסְתַּכְּלוּת, וְנָהֲגוּ שֶׁשְּׁאָר פּוֹסְקִים סָתְמוּ לְהַחְמִיר גַּם בִּרְאִיָּה, מִכָּל מָקוֹם זוֹ שֶׁאֵין יֵצֶר עָלֶיהָ מַחֲמַת קוּטְנָהּ, הַדַּעַת נוֹטָה שֶׁלֹּא אָסְרוּ חֲכָמִים בְּכֹהֲאי גַּוְנָא. וְאֵין כָּאן שִׁעוּר בְּשָׁנִים, אֶלָּא לְפִי קַטְנוּת גּוּפָן. עַד כָּאן.

וְכָתַב עוֹד בְּיַבִּיעַ אוֹמֵר: גַּם בְּשׁוּ"ת מַהַר"ם בְּרִיסְק חֵלֶק ב' (סִימָן ע') נִשְׁאַל בְּבָנוֹת קְטַנּוֹת הַמּוּבָאוֹת לְבֵית הַכְּנֶסֶת בְּשִׁעוֹת קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה, וְכָתַב, שֶׁמֵּאַחַר שֶׁדִּין טֶפַח בְּאִשָּׁה עֶרְוָה אֵינוֹ אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן מִשּׁוּם הִרְהוּר וְטִרְדָּה, וּכְמֹבְאָר בְּשׁוּ"ת פָּנִים מְאִירוֹת, בְּוַדַּאי דְּלֹא שַׁיָּךְ דִּין זֶה דְּטֶפַח בְּאִשָּׁה עֶרְוָה בְּבָנוֹת קְטַנּוֹת, אֶלָּא שֶׁאֵין זֶה מִשְׁנַת חֲסִידִים לְהָבִיא קְטַנּוֹת כָּאֵלֶּה לְבֵית הַכְּנֶסֶת, בִּפְרָט שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לְחִנּוּךְ. וּמִכָּל שֶׁכֵּן לִשִׁיטַת הָרֹא"שׁ, שֶׁאַף נָשִׁים לֹא יִתְפַּלְּלוּ נֶגֶד טֶפַח מְגֻלֶּה בְּאִשָּׁה. וּלְדִידֵיהּ אֵין הַטַּעַם מִשּׁוּם הִרְהוּר, וְאֶפְשָׁר שֶׁאָסוּר גַּם בְּקְטַנּוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לְחַלֵּק. עַל כָּל פָּנִים חֲסִידִים וְאַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה צְרִיכִים לְקַדֵּשׁ עַצְמָם בַּמֻּתָּר לָהֶם. עַד כָּאן תֹּכֶן דְּבָרָיו.

וְהַגָּאוֹן רַבִּי עֲקִיבָא סוֹפֵר בְּשׁוּ"ת דַּעַת סוֹפֵר (חֵלֶק אֹרַח חַיִּים סִימָן י"א), הֶעֱלָה לֶאֱסֹר בְּקְטַנּוֹת

מִשָּׁלֹשׁ שָׁנִים וָאֵילָךְ, וְשֶׁכֵּן מָצָא לְהַמִּשְׁנָה בְּרוּרָה בְּשֵׁם שֶׁלְחָן שְׁלֹמֹה הַנִּזְכָּר לְעֵיל, שֶׁאָסְרוּ, מִטַּעַם שֶׁמִּגִּיל שָׁלֹשׁ שָׁנִים רְאוּיוֹת לְבִיאָה. וְעַל פִּי זֶה הִצְדִּיק אֶת הַצַּדִּיק דְּמֵעִיקָּרָא הָרַב הַגָּאוֹן הַשּׁוֹאֵל מַהֲרַ"י יוּנְגְרֵייז שֶׁצִּוַּח כְּכָרוּכְיָא נֶגֶד הַמְקִלִּים בָּזֶה לְהַלְבִּישׁ אֶת בְּנוֹתֵיהֶם הַקְּטַנּוֹת בִּשְׂמָלוֹת קְצָרוֹת וּבְלִי שַׁרְווּלִים, וּמָקוֹם יַגִּיד לָהֶם שֶׁבִּקְטַנּוֹת לֵיכָּא קְפֵידָא, וְהֶבֶל יִפְצֶה פִּיהֶם, שֶׁמִּלְבַד הָאִסּוּר דְּטֶפַח בְּאִשָּׁה עֶרְוָה שֶׁשַּׁיָּךְ מִגִּיל שָׁלֹשׁ וָאֵילָךְ, וְעוֹד שֶׁהֲרֵי יֵשׁ חִיּוּב לְחַנְּכָן בְּצְנִיעוּת עַל פִּי דִּבְרֵי תּוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה, וְשֶׁלֹּא לְהַרְגִּילָן בְּבִגְדֵי פְּרִיצוּת דְּאָסוּר לְמִסְפֵּי לְהוּ אִסּוּרָא בְּיָדַיִם, עַיֵּן שָׁם.

וְאֵין סָפֵק שֶׁאֻמַּת יְהוּדָה חִכּוֹ שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹכִיחַ בְּדַרְכֵי נֹעַם אֶת הוֹרֵיהֶן לְבַל יוֹסִיפוּ לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הָרַע הַזֶּה, כִּי לְכָל הָעָם בִּשְׁגָגָה, וְעַיֵּן עוֹד בְּשׁוּ"ת תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה חֵלֶק ב' (סִימָן רכ"ט אוֹת י') שֶׁאוֹתָם שֶׁמְּבִיאִים בָּנוֹת קְטַנּוֹת לְבֵית הַכְּנֶסֶת לֹא יָאוֹת עָבְדִין וְכוּ', עַיֵּן שָׁם. אֲבָל לְעִנְיַן לָאֶסֹר לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע וּלְהִתְפַּלֵּל כְּנֶגְדָּן, בְּשָׁעָה שֶׁהֵן בָּאוֹת לִגְבוּלֵינוּ, וְאֵין בְּיָדֵינוּ לִמְחוֹת, נִרְאֶה דְּשַׁפִּיר סָמְכִינַן עַל הָאַחֲרוֹנִים הַמְקִלִּים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל.

וְכָכָה כָּתַב בְּשׁוּ"ת חֵלֶק לֵוִי (חֵלֶק אֹרַח חַיִּים סִימָן ל"ו), שֶׁאַף לְפִי מַה שֶּׁכָּתַב הָרוֹקֵחַ (סִימָן שכ"ד) לֶאֱסֹר לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע נֶגֶד נָשִׁים הַהוֹלְכוֹת בִּגְלוּי זְרוֹעוֹת, וְכָתְבוּ הָאַחֲרוֹנִים דְּהֵינוּ אַף בְּאֵלֶּה שֶׁדַּרְכָּן לֵילֵךְ כָּךְ כְּדֶרֶךְ הַפְּרוּצוֹת, אָסוּר לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע כְּנֶגְדָּן, אַף יֵשׁ לוֹמַר דְּבִקְטַנּוֹת דְּלֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר בְּהוּ דְּעָבְדִי אִסּוּרָא וּפְרִיצוּתָא, הָכִי נַמִּי שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוֹלְכוֹת כָּךְ תָּמִיד לֹא הֲוֵי עֶרְוָה וּמֻתָּר לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע כְּנֶגְדָּן, עַד כָּאן. וְיֵשׁ לְהָשִׁיב קְצָת עַל טַעְמוֹ, שֶׁהֲרֵי גַּם בְּנָכְרִיּוֹת דְּלֹא שַׁיָּךְ בְּהוּ טַעְמָא דְּעָבְדִי אִסּוּרָא אַף עַל פִּי הָכִי קָרִינָן בְּהוּ טֶפַח בְּאִשָּׁה עֶרְוָה. וְכֵן פָּסַק בְּבֶן אִישׁ חַי (פָּרָשַׁת בֹּא אוֹת ח'), שֶׁנְּשֵׁי הָעַרְבִיִּים שֶׁהוֹלְכוֹת תָּמִיד בִּגְלוּי זְרוֹעוֹת אֵין לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע כְּנֶגְדָּן. וְכֵן כָּתַב הַגָּאוֹן מִבּוּטְשַׁאטְשׁ בְּאֶשֶׁל אַבְרָהָם (סִימָן ע"ה), עַיֵּן שָׁם. וְכָל שֶׁכֵּן לְגַבֵּי יַלְדוֹת קְטַנּוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ מִצְוָה לְחַנְּכָן בִּצְנִיעוּת עַל פִּי דִּבְרֵי תּוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וּבְסָנְהֶדְרִין (נ"ה:) חָשִׁיב נַמֵּי תַּקָּלָה לְקָטָן. וְעַיֵּן בְּחִדּוּשֵׁי הָרַשַּׁ"שׁ שָׁם, וּבְשׁוּ"ת יַבִּיעַ אֹמֶר חֵלֶק ג' (חֵלֶק אֹרַח חַיִּים סִימָן כ"ח דַּף צ"ז עַמּוּד א'). עַיֵּן שָׁם. וְרַק זֹאת הָיָה לוֹ לוֹמַר שֶׁבִּקְטַנּוֹת כָּאֵלֶּה שֶׁדַּרְכָּן בְּכָךְ לֵיכָּא הִרְהוּר וְטִרְדָּה וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל.

וְעַיֵּן בְּסֵפֶר עוֹד יוֹסֵף חַי (פָּרָשַׁת בֹּא סְעִיף א') שֶׁכָּתַב, פֹּה עִירֵנוּ בַּגְדָּאד מִשָּׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת נוֹהֲגוֹת כָּל הַנָּשִׁים לָלֶכֶת בִּזְרוֹעוֹת מְגֻלּוֹת עַד סוֹף אֲצִילֵי יְדֵיהֶן, וְנִמְצָא כָּל הַזְּרוֹעַ דַּרְכּוֹ לִהְיוֹת מְגֻלֶּה, וְדֵינוֹ כְּמוֹ כַּפּוֹת הַיָּדַיִם וְהָאֲצְבָּעוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן אִסּוּר מִשּׁוּם טֶפַח בְּאִשָּׁה עֶרְוָה. וּבַדּוֹר הַזֶּה נָהֲגוּ הַצְּעִירוֹת לְכַסּוֹת כָּל הַזְּרוֹעַ עַד כַּף הַיָּד, וְהַשִּׁמְלָה נִסְגֶּרֶת בְּקֶרְסֵי זָהָב סָמוּךְ לְכַף הַיָּד. וְהַמְּבָגְּרוֹת אֵינָן עוֹשׂוֹת כֵּן אֶלָּא נוֹהֲגוֹת כְּמִקֹּדֶם, וְרוֹאוֹת בְּמִנְהָג הֶחָדָשׁ מַעֲשֶׂה יַלְדוּת, וּגְנַאי הוּא לָהֶן. וְלָכֵן גַּם בַּזְּמַן הַזֶּה אֵין לַחְשֹׁב גִּלּוּי זְרוֹעוֹת בִּכְלַל טֶפַח בְּאִשָּׁה עֶרְוָה, וְרַק מִן הָאָצִיל וּלְמַעְלָה יֵשׁ לוֹ דִּין עֶרְוָה. עַד כָּאן תֹּכֶן דְּבָרָיו. וְעַיֵּן בְּבֶן אִישׁ חַי (פָּרָשַׁת בֹּא אוֹת י"א) שֶׁגַּם מַה שֶּׁכָּתַב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ [בְּפָרָשַׁת נָשֹׂא דַּף קמ"ב רֵישׁ עַמּוּד א'] שׁוֹק בְּאִשָּׁה עֶרְוָה, רֶגֶל בְּאִשָּׁה עֶרְוָה, יָד בְּאִשָּׁה עֶרְוָה, הַכַּוָּנָה עַל הַחֵלֶק שֶׁדַּרְכּוֹ לִהְיוֹת מְכֻסֶּה, עַיֵּן שָׁם. וְאָמְנָם אֵין לְהַתִּיר בִּזְרוֹעוֹת מְגֻלּוֹת שֶׁנָּהֲגוּ בָּהֶן בַּזְּמַן הַזֶּה כְּדֶרֶךְ הַפְּרוּצוֹת. אֲבָל לְעִנְיַן בָּנוֹת קְטַנּוֹת שֶׁדַּרְכָּן בְּכָךְ וְאֵין לָחוּשׁ בָּהֶן לְהִרְהוּר יֵשׁ מָקוֹם לִסְמֹךְ עַל הָאַחֲרוֹנִים הַמְקִלִּים בָּזֶה. הֲלֹא הֵם הֶחָזוֹן אִישׁ, וּמַהֲרַ"ם בְּרִיסְק, וְהַחֵלֶק לֵוִי, שֶׁפָּסְקוּ לְהָקֵל בָּזֶה. וּבְדִבְרֵי סוֹפְרִים שׁוֹמְעִים לְהָקֵל. וּמִכָּל מָקוֹם הַמַּחְמִיר לַעֲצֹם עֵינָיו בִּשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִסְתַּכֵּל בָּהֶן, תָּבֹא עָלָיו בְּרָכָה.

וּלְעִנְיַן לָתֵת יָד לְיַלְדָּה קְטַנָּה לַחֲצוֹת אֶת הַכְּבִישׁ, הִנֵּה מֵעִקַּר הַדִּין אֵין בָּזֶה אִסּוּר, וּמִיהוּ מִמִּדַּת חֲסִידוּת נָכוֹן שֶׁיֹּאחֲזוּ בַּיָּד דֶּרֶךְ הַשַּׁרְווּל. עַד כָּאן דְּבָרָיו.

אֵין לַכַּלָּה לְנַשֵּׁק יְדֵי חֲמִיהָ אַחֲרֵי הַקִּדּוּשׁ, וְכֵן אֵין לֶחָתָן לְנַשֵּׁק יְדֵי חֲמוֹתוֹ

וְדַע שֶׁאֵין לַכַּלָּה לְנַשֵּׁק יְדֵי חָמִיהָ אַחֲרֵי הַקִּדּוּשׁ וְכֵן פָּשׁוּט שֶׁאֵין לֶחָתָן לְנַשֵּׁק יְדֵי חֲמוֹתוֹ וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל, וְאַף אִם הֵם עַמֵּי הָאָרֶץ שֶׁנּוֹהֲגִים כֵּן בְּמִשְׁפַּחְתָּם וְרוֹאִים בְּכָךְ פְּגִיעָה אִם לֹא יְנַהֲגוּ כֵּן, וַאֲפִלּוּ אִם חָמִיהָ גְּדוֹל הַדּוֹר, וְאֵין לִטְעֹן שֶׁזּוֹ נְשִׁיקָה שֶׁל כְּבוֹד הַתּוֹרָה וְנִכָּר שֶׁהִיא רַק לִכְבוֹד הַתּוֹרָה. שֶׁגַּם נְשִׁיקָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל חִבָּה אֲסוּרָה מִן הַתּוֹרָה אוֹ מִדְּרַבָּנָן, רְאֵה בְּבֵית יוֹסֵף יוֹרֶה דֵּעָה סוֹף סִימָן קצ"ה, וּבַשַּׁ"ךְ שָׁם (סְעִיף קָטָן כ'), וּבְבֵית שְׁמוּאֵל אֶבֶן הָעֵזֶר (סִימָן כ'), וּלְמָרָן הַחִיד"א בְּסֵפֶר כִּסֵּא דָוִד (דְּרוּשׁ כ"ה לְשַׁבָּת הַגָּדוֹל דַּף ק"ז עַמּוּד ג'), וּבְסִפְרוֹ יָעִיר אֹזֶן (מַעֲרֶכֶת א' אוֹת ע"א), וּבְשׁוּ"ת וַיּוֹסֵף אַבְרָהָם סְתָהוֹן (סִימָן ז' דַּף נ' עַמּוּד ב'), וּבְטָהֳרַת הַבַּיִת חֵלֶק ב' (עַמּוּד רי"ח וְהָלְאָה). וְהַגַּר"ח פַּלַאגִ'י בְּשׁוּ"ת לֵב חַיִּים חֵלֶק ב' (סִימָן ד') כָּתַב שֶׁגַּם בִּנְגִיעָה בְּעָלְמָא אֲסוּרָה מִיהָא אִיכָּא, וְלָכֵן צָרִיךְ לְהִזָּהֵר אַף בְּדָבָר הַהָוֶה וְרָגִיל בִּנְשִׁיקַת יָדַיִם שֶׁל הַנְּעָרוֹת הַבְּתוּלוֹת וְהַפְּנוּיוֹת לִבְנֵי אָדָם הַגְּדוֹלִים וְלִקְרוֹבֵיהֶן, שֶׁלֹּא יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ, אֲפִלּוּ נְגִיעָה בְּעָלְמָא. עַד כָּאן. וּבְסִפְרוֹ שׁוּ"ת חַיִּים וְשָׁלוֹם חֵלֶק ב' (סִימָן י"ז) דָּן בִּדְבַר נְשִׁיקַת יָד שֶׁל הַנָּשִׁים לְאָדָם גָּדוֹל בְּתוֹרָה, וְהֵבִיא מַה שֶּׁכָּתַב בְּמִדְרָשׁ רַבָּה פָּרָשַׁת בֹּא (פֶּרֶק ט"ז סִימָן ב'), שֶׁכָּל הַנּוֹגֵעַ בְּאִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ מֵבִיא מִיתָה עַל עַצְמוֹ, אַלְמָא דְּאִיכָּא אִסּוּר מִשּׁוּם קִרְבָה. וְאִם כֵּן אֵין לִנְגֹּעַ בְּיַד אִשָּׁה כְּלָל, וּבִפְרָט בְּאֵשֶׁת אִישׁ אוֹ נִדָּה, וְאִם אִי אֶפְשָׁר בְּלָאו הָכִי יִהְיֶה עַל יְדֵי בָּתֵּי יָדַיִם וּבִרְפִיוֹן יָדַיִם. וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ בִּירוּשַׁלְמִי (פֶּרֶק ג' דְּסוֹטָה הֲלָכָה א'), אַהָא דְּכֹהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ תַּחַת יָדָהּ וּמַנִּיף, וּפָרִיךְ, וְאֵין הַדָּבָר כְּעוּר? וּמְשַׁנֵּי מֵבִיא מַפָּה. וְאֵינוֹ חוֹצֵץ? אֶלָּא מֵבִיא כֹּהֵן זָקֵן, וַאֲפִלּוּ תֵּימָא בָּחוּר אֵין יֵצֶר הָרַע מָצוּי לְשָׁעָה. (וְכֵן הוּא בְּתוֹסָפוֹת קִדּוּשִׁין ל"ו:). אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ לְחַלֵּק בֵּין מַפָּה עָבָה שֶׁאֵין מַרְגִּישׁ כְּלָל בָּהּ, לְבֵית יָד שֶׁהוּא דַּק וּמַרְגִּישׁ בִּבְשָׂרָהּ. עַיֵּן שָׁם. וְעַיֵּן עוֹד בְּסִפְרוֹ בִּרְכַּת מוֹעֲדֶיךָ לְחַיִּים (דְּרוּשׁ ז' לְשַׁבָּת תְּשׁוּבָה). וּבִשְׁדֵי חֶמֶד הַנִּזְכָּר לְעֵיל (מַעֲרֶכֶת ק' כְּלָל ז') כָּתַב, דְּמַה שֶּׁנּוֹהֲגִים נָשִׁים לְנַשֵּׁק יְדֵי אֲנָשִׁים גְּדוֹלִים הוּא מִנְהָג רַע וָמַר, וְאִי אִיישַׁר חֵילִי אֲבַטְלִינֵיהּ, כִּי אֲפִלּוּ נְגִיעָה כָּל דְּהוּ אֲסוּרָה. וְנוֹדַע לִי בְּבֵרוּר שֶׁהַגַּר"ח פַּלַאגִ'י הָיָה לוֹבֵשׁ תָּמִיד בָּתֵּי יָדַיִם, בַּקַּיִץ וּבַחֹרֶף, מֵחֲמַת נְשִׁיקַת הַיָּד הַנְּהוּגָה בֵּינֵינוּ. כִּי יָדוּעַ וּמְפֹרְסָם שֶׁבְּכָל עִנְיָנָיו הָיָה מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת וּבְקְדֻשָּׁה וְטָהֳרָה. עַיֵּן שָׁם. וְהוּבָא בַּהֲלִיכוֹת עוֹלָם חֵלֶק ח' (שׁוֹפְטִים אוֹת כ"ב).

אברכים המעונינים
להתקבל לכולל יגדיל תורה
ניתן ליצור קשר
בפלאפון 050-4158840

בסימנא טבא

יצא לאור

ספר יגדיל תורה בהלכה

שבת חלק ב

מסימן רסג - רסח

כל ההלכות וההערות

מזמרן הראשון לציון

בילקוט יוסף שליט"א

(בילקוט יוסף שבת חלק א כרך ב')

מנוקדים ברוב פאר והדר

כמו כן ניתן

להיות שותף בהוצאה לאור

של ספרים נוספים שאי"ה בקרוב יצאו לאור עולם

ספר יגדיל תורה בהלכה ברור הלכה מסימן רמב – ש

אשיחה בחוקיך בהלכה חמשה חלקים

שו"ת יגדיל תורה שני חלקים ועוד אי"ה כאשר יזכנו השי"ת

במחיר הקרן של 50 ₪ לספר

ובזה זוכה למצות כתיבת ספר תורה בהידור רב

ולמצות זכר למחצית השקל

וכשיצאו לאור עולם

ניתן לקבלם בכולל יגדיל תורה

ברחוב קלאוזנר 24 באר שבע

ניתן להיות שותף דרך הקישור לנדרים פלוס

https://www.matara.pro/nedarimplus/online/?mosad=7005270

וכן בביט מס 0509013000

לציין עבור הספרים, ופרטים להקדשה

כמו כן ניתן להשיג בכולל

ספר יגדיל תורה בהלכה ח"ב

וכבר אמר חז"ל בפסיקתא זוטרתא

(פרשת כי תשא ל, יב)

אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה

במה תרום קרנן של ישראל, בכי תשא, שנאמר צדקה תרומם גוי וכו'

ונאמר עץ חיים היא למחזיקים ותומכיה מאושר (משלי ג, יח)

שותפים להקים
מקום לה' משכנות ל'אביר יעקב'

אי"ה רוצים להתחיל בבניית בית כנסת
ובית מדרש יגדיל תורה
ומקוה טהרה לנשים ולגברים
ברחוב שמשון עמיצור בשכונת רמות בבאר שבע

רוצים לשתף 840 חברים שישתתפו בס"ך של תרומה בשם 'יעקב'
מו"ז רבי יעקב אביחצירא זיע"א
סה"כ 'יעקב' 182 ש"ח כפול 36 חודשים

דרך הקישור של נדרים פלוס מקבלים החזר מס לפי סעיף 46
וקבלה דיגיטלית למייל
בטלפון 03-7630585 שלוחה 9219

מי שיהיה שותף יזכה בספר חדש יגדיל תורה בהלכה שבת כרך א'

ערוץ יגדיל

או בסריקה

לפרטים: 0548410379

לפרטי הפקדה לחשבון בנק מזרחי סניף 426 מ.ח 371407 ע"ש יגדיל תורה